

3 Днем
Адвокатури!

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ – В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
WWW.YVU.COM.UA

► № 25 (1558)

1-16 ГРУДНЯ 2025 РОКУ

СТОР. 3

Знову про прокуратуру, або
як відтепер прокурор представлятиме
інтереси держави в суді

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

Права людини поза увагою правоохоронних органів

► стор. 6–9

Тенденції розвитку адвокатської практики у 2026 році

► стор. 11

Феномен зловживання владними, управлінськими або функціональними обов'язками

► стор. 14–17

Le roi est mort, vive le roi!

Огляд змін до законодавства у сфері господарювання

► стор. 18–20

Що сильніше у сучасному світі – гуманізм, справедливість і право, чи економічні преференції сумнівного характеру?

► стор. 21–24

Чи буде Українська земля щасливою у цивільному «шлюбі»?

Полемічні замітки з приводу законопроектів щодо рекодифікації ЦКУ

► стор. 30–33

НАГАДУЄМО НАШИМ ЧИТАЧАМ!

Триває передплатна кампанія на 2026 рік.

Передплата здійснюється в усі відділення Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

Знову про прокуратуру, або

як відтепер прокурор представлятиме інтереси держави в суді

Конституційний Суд України, як відомо, 03.12.2025 року ухвалив Рішення у справі № 6-р(II)/2025 щодо представництва прокурором інтересів держави в суді. Прокуратура уповноважена на здійснення представництва інтересів держави в суді тільки у виключних випадках та в порядку, що визначені законом, а не на здійснення такого представництва, що визначає сама прокуратура.

Як відомо, відбулося звуження компетенції цього органу, яке полягає, зокрема, у тому, що мають бути виключні випадки здійснення прокуратурою представництва інтересів держави в суді. КСУ зосередив нашу увагу на тому, що припис «у виключних випадках і в порядку, що визначені законом» означає, що законодавець передбачає дискрецію щодо унормування в законах України випадків і порядок здійснення представництва прокуратурою інтересів держави в суді, однак обов'язковим є те, щоб такі випадки не лише устанавлювалися законом, а й були об'єктивно винятковими, чітко обмеженими, зведеними до мінімально необхідних, обумовленими особливими обставинами. І визначення таких випадків є дискрецією законодавця.

На думку КСУ, ними можуть бути, зокрема: невизначеність (відсутність) у законодавстві України суб'єкта владних повноважень, уповноваженого на захист відповідних інтересів держави; колізії повноважень кількох органів публічної влади, якщо це унеможливає захист ними інтересів держави в межах спірної компетенції; заподіяння шкоди інтересам держави правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням, якщо цивільний позов у кримінальному провадженні не був чи не міг бути поданий або позбавлений без розгляду; звернення до прокуратури уповноваженого на захист інтересів держави суб'єкта з клопотанням про подання позову до суду; виявлення прокурором під час здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням фактів порушення або загрози порушення важливих інтересів держави, що потребують належного судового захисту.

Врешті-решт прокурор на виконання цієї конституційної функції прокуратури не може бути уповноважений законами України і самостійно ініціювати пошук або здійснювати збір інформації поза межами визначених законом процедур, оскільки це суперечитиме конституційно встановленим межам цієї функції і фактично міститиме ознаки повноважень органів досудового розслідування або загального нагляду, що не відповідає приписам статті 131¹ Конституції України.

Окремі приписи абзацу 1 ч. 3 ст. 23 закону України «Про прокуратуру», що надавали прокуророві можливість здійснювати представництво інтересів держави в суді у зв'язку з нездійсненням або неналежним здійсненням захисту цих інтересів органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними), згідно з Рішенням Конституційного Суду № 6-р(II)/2025 від 03.12.2025. Тому КСУ зазначає, що окремі приписи абзацу 1 ч. 3 ст. 23 зазначеного закону, визнані неконституційними, втрачають чинність із 1 січня 2027 року. Такі приписи надавали прокуророві можливість здійснювати представництво інтересів держави в суді у зв'язку з нездійсненням або неналежним здійсненням захисту цих інтересів органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, не відповідають вимозі юридичної визначеності як складника конституційного принципу верховенства права (правовладдя).

Подібне нормативне регулювання заклало підґрунтя не лише для різного застосування відповідної норми на практиці та невизначеності ситуацій і правовідносин, а й для можливих зловживань та необґрунтованого втручання прокурора у законну діяльність різних суб'єктів в усіх сферах суспільного життя. Отже КСУ ще раз нагадав, що суровий закон, проте це – закон. Будемо пам'ятати.

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ!

ЦИМИ ДНЯМИ СВЯТКУЮТЬ
ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

20 грудня – Валерій ШЕПІТЬКО, доктор юридичних наук, академік НАПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України

23 грудня – Світлана ШЕВЧЕНКО, начальниця Територіального управління Державної судової адміністрації України в Київській області, заслужена економістка України

23 грудня – Олена Кірілюк, перша віцепрезидентка Нотаріальної палати України, докторка філософії у галузі права, кандидатка юридичних наук

29 грудня – Наталія ГУТОВА, докторка юридичних наук, професорка, академік НАПрНУ, заслужена юристка України

1 січня – Вячеслав КОМАРОВ, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зіриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ БЮДЖЕТ

Про заробітну плату
у наступному році

У 2026 році в Україні очікується зростання зарплат у багатьох сферах. За даними держбюджету на 2026 рік, мінімальна заробітна плата з 1 січня підніметься з 8 000 до 8 647 гривень.

Так, вчителі отримають одне з найбільших підвищень, адже з 1 січня зарплата освітян зросте на 30%, а з 1 вересня – ще на 20%, тобто загалом на 50%. Медики також отримають підвищення, адже на галузь охорони здоров'я у бюджеті закладено трохи більше 258 мільярдів гривень, що на 39 мільярдів більше, ніж у 2025 році. Ці кошти мають забезпечити зростання зарплат для лікарів і медичного персоналу (дані Міністерства охорони здоров'я). Відповідно до Держбюджету 2026, військові не отримають підвищення.

Базова зарплата рекрута без надбавок складе 20 130 гривень на місяць. Чим вище звання та посада, тим більша сума, але у бю-

джеті на 2026 рік додаткового підвищення для військових не передбачено. На грошове забезпечення військових передбачено понад 1 трильйон гривень із загального фонду сектору безпеки та оборони (2 трильйони гривень, що становить 27,2% ВВП).

Власна інформація ЮВУ

■ ОСВІТА

Заборона на перетин

Міністерство освіти і науки України не фіксує втрат в університетах на першому курсі у зв'язку з відкриттям кордонів для юнаків 18-22 років, повідомив заступник міністра освіти Микола Трофименко.

«Я абсолютно переконаний, що заборонами ми людей не втримаємо. І цей бар'єр, навпаки, десь сприяв тому, що молодь хотіла виїхати. Причини можуть бути різні: ментальні, психологічні, особисті мотиви. Можливо, наші молоді люди, які мають родичів, батьків за кордоном хочуть поїхати в Париж, Берлін зустрітися, просто погуляти, і неможливість це зробити, вона не буде утримувати людей в країні. Війна все одно завершиться. І якби ця заборона була, після того, як кордон був би відкритий, ми б мали серйозну втрату», – сказав Трофименко в ексклюзивному інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна», відповідаючи на запитання, чи немає у міністерства побоювання, що відкриття кордонів для юнаків 18-22 років може вплинути на скорочення кількості контингенту вищої освіти в наступні роки. «Ми постійно говоримо про кількість тих, хто виїхала, але треба говорити і про кіль-

кість тих, хто повернувся. Я це питання задаю абсолютно всім, у всіх аудиторіях в містах, де я був за три місяці роботи – в нас абсолютно немає з цим проблем», – додав заступник міністра. На запитання, чи виконало відкриття кордонів функцію зупинити відтік 17-річних, Трофименко заявив, що важко сказати, бо це потрібно уточнювати у Державній прикордонній службі. «Але та інформація, яку подають навчальні заклади, свідчить, що немає жодних сплесків. Тому я вважаю, що ці наративи, коли розповідали про автобуси, які просто набивають нашими школярами і вивозять, щоб вони там абсолютно вільно вступали в європейські заклади, не відповідають дійсності. Це можна сказати про наших талановитих дітей, випускників, які отримують високі бали, переможці олімпіад, якісь діаманти, які ми маємо в нашій шкільній системі і сподіваємось їх залишати в системі вищої освіти».

▪ ПІД «ПРИЦІЛОМ»

Фігуранти «Міндічгейта» стежили за журналістами

Нардеп та голова комітету ВР з питань свободи слова Ярослав Юрчишин повідомив, що фігуранти справи корупції в енергетиці незаконно стежили за дев'ятьма українськими журналістами. Він закликає відкрити кримінальне провадження за фактом ймовірного втручання у приватне життя.

З дозволу НАБУ публікується список тих, за ким незаконно стежили:

- Марина Ансіфорова (COSA Intelligence Solutions, LIGA.net);
- Юрій Бутусов (військовий та головний редактор Цензор.net);
- Станіслав Речинський (головний редактор ОРД);
- Володимир Федорін (головний редактор головний редактор Forbes Ukraine);
- Ольга Чайка (редакторка Forbes Україна);
- Юрій Ніколов (співзасновник проекту NashiGroshi);
- Андрій Куликов (голова Комісія з журналістської етики).

Та два медійники, які вже не з нами: засновник Дзеркало тижня – Зеркало Недели Володимир Мостовий та журналіст-розслідувач Олекса Шалайський.

Це ймовірне втручання в приватне життя, кримінальна стаття (ст. 182 ККУ). Але є нюанс. Згідно з КПК, провадження можуть відкрити лише якщо потерпілі звернуться особисто. Депутатського звернення недостатньо. Достатньо буде, якщо журналісти особисто звернуться із заявами до поліції. Комітет з питань свободи слова готові надати підтримку. Дякую НАБУ за роботу. Кожен злочин проти медіа має бути зафіксований та розслідуваний, а всі причетні мають понести відповідальність.

▪ ГРАНТИ

«Власна справа» у Новому році

З 2026 року програму грантів «Власна справа» буде розширено для ветеранів, а також для батьків, дорослих дітей і сімей загиблих захисників.

Про це повідомила прем'єр-міністр України Юлія Свириденко. За її словами, за умови створення нових робочих місць учасники програми зможуть отримати грант у розмірі до 1 млн грн. Ветеранські гранти є частиною державної політики розвитку українських виробників «Зроблено в Україні» та передбачають фінансування від 250 тисяч до 1 млн грн на розвиток власного бізнесу.

У 2025 році цією можливістю вже скористалися 1 553 ветерани та члени їхніх сімей, що дозволило створити понад 2,8 тисячі нових робочих місць. Податися на ветеранський грант можна через застосунок «Дія» або у центрах зайнятості.

Власна інформація ЮВУ

кордону не вирішує справи на краще

ти», – заявив він. За вступників боротьба, безперечно, йде між університетами по всьому світу, але це стосується не тільки України.

Як повідомлялося, в кінці жовтня в Державній прикордонній службі України наголосили, що відомство не веде облік перетину кордону громадянами за віком, але зазначили, що значного впливу на пасажиропотік категорія чоловіків 18-22 років не становить. Раніше видання The Telegraph опублікувало матеріал, в якому зазначається, що за даними польських прикордонників, з січня до кінця серпня до Польщі в'їхало близько 45,3 тис. українських чоловіків віком від 18 до 22 років. При цьому в Німеччині кількість українських чоловіків віком від 18 до 22 років, які прибувають щотижня, зросла з 19 до понад 1 тис. до середини вересня, а до жовтня вона зросла до 1400-1800 на тиждень.

Суперечливі повідомлення були від видання «Українська правда. Життя» з посиланням на Генеральну інспекцію Прикордонної поліції Румунії, що за місяць після

того, як уряд дозволив виїзд за кордон чоловіків від 18 до 22 років, на в'їзді до Румунії зареєстрували понад 7 тис. перетинів кордону українцями цієї вікової категорії. Раніше видання також повідомляло, що на в'їзді до Словаччини зареєстрували понад 11 тис. перетинів кордону українцями віком

18-22 роки. 16 грудня освітній омбудсмен Надія Лещик заявила, що через відсутність статистики, їй важко сказати, чи зупинило виїзд 17-річних українських дітей за кордон відкриття кордонів для юнаків 18-22 років.

МОН України

Права людини поза увагою правоохоронних органів

Даний аналіз охоплює порушення конституційних прав громадян як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду. Проте основну увагу буде зосереджено на досудованій стадії – тобто, саме там, де права людини порушуються наймасовіше, найціннічніше і абсолютно безкарно.

Не дивлячись на практичну необхідність під час боротьби із злочинністю та корупцією суворо дотримуватись вимог Конституції і законів України, дослідження протягом крайніх восьми років дають достатні підстави зробити однозначний висновок, що органи правопорядку України, в тому числі і «реформовані», особливо ті, що створені під тиском і з безпосередньою участю іноземних «партнерів», під час реалізації своїх повноважень систематично порушують основні завдання кримінального провадження, передбачені ст. 2 КПК України. При чому такі порушення прав і свобод громадян вчиняються правоохоронцями, в переважній частині випадків, свідомо, як заради власного піару та демонстрації «показових» шоу про досягнуті неіснуючі «успіхи» у боротьбі із злочинністю і, особливо, корупцією, так і на «замовлення», або і з політичних міркувань, або в результаті край низького професійного рівня слідчих і прокурорів, а тим більше їх керівників, в значній частині на таких посадах, нехай вже теж мене вибачають, явно випадкових.

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000-2002, 2005-2006, 2014-2015 рр.), заступник голови СЮУ, почесний президент АСУ, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва

Питання реєстрації кримінальних проваджень.

Так, питання реєстрації кримінальних проваджень. У 2024 році до ЄРДР внесено рекордні 492 479 кримінальних проваджень, в той час як у 2023-му їх було – 475 595, у 2022-му – 362 636 у інших роках ще менше. А за один минулий рік мало місце зростання їх частки на 36 % порівнюючи з воєнним 2022-м і на 53 % із довоєнним 2021-м роком. Попри окупацію значної частини території, припинення діяльності багатьох органів досудового розслідування та виїзд мільйонів громадян як до відносно безпечних регіонів України, так і за кордон. Тобто війна дійсно впливає на статдані, але не настільки, щоб припинити правоохоронцями належно виконувати свої функції. Цифра в 492 479 – це лише ті провадження, які потрапили до Реєстру досудових розслідувань. Реальна ж кількість заяв і повідомлень про злочини, які надходили до органів правопорядку протягом минулого року, значно вища.

Про розгляд скарг на невнесення відомостей до ЄРДР. У 2024 році слідчі судді розглянули 36 334 таких скарг, із яких задовольнили лише 20 861, або всього 57,4 %. Тобто, більш ніж кожна друга відмова слідчого чи прокурора в реєстрації заяв

і повідомлень про злочин була визнана судами незаконною! Ще більше вражає співвідношення зареєстрованих проваджень із кількістю закінчених розслідувань органами правопорядку у 2024 році, коли наші правоохоронці направляють до суду в рік від 8,4% (Нацполіція) до 14,3% в СБУ, 11,9% в ДБР із числа ними зареєстрованих в минулому році кримінальних проваджень, тримаючи, таким чином, десятки, якщо не сотні тисяч людей у статусі «перебуваючих під слідством» роками! Окрім того, особливо цинічно виглядає, так звана, «залишкова» кількість кримінальних проваджень, які залишилися не розслідуваними – тобто тих, які на кінець року залишались незакритими і не переданими до суду. Так ось, у 2024 році цей залишок склав рекордні 1 187 346 проваджень, тобто, майже 1,2 мільйона, які просто, вибачте, за вислів, «висять» у слідчих і прокурорів. Для порівняння: на кінець 2023-го їх було 1 048 927, 2022-го – 842 518, 2021-го – 687 413, 2020-го – 764 892, 2019-го – 812 346, 2018-го – 765 892. Тобто, тільки за крайні три воєнні роки (2022–2024) цей «залишок» зріс на 55 %!

На жаль, зазначене вище свідчить лише про те, що по факту невинні громадяни можуть роками перебувати в статусі свідка фактично без права на захист або «під-

зрюваного без повідомлення про підозру», їх майно може бути арештоване, виїзд ім за кордон заборонений, кар'єра зруйнована, бізнес паралізований, імідж та авторитет розтоптаний. І найголовніше – ніхто із правоохоронців за це не несе ніякої відповідальності, а мова тут іде не тільки про мільйон двісті тисяч залишків проваджень у силовиків, а про щонайменше півтора мільйони(!) громадян України (з урахуванням потерпілих і свідків), чий конституційні права щодня порушуються лише тому, що держава дозволяє правоохоронним органам і прокуратурі роками тримати людей у «підвищеному стані», без жодного руху в розслідуванні!

Щодо окремих процесуальних проваджень

Далі трішки про обшуки. У 2024 році слідчими та прокурорами подано до слідчих суддів 93 991 клопотання про отримання дозволу на обшук, що є стабільним середнім показником за весь досліджений період. Для порівняння: 2023 – 98 541, 2022 – 71 018 (падіння через початок великої війни) тощо. Але, що стосується задоволених слідчими суддями таких клопотань, то ситуація в частині судового контролю за дотриманням прав і свобод громадян на цьому напрямку суттєво погіршилась: у 2024-му відсоток задоволених клопотань склав 83,73 % – це абсолютний пік за сім крайніх років: у 2023-му – 83,17 %, у 2022-му – 81,64 тощо. При чому, зростання кількості задоволених відбувалось майже щорічно! В свою чергу, в задоволенні скількох таких клопотань було відмовлено, то тут навпаки, ситуація набагато гірша – лише 7,74 %, тобто, вдвічі менше порівняно із 2018 роком (16,34 %)!

Фактично судовий контроль за дотриманням права на свободу та особисту недоторканість перетворився на чисту формальність. Слідчий пише що хоче, прокурор потакає, суддя ставить штамп. Про яку тоді гарантію прав і свобод громадян можна говорити.

Щодо проникнення до житла

У проникненні до житла без присутності власника ситуація ще гірше. У 2024-му

подано 659 таких клопотань, з яких задоволено ще більше – 89,91 %, тобто, майже 90 %, і це теж абсолютний пік: у 2023 – 854 клопотання або 86,54 %, у 2022 – 578 або 86,41 %, у 2021 – 801 або 80,33 % тощо. І таке зростання майже щорічно за цей період! А відмовлено у задоволенні таких клопотань, не дивуйтеся, лише у 7,03 % випадків, що теж є найнижчим показником за весь досліджений період! Тобто, в 9 випадках із 10 правоохоронні органи фактично дозволяють собі вдиратися до вашого дому, коли вас там немає, і суд, на жаль, це лише «благословляє».

Щодо арешту майна

Динаміка арештів майна громадян додатково ілюструє, як на стадії досудового розслідування грубо порушується ще одне із фундаментальних конституційних прав – право власності. Тільки у 2024 році слідчі судді наклали арешт на майно у 112 847 випадках – що теж є абсолютним рекордом за весь період дослідження з 2018 по 2024 роки: 2023 – 108 214, 2022 – 89 731, 2021 – 94 326 тощо. За сім останніх років кількість арештів зростає на 66 %, причому вони зростають із кожним роком, а відсоток відмов у їх задоволенні навпаки тільки падає: з 18,4 % у 2018-му до рекордно низьких 6,8 % у 2024-му, тобто, майже втричі! При цьому, звертаю Вашу увагу, на кінець 2024 року 78,3 % усіх чинних арештів майна накладені в провадженнях, які або були потім закриті, або розслідувались (якщо це можна так назвати) протягом понад два-три роки! На стадії досудового розслідування, коли вироку ще немає і може ніколи не бути, це конституційне право громадян на власність, передбачене ст. 41 Конституції України, масово ігнорується – майно блокується роками, бізнес паралізується, люди інколи можуть навіть залишитися без засобів до існування.

Щодо тримання під вартою

Ще більш вразливим і суспільно небезпечним показником є застосування найжорсткішого, виняткового запобіжного заходу: тримання під вартою, що є найгрубішим втручанням у конституційне право людини на свободу та особисту недоторканність. Так, у 2024 році слідчі судді задовольнили 18 426 клопотань про тримання під вартою – це теж найвищий показник за минулі сім років, зокрема, навіть на 42 % більший, ніж у довоєнному 2021-му

(12 947). Відсоток задоволених слідчими суддями таких клопотань теж зріс до 91,3 % (у 2018-му – 83,7 %). При цьому, станом на початок 2025 року 9 842 особи (53,4 %) з тих, кого взяли під варту у 2024-му, досі перебували у СІЗО, хоча по їхніх провадженнях обвинувальні акти вже перебували на розгляді в судах без винесення вироку! Тобто, на стадії досудового розслідування конституційні права громадян на розгляд справи незалежним судом та про заборону застосування до них нелюдського та такого, що принижує гідність, відношення, систематично порушуються: тисячі людей фактично відбувають реальне покарання у вигляді позбавлення волі без винесення вироку, роками перебуваючи в таких умовах.

Щодо затримань громадян

Особливо гостро на стадії досудового розслідування стоїть також і проблема незаконних затримань громадян, які здійснюються як без достатніх підстав, так і без на-

лежного контролю і нагляду що із сторони суду, що, тим більше, зі сторони прокурора. Про які європейські перспективи України взагалі можна сьогодні серйозно говорити, якщо законність затримання силовиками громадян не контролюється і не перевіряється.

Щодо негласних слідчих дій

А питання застосування негласних слідчих (розшукових) дій – це, вибачте, як існування окремої держави в державі. У 2024 році до слідчих суддів подано 12 547 скарг тільки на неправомірне застосування НСРД, що теж є абсолютним рекордом, причому, цей показник за цей період щорічно тільки зростає! Для порівняння: 2023 – 11 892, 2022 – 11 214, 2021 – 10 987, 2020 – 11 321, 2019 – 11 105, 2018 – 10 316. А задоволено у минулому році 42,3 % із них, тобто,

Про які європейські перспективи України взагалі можна сьогодні серйозно говорити, якщо законність затримання силовиками громадян не контролюється і не перевіряється.

майже кожна друга така скарга виявилась обґрунтованою, а застосовані НСРД, відповідно, незаконними. У свою чергу, кількість зареєстрованих кримінальних проваджень за ст. 359, 365, 371 КК (за зловживання при проведенні НСРД) зростає з 120 у 2018-му до 210 у 2024-му – це +75 %. Але, головним в цьому плані є те, що, так званий, Офіс Генерального прокурора досі не веде і не публікує(!), хоча раніше це здійснював, жодної статистики про рух та кількість внесених клопотань про застосування НСРД на рівні прокурорського нагляду: скільки їх надійшло до прокурорів від органів правопорядку, скільки прокурори відхилили, скільки погодили і вони були направлені до судів, у задоволенні скількох із них слідчі судді відмовили, а саме головне, скільки результатів таких негласних заходів були використані в якості доказів у кримінальних провадженнях.

У відповідь на мої запити я отримував стандартні відповіді: «такий облік не ведеться в централізованому порядку» або навіть такі: «надання такої інформації може зашкодити інтересам досудового розслідування». Ви уявляєте? Тобто, десятки

Сьогодні також ніхто не відслідковує і не контролює скільком особам на досудовому розслідуванні спочатку було повідомлено про підозру без достатніх підстав, а тим більше, скільки громадян було взято слід-

тисяч громадян щороку незаконно прослуховуються, за ними стежать, знімають інформацію з їх телефонів і комп'ютерів, в їх приватне життя правоохоронці свавільно втручаються і ніхто не може з'ясувати, наскільки це було законно чи незаконно.

Дотримання конституційних прав громадян на стадії судового розгляду кримінальних проваджень. Аналіз даних Державної судової адміністрації України за період з 2018 по 2024 роки щодо розгляду обвинувальних актів та відповідних клопотань, направлених до суду за результатами досудового розслідування, також додатково підтверджує системну кризу в забезпеченні прав та свобод громадян і під час судового провадження

1 589 осіб (1,5 %), і 2024 – абсолютний антирекорд – лише 1 292 особи, або всього 1,2 %. Тобто, можна навіть зі сторони зробити нехай не професійний, зате зрозумілий висновок: якщо провадження дійшло до суду, шанс бути виправданим там складає менш як один відсоток! І про яке тоді справедливе правосуддя в Україні можна говорити? А про верховенство права краще промовчати.

Таким чином, у минулому році понад 87 % розглянутих проваджень завершилися обвинувальними вироками, а сумарна частка виправданих + закритих проваджень (тобто тих, що не закінчилися засудженням) у 2024 році склала лише 12,1 %, тоді як у 2018–2020 роках вона становила 15–16

Цікавим в плані теми дослідження є беззаперечний факт, що за сім років кількість виправдальних вироків скоротилась майже в шість разів.

ня. Перш за все, про це свідчить високий відсоток нерозглянутих судами кримінальних проваджень (близько 47–52%) на кінець кожного дослідженого року, рекордно низький рівень винесених виправдальних вироків (1,2% у 2024 році) та, паралельно з цим, одночасне зростання кількості повернутих суддями проваджень прокурорам (до 25,2%), а також широке використання судами угод про визнання винуватості (до 26,1%), що в сукупності вказує на формальний підхід судів до розгляду отриманих обвинувальних актів, боязнь «служителів Феміди» виносити виправдальні вирокі. Так, зокрема: кількість кримінальних проваджень, що перебували на розгляді в судах України з 2018 по 2024 рік, зросла з 196 521 до 224 018, тобто, на 14 %. У 2018 році – 196 521, 2019 – 206 824, 2020 – 213 847, 2021 – 216 493, 2022 – різке падіння до 171 940, ймовірно, через початок повномасштабного вторгнення. Частка кримінальних проваджень, які суди реально розглянули та завершили протягом року, навпаки, неухильно, в основному, навпаки, тільки знижується з року в рік: 2018 – 57 %, 2019 – 52,6 %, 2020 – 52,4 %, 2021 – 52,8 %, 2022 – 47,9 % (зрозуміло чому), 2023 – 51,4 % та у 2024 – лише 48 %. Тобто, за сім років ефективність їх розгляду впала на 9 відсоткових пунктів.

Ще цікавим в плані теми дослідження є беззаперечний факт скорочення за сім років кількості виправдальних вироків майже в шість(!) разів: 2018 – 8 193 особи (7,3 %), 2019 – 7 872, 2020 – 5 983, 2021 – 3 946, 2022 – дані частково відсутні через війну, але, тенденція збереглася, 2023 –

%). Тобто, обвинувальний ухил в діяльності судів є не прихованим, можна навіть сказати – демонстративним. Недарма і кількість засуджених осіб неухильно, в основному, лише знижується: якщо у 2018 році їх було 82 725 (73,8 %), то у 2019 – 79 564, 2020 – 74 980, 2021 – 80 267, 2022 – 60 647, 2023 – 84 153, а у 2024 знову суттєве зниження – всього 77 402 (або 72 %), а в порівнянні з попередніми воєнними роками суттєво.

Про угоди щодо визнання винуватості

Про ще один із способів приховування тенденцій про погіршення стану дотримання конституційних прав і свобод громадян свідчить і ситуація із затвердженням судами угод про визнання винуватості: у 2018 – 24 366 (21,7 %), 2019 – 24 646 (22,6 %), 2020 – 25 048 (22,2 %), 2021 – пік 29 026 (25,6 %) тощо. Таким чином, за сім минулих років вбачається зростання таких угод на 15,1 %, в той час як відмовляли суди в затвердженні такої угоди набагато менше, можна сказати мізер: якщо у 2018 – 11,6 %, то у 2024 – лише у 2,3 % (646 випадків). Тобто, судді фактично звели нанівець перевірку обґрунтованості і законності таких угод. Тоді про яке дотримання конституційних прав і свобод громадян можна говорити, коли значна частина таких підозрюваних і обвинувачених змушені погоджуватись на визнання винуватості і в тих випадках, коли їх вину не було доведено зібраними доказами, а, тим більше, в повному обсязі висунутого обвинувачення?!

Окреме питання про затягування судами розгляду проваджень

Трішки зупинимося на деяких причинах затягування судами розгляду наявних у них проваджень. Особливо цікавим є те, що скільки було відкладено судових засідань через неявку прокурорів. Згідно наявних статданих ДСА, тільки через це в 2024 році не відбулося 2 800 судових засідань, хоча в таку цифру важко повірити. Адаже як загальна кількість відкладених судових засідань склала 389 000, з яких 290 000 (74,6 %) – з ініціативи самих судів. На жаль, за 2018–2022 роки більш детальної відкритої статистики з цього приводу просто немає – її свідомо не публікували і не викладають зраз, щоб приховати вкрай негативні тенденції щодо тягання в судових процесах. Наприклад, скільки разів суди були змушені відкладати судові засідання за обставин, пов'язаних із прокурорами, які з'явилися в судові засідання не підготовленими з різних причин, в т.ч. і у зв'язку з тим, що тільки вступив у справу і з матеріалами кримінального провадження не встиг ознайомитись.

Ну і ще одна цікава статистика. Ви тільки вдумайтесь: у 2024 році понад 2 роки без прийняття рішень в судах знаходилося понад 29 300 проваджень (13,1 %), понад 1 рік – 17 500 (7,8 %). У 2023 році понад 2 роки значились 29 700 (14 %). Це вже можна назвати просто катастрофою і по тій причині, що ми не володіємо статданими про судову тяганину понад 5 років і більше, бо це також ретельно приховується. Тому, недарма за попередні роки ДСА більш детальних даних з цього приводу теж не надає, впевнений, що свідомо.

Щодо оприлюднення плівок, тобто результатів проведення НСРД

Це вкрай негативне явище, яке ми останнім часом, а особливо країні 7 років, спостерігаємо майже щоденно. Не останнім із найгрубіших і системних порушень конституційних прав громадян у кримінальному провадженні залишається незаконне розголошення правоохоронцями таємниці досудового розслідування, навіть матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових справ: правоохоронні органи, в першу чергу НАБУ, регулярно оприлюднюють, так звані, «плівки», аудіозаписи та відеозаписи, тобто, результати проведення НСРД та оперативно-розшукових заходів, вибачте, навіть без розсекречення тих матеріалів, які ще носять гриф держав-

ної таємниці, використовуючи їх виключно для самопіару, політичного тиску чи різноманітних маніпуляцій. Такі дії прямо порушують презумпцію невинуватості, право на недоторканність приватного життя та таємницю листування (статті 31, 32, 62 Конституції України), завдають непоправної шкоди репутації людини ще до винесення будь-якого вироку, тобто до визнання її винуватою у вчиненні конкретного кримінального правопорушення, а головне – залишаються практично безкарними через практичну відсутність хоча б якогось прокурорського нагляду. Я ще раз наголошую, поки ці «зливи» матеріалів НСРД триватимуть, говорити про верховенство права та європейські стандарти в кримінальному процесі України просто неможливо – це вимагає негайної заборони використання таких матеріалів у позасудових цілях та притягнення винних посадовців органів правопорядку і прокуратури до відповідальності, в т.ч. і примінальної.

Такі дії правоохоронців очевидні і настільки масові, що не потребують додаткових цифр для доказування (хоча, так званий, Офіс Генпрокурора, НАБУ і СБУ вперто не дають жодної відкритої статистики з цього приводу, чим самі підтверджують свої бажання приховувати такі масштаби беззаконня). У реаліях сьогодні ці «зливи» пливків і матеріалів НСРД давно перестали бути інструментом боротьби зі злочинністю і стали чисто політичною зброєю: їх з'являється більше або менше залежно від того, чиї рейтинги треба підняти, а чиї – опустити.

Щодо висновків. Цифри, які ми щойно розглянули, – це не просто статистика. Це 1 187 346 «живих» кримінальних проваджень, що «висять на шиях» щонайменше 1,5 мільйонів громадян України станом на сьогодні. Це сотні тисяч людей, чиї конституційні права порушуються щодня, системно і абсолютно безкарно. Тому, я пропоную не просто констатувати цю катастрофу, а негайно розпочати її ліквідацію хоча б через декілька конкретних, нехай і початкових, чітко прописаних кроків. Жодного кліку на кшталт «потрібно покращити» – лише конкретні пропозиції про внесення змін до законів та підзаконних актів, які можна здійснити вже у 2026 році:

- скасувати обов'язкову автоматичну реєстрацію всіх заяв і повідомлень про злочини у ЄРДР та внести хоча б елементарні зміни до статті 214 КПК України про те, що слідчий, дізнавач, прокурор зобов'язані внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань лише за на-

явності достатніх даних, які вказують на наявність ознак очевидного кримінального правопорушення. У разі відсутності таких очевидних ознак, слідчий, прокурор чи дізнавач вносить вмотивовану постанову про відмову у внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, копію якої надсилають заявнику;

- доповнити частину першу статті 3 КПК України новим пунктом роз'яснивши зміст заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення: це усне чи письмове звернення фізичних і юридичних осіб, службових (посадових) осіб органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, що містять достатні дані про обставини, які можуть переконливо свідчити про вчинення очевидного кримінального правопорушення;

- доповнити ст. 3 КПК України новим пунктом про розкриття змісту поняття «обґрунтована підозра» – це наявність сукупності реальних фактів чи відомостей (які в подальшому ляжуть в основу обвинувального акту), які б за розумного, неупередженого тлумачення були достатніми та чітко вираженими, щоб переконати об'єктивного спостерігача (до винесення судового рішення по суті) щодо ймовірності звинувачення конкретної особи у причетності до вчинення кримінального правопорушення. При цьому, вимога «обґрунтованої підозри» передбачає наявність доказів, які об'єктивно зв'язують підозрюваного з певним злочином, і вони не повинні бути достатніми, щоб забезпечити негайне засудження, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування з метою пошуку додаткових фактів і відомостей, щоб висунути звинувачення;

- наділити в ст. 36 КПК України прокурора офіційно правом доступу до матеріалів досудового розслідування, повноваженнями скасовувати незаконні постанови слідчих та їх керівників, ініціювати відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування кримінального провадження не тільки за неефективне розслідування, а і за неодноразове порушення конституційних прав і свобод громадян;

- доповнити статтю 233 відомостями про те, що невідкладний обшук житла чи іншого володіння особи допускається лише з ме-

тою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, а також необхідності проведення в ньому огляду та слідчого експерименту. Про проведення такого обшуку слідчий, прокурор зобов'язаний невідкладно, але не пізніше 24 годин, повідомити слідчого суддю та надати всі матеріали для перевірки законності;

- доповнити статтю 234 КПК України додатковими підставами для проведення обшуків, а саме: для відшукування майна, яке підлягає арешту, та речових доказів, і що обшук житла чи іншого володіння особи проводиться лише на підставі ухвали слідчого судді; в інших місцях, які не належать фізичним особам на праві приватної власності, обшуки проводяться на підставі письмового дозволу прокурора;

- доповнити повноваження прокурорів вищого рівня тим, що у разі, якщо в ході досудового розслідування буде встановлено відсутність достатніх даних про те, що саме ця особа вчинила інкримінований їй злочин, прокурор вищого рівня має право скасувати таку підозру як передчасну та необґрунтовану, про що негайно повідомити прокурора, слідчого та особу, щодо якої вона була винесена.

Це лише початкові кроки і короткий виклад моїх пропозицій, оскільки їх повний текст має доволі великий об'єм і його оголошення займе дуже багато часу, але, з повним текстом зазначених правок кожен з Вас можна ознайомитися у моєму проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України в частині забезпечення реалізації конституційних функцій органів прокуратури та спрощення діяльності органів досудового розслідування з метою посилення боротьби із злочинністю та корупцією».

«Невідкладна правнича допомога»

Ми відкрили дану рубрику безпосередньо в ЮВУ. Рубрика «Невідкладна правнича допомога» є на нашому сайті (YVU.COM.UA), де вона користується популярністю. Суть цієї рубрики в тому, що практичними правничими знаннями, порадами треба володіти за для своєї безпеки та юридичного захисту. Тож ми вирішили викласти деякі поради з цієї рубрики і в газеті. На ваш розсуд.

«Військові ТЦК не мають права перевіряти документи та обмежувати права і свободи громадянина України, а адвокатам не можуть перешкоджати у проведенні особистих зустрічей із людьми, чії права вони представляють», – Уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець.

Напад представників ТЦК на перехожого чоловіка та його безпідставне побиття. Дії військовослужбовця ТЦК кваліфікували за ч. 5 ст. 426-1 КК України – перевищення влади та службових повноважень, що спричинило тілесні ушкодження середньої тяжкості. Санкція статті передбачає позбавлення волі до 12 років. «За даними слідства, на перехожого чоловіка в одному районі Львова раптово накинулися кілька працівників ТЦК. Вони тримали його за руки, а один з них завдав сильного удару. Попри крик від болю потерпілого та зауваження перехожих, замість надання медичної допомоги, представники ТЦК його силоміць затягнули у службовий автомобіль», – йдеться у повідомленні ДБР. У пресслужбі ДБР зазначили, що «військовий ТЦК свідомо не увімкнув» портативний відеореєстратор, яким був забезпечений.

Якщо поліція не надасть у справу доказів закріплення лазерного вимірювача швидкості «TruCAM», то такий вимірювач НЕ може вважатися технічним засобом, що здійснює вимірювання швидкості. При цьому, використання технічного засобу в ручному режимі (тримання в руках) законодавством не передбачено. Суд апеляційної інстанції констатує, що доказів закріплення (розміщення) в порядку, передбаченому ст. 40 Закону патрульним поліцейським лазерного вимірювача швидко-

Зміни щодо військово-облікового документу

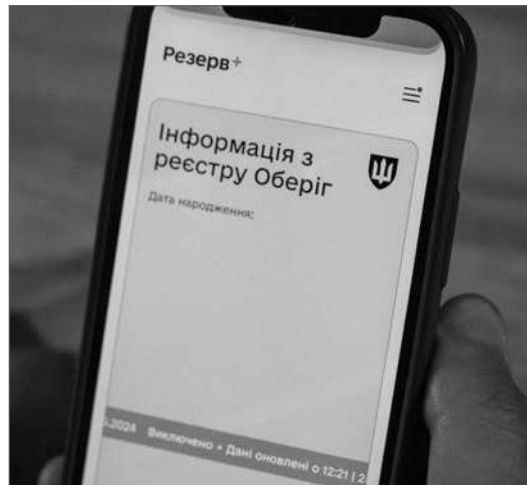
На сайті КМУ був оприлюднений текст Постанови 1644 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо удосконалення процедур оформлення військово-облікових документів». Це та сама постанова, яка скасовує паперові військово-облікові документи.

В чому суть справи? ТЦК та СП більше не видаватимуть паперові військово-облікові документи і не проставлятимуть відмітку про взяття на облік, зняття чи виключення в діючі паперові ВОД. Паперовий ВОД таки буде видаватись, але лише тим, хто перебуває на обліку в СБУ, розвідувальних органах або звільнені у відставку із зазначених органів. Для інших осіб, які перебувають на військовому обліку, залишається лише електронний ВОД.

Цікаво, що Постанова передбачає електронний ВОД для тих, хто перебуває на військовому обліку в ТЦК та СП. Щодо формування електронного ВОД для тих, хто виключений з обліку, в цій нормі не зазначено, що, як ймовірно, помилкою, яку необхідно виправити. При цьому в Порядку залишається п. 5, згідно якого виключені з обліку також користуються електронним ВОД. Результати медичного огляду ВЛК тепер не буде обов'язковою складовою ВОД. Відтак, ТЦК та СП не можуть відмовляти у видачі ВОД через відсутність висновку ВЛК, як часто було раніше.

Роздруківку електронного ВОД можна буде отримати в ЦНАП. Але за таких умов: протягом 60 днів з дня набрання чинності Указом Президента України про оголошення мобілізації, затвердженням Верховною Радою України, за умови уточнення своїх облікових даних. Норма є дивною, враховуючи, що цей Указ набрав чинності в 2022 році, тобто 60 днів давно сплили. Безумовно було б логічно запровадити можливість отримати роздруківку електронного ВОД у будь-якому ЦНАП. Фактично на сьогодні буде 3 способи отримати електронний ВОД: в додатку «Резерв+»; на порталі «Дія»; в ТЦК та СП.

Для отримання роздруківки електронного ВОД в ТЦК та СП необхідно звернутись особисто. Виключення лише для тих, хто визнаний судом недієздатним або не може пересуватись (за них документ може отримати опікун чи доглядальник, за умови

надання відповідних підтверджуючих документів). Отримати документ можна лише в тому ТЦК та СП, де особа перебуває на військовому обліку. Документ видається одразу в день звернення.

Питання, яке турбує багатьох: чи залишаються раніше видані паперові ВОД чинними? Саме Постанова 1644 прямої норми про це не містить. Однак, Постанова КМУ від 16 травня 2024 р. № 559 «Про затвердження Порядку оформлення (створення) та видачі військово-облікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів і форми такого документа», в яку внесені зміни, залишила в собі таку норму: «Установити, що військово-облікові документи, оформлені до набрання чинності цієї постановою, вважаються дійсними на всій території України до видачі військово-облікового документа нового зразка».

Робимо наступний висновок: Посвідчення призовника, тимчасові посвідчення військовозобов'язаного, військові квитки осіб рядового, сержантського і старшинського складу та військові квитки офіцера запасу, видані до 18.05.2024 р., залишаться чинними, якщо не було видано нового військово-облікового документа. Разом з тим, отримані в 2024-2025 роках ВОД нового зразку (за формою додатка до постанови КМУ від 16 травня 2024 р. № 559) стають нечинними. З текстом Постанови КМУ 1644 можна ознайомитись за посиланням: kmu.gov.ua/.../pro-vnesennia-zmin-do-deiakykh.

Дар'я ТАРАСЕНКО,
адвокатка

Тенденції розвитку адвокатської практики у 2026 році

Масове обслуговування клієнтів, надання їм стандартно високих послуг вимагає якості, планування та забезпечення кваліфікованим персоналом в умовах мінімізації витрат. Штучний інтелект із професійної фантазії перетворюється у професійне випробування.

Тетяна ЛЕЖУХ,
адвокатка, правнича асоціація «Добросуд»,
викладачка Вищої школи адвокатури НААУ

1. Політика використання штучного інтелекту в адвокатурі. Юристи все частіше використовують штучний інтелект і ризиків його використання стає дедалі більше. Натомість суди уважніше перевіряють джерела і реагують на це винесенням відповідних судових рішень.

Про що це? Про необхідність запровадження стандартів використання ШІ: де можна використовувати і де не можна, які інструменти дозволені та хто перевіряє джерела. Особливо це актуально в умовах, якщо ви маєте помічників і команду.

2. Розвиток особистого бренду адвоката. Навіть, якщо він працює в юридичній компанії, яка є лідером ринку. Клієнт купує послуги конкретного адвоката, а не лише логотип компанії. В свою чергу довіра клієнта формується через особисту експертизу. І клієнти дедалі частіше схильні моніторити діяльність адвоката в соціальних мережах.

Про що це? Про необхідність ведення власної сторінки адвокатом, де буде розміщуватись хоча би 2 корисні пости на тиждень або розбори кейсів в рамках його спеціалізації.

3. Відтік частини адвокатів з професії. Конкуренція та складні умови практики підштовхнуть ще більшу частину ко-

лег призупинити діяльність або змінити сферу.

Про що це? Про необхідність проведення чесного та відвертого самоаналізу: чи є адвокат саме тією сферою, де конкретна людина може себе найкраще проявити. Якщо відповідь негативна, то варто продумати план для зміни професійного вектору.

4. Укрупнення через професійні об'єднання. Сильнішими стануть команди, які об'єднують різні експертизи під один проєкт і продають рішення тих чи інших питань. Ця тенденція лише посилиться.

5. Мікронішування як головний прискорювач попиту. У наступні роки більш ефективними будуть ті адвокати, хто буде максимально близьким до свого клієнта: «адвокат для лікарів/онлайн-шкіл/косметологів» тощо.

Про що це? Про необхідність обрати 1-2 мікроніші і налаштувати на них позиціонування, прайс та портфоліо.

6. Крос-кордонні партнерства та кейси. Через міграцію та транснаціональні активи клієнти потребують підтримки в інших юрисдикціях. Виграють ті, хто має надійні зв'язки за кордоном.

Про що це? Про необхідність поступово налагодження 2-3 партнерства у кожній з ключових країн.

сті TruCAM LTI 20/20 серійний номер № TC 000747, на який покликається апелянт як на такий, що був застосований патрульним поліцейським у спірному випадку, та який у розумінні положень статті 40 Закону України «Про Національну поліцію» є технічним засобом з виявлення та/або фіксації правопорушень, апелянтом не надано, а відтак такий не може вважатися технічним засобом, що здійснює вимірювання швидкості, результати якого можуть розглядатися судом як доказ у справі, що є додатковою підставою вважати дії патрульного поліцейського такими, що не узгоджуються з нормами чинного законодавства, що і стало наслідком прийняття протиправної постанови».

(URL: t.me/jur_online/19937)

Дії посадових осіб ТЦК та СП, які полягають у внесенні відомостей до реєстру «Обері» про порушення особою правил військового обліку, які в подальшому були відображені у графі «Порушення правил військового обліку» у мобільному застосунку «Резерв +» БЕЗ складення відносно такої особи протоколу та постанови про притягнення до адміністративної відповідальності є протиправними, а дані підлягають виключенню з реєстру – рішення суду.

(URL: t.me/jur_online/19923)

Районні ТЦК та СП не мають статусу юридичних осіб, а тому не наділені цивільною процесуальною дієздатністю та не можуть виступати стороною у цивільному процесі – Верховний Суд.

(URL: t.me/jur_online/19856)

Чинним законодавством НЕ передбачено ані обов'язку адвоката встановлювати особу клієнта шляхом перевірки дійсності документа, що посвідчує відповідну особу; ані обов'язку адвоката (представника сторони у справі) надавати договір про правничу допомогу разом з ордером – Велика Палата Верховного Суду.

(URL: https://t.me/jur_online/19851)

Сам лише факт наявності між учасниками справи конфліктної ситуації із використанням образливих слів не може свідчити про вчинення психологічного насильства – постанова суду.

(URL: https://t.me/jur_online/19825)

Державний бюджет України на 2026 рік

Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Державний бюджет України на 2026 рік». Цей документ визначає фінансові пріоритети держави та забезпечує належні умови для виконання функцій органами влади в наступному році.

Видатки, передбачені для Міністерства юстиції України (загальний обсяг фінансування – 23 963 165,8 тис. грн), спрямовані на безперервне функціонування системи правосуддя, посилення гарантій захисту прав людини, розвиток сучасних державних сервісів та модернізацію інфраструктури.

Ключові напрями фінансування Міністерства юстиції України у 2026 році:

Функціонування державних реєстрів у сфері юстиції. Забезпечення безперервної роботи Єдиних та Державних реєстрів, віднесених до компетенції Мін'юсту, є важливою умовою доступу громадян, бізнесу та органів влади до актуальної інформації, необхідної для отримання державних послуг та здійснення юридично значимих дій. Фінансування за програмою керівництва та управління, що включає ці заходи, становить 6 936 480,1 тис. грн. Воно включає заходи з кіберзахисту, модернізацію серверного обладнання та посилений захист критичних баз даних від кібератак.

Соціальний захист працівників Державної кримінально-виконавчої служби. У бюджеті передбачено 12 032 612,1 тис. грн на виконання покарань установами та органами ДКВС. Це включає додаткові виплати персоналу за виконання службових обов'язків у період воєнного стану. Підвищення матеріального забезпечення сприятиме зміцненню мотивації, дотриманню службової дисципліни та підвищенню безпеки в установах виконання покарань.

Реконструкція слідчого ізолятора у Мартусівці (Київська область). Фінансування у сумі 786 868,8 тис. грн дозволить продовжити реконструкцію СІЗО в с. Мартусівка з урахуванням міжнародних стандартів безпеки, енергоефективності, доступності та належних умов утримання. Реалізація проекту також допоможе зменшити витрати держави, пов'язані з виконанням рішень ЄСПЛ щодо умов тримання під вартою, і посилить гарантії дотримання прав людини в пенітенціарній системі.

Модернізація та капітальний ремонт архівної інфраструктури. На діяльність Державної архівної служби загалом виділено 312 083,8 тис. грн. Окремо передбачено 1 241,5 тис. грн на реалізацію публічного інвестиційного проекту з капітального ремонту та модернізації інфраструктури бази зберігання страхового фонду документації. Це дозволить створити умови для захищеного зберігання архівних матеріалів, що мають критичне значення для держави.

Будівництво та розвиток комплексу центральних державних архівів. У межах загального фінансування архівної служби передбачено видатки розвитку для продовження реконструкції комплексу центральних державних архівів України на вул. Солом'янській, 24 у Києві. Проект дозволить перевезти архівні фонди, що перебувають у незадовільному стані, до нових приміщень, забезпечивши сучасні умови зберігання.

Закупівля криміналістичного обладнання. Фінансування програми проведення судової експертизи становить 954 293,6 тис. грн. З них 12 609,6 тис. грн (видатки розвитку спеціального фонду) буде спрямовано безпосередньо на оновлення та придбання сучасного криміналістичного обладнання. Оснащення експертних установ новітніми технологіями підвищить точність експертних висновків.

Ухвалений Державний бюджет 2026 р. створює фінансові передумови для належного виконання Міністерством юстиції України своїх повноважень, забезпечуючи баланс між поточними потребами та стратегічним розвитком. Бюджет 2026 року демонструє суттєве збільшення фінансування системи юстиції (+21% до попереднього року). Основний приріст спрямовано на пенітенціарну систему, підвищення спроможності судової експертизи та розвиток інфраструктури.

Загальний обсяг фінансування:

– 2025 рік (затверджено):

19 796 436,0 тис. грн;

– 2026 рік (затверджено):

23 963 165,8 тис. грн.

Василь ГОРБЕНКО,
за матеріалами Мін'юсту України

Напрямок фінансування (код програми)	Бюджет 2025 (тис. грн)	Бюджет 2026 (тис. грн)	Динаміка
Основні зміни у структурі видатків:			
Усього по Міністерству	19 796 436, 0	23 963 165, 8	+21,0%
Керівництво та управління	6 511 637, 5	6 936 480, 1	+6,5%
Виконання покарань / ДКВС	9 104 086, 2	12 032 612, 1	+32,2%
Безоплатна правничка допомога	1 042 358, 1	1 171 572, 3	+12,4%
Судова експертиза	646 791, 1	954 293, 6	+47,5%
Державна архівна служба	286 172,0	312 083, 8	+9,1%
Інвестиційні проекти будівництва:			
Реконструкція в'язниць/СІЗО	342 924,9	786 868,8	+129,5%

В КУП НАН України відбулась Міжнародна конференція з прав людини, приурочена до 30-річчя університету

11 грудня 2025 року Київський університет права НАН України став майданчиком для масштабної фахової дискусії про сучасні виклики та перспективи розвитку прав людини. У стінах університету відбулась Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми прав людини: від універсальних стандартів до національної практики», присвячена 30-річчю КУП НАН України. Захід об'єднав майже півсотні учасників – науковців, суддів, адвокатів, парламентарів, експертів міжнародного права, аспірантів і здобувачів вищої освіти, які долучилися до роботи як очно, так і дистанційно.

Урочисте відкриття конференції здійснив Ректор Київського університету права НАН України, заслужений юрист України, академік Академії політико-правових наук, професор Юрій Бошицький, який у своїй промові наголосив на тому, що проблематика прав людини сьогодні стає визначальною для розвитку юридичної науки та освіти, особливо в умовах війни та масштабних суспільних трансформацій. Під час пленарного засідання ректор виступив також із науковою доповіддю, у якій окреслив ключові напрями формування сучасної правозахисної політики держави та підкреслив важливу роль університету в продукуванні наукових рішень, здатних впливати на державні правові процеси.

За дорученням Президента НАН України, академіка Анатолія Загороднього, Юрій Бошицький виголосив офіційну вітальну адресу від імені Національної академії наук України. У ній підкреслено підтримку, яку академія послідовно надає розвитку юридичної науки, зокрема у сфері прав людини, а також значення міжінституційної співпраці для сталого функціонування науково-освітнього простору держави. Свої звернення до учасників конференції надіслали й інші провідні діячі наукової спільно-

сти. Зокрема, директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України Олександр Скрипнюк передав офіційний лист-вітання до університету, який було зачитано професором, доктором юридичних наук Дмитром Беззубовим.

У роботі конференції взяли участь високопосадовці представники судової та законодавчої влади, а також провідні практики-правники. Серед них: суддя Великої палати Верховного Суду Олег Ткачук; народні депутати України Роман Бабій та Євген Петруняк; Уповноважений у справах ЄСПЛ Маргарита Сокоренко; Голова Сьомого апеляційного адміністративного суду Віталій Кузьмишин; директор видавництва «Юридика» Катерина Головка. Віцепрезидент Світового конгресу українських юристів, голова Комітету НААУ з питань верховенства права Марина Ставнійчук виступила з доповіддю та передала офіційне вітання від Національної асоціації адвокатів України.

Під час тематичних сесій учасники порушили найактуальніші питання сучасного правозахисного дискурсу. Представники судової влади зосередили увагу на стійкості судової системи та забезпеченні доступу до правосуддя в умовах воєнного стану. Експерти міжнародного права проаналізували

тенденції застосування практики Європейського суду з прав людини та можливості її гармонізації з українським законодавством. Народні депутати акцентували на роботі парламентських комітетів, що опікуються питаннями прав людини. Дослідники підняли теми захисту прав дітей, свободи слова, цифрових прав, обмежень у період війни, а також правового регулювання штучного інтелекту.

У пленарній частині конференції прозвучали доповіді провідних експертів. Володимир Пилипенко висвітлив проблематику воєнних злочинів і застосування норм міжнародного гуманітарного права. Світлана Фурса зосередилася на юрисдикційних викликах діяльності Верховного Суду та проблемах приватного права, торкнувшись також стану юридичної освіти й науки. Сергій Оверчук проаналізував національну систему безоплатної правничої допомоги. Іван Ващинець розкрив аспекти прав людини у контексті юрисдикційних імунітетів. Костянтин Бородин представив європейські стандарти регулювання штучного інтелекту. Артур Саух порушив тему депортації українських дітей. До дискусії активно долучилися молоді дослідники – аспіранти КУП НАНУ Роман Сергієнко, Роман Захарчук, Олег Чернобай, Ольга Іщенко та інші, продемонструвавши високий рівень фахової підготовленості та аналітичного мислення.

Завершальним етапом роботи конференції стало ухвалення резолюції, у якій визначено пріоритетні напрями розвитку державної політики у сфері прав людини. Серед них – посилення інституційної спроможності судової влади, системне застосування практики ЄСПЛ, підвищення ефективності парламентського контролю у сфері прав людини, а також розвиток наукових досліджень і модернізація правничої освіти. Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми прав людини: від універсальних стандартів до національної практики» стала вагомим подією для української правничої спільноти та підтвердила стратегічну роль КУП НАН України як центру наукових ініціатив, інтелектуального лідерства та формування сучасних підходів до забезпечення прав людини.

Феномен зловживання владними, управлінськими або функціональними обов'язками

Останні резонансні політичні скандали на міжнародному та національному рівнях знову актуалізують необхідність аналізу складних процесів порушення різними категоріями осіб покладених на них обов'язків. Водночас певна «звичність» таких вчинків і «традиційність» заходів реагування, які не завжди набувають необхідної реальності, зумовлюють потребу у пошуку нових форм і видів впливу на ці негативні процеси. Свої міркування з цього приводу висловлює доктор юридичних наук, доктор теології, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України Є. Л. СТРЕЛЬЦОВ.

*Стратегія без тактики – це найповільніший шлях до перемоги.
Тактика без стратегії – це просто метушня перед поразкою.*

Китайський стратег та мислитель Сунь Цзи

Сучасний стан

Протидія різним проявам зловживання (порушення) своїх обов'язків особами різних категорій, котрі мають відому спрямованість і які традиційно позначаються узагальненим терміном «корупція» (це питання буде розглянуто детальніше далі), зазвичай подається як своєрідний «хрестовий похід» добра проти зла. Постійні реформи, передусім пов'язані з посиленням законодавства та створенням нових антикорупційних інституцій, часто декларуються як «панacea» – універсальні засоби подолання всього комплексу відповідних проблем. Однак аналіз відомостей навіть останніх десятиліть із тривожною очевидністю демонструє, що корупція зберігає характер «безсмертного» та «непереможного» явища. Її прояви залишаються доволі поширеними навіть серед представників найвищого рівня державного управління – того рівня, за яким, як прийнято казати, «вже нікуди вище».

Зосередимося на європейському рівні. Так, у 1999 році вибухнув масштабний скандал, пов'язаний із фінансовими зловживаннями в структурах Європейської комісії, що зрештою спричинило колективну відставку всієї (!) Комісії на чолі з її Президентом Жаком Сантером. У 2012 році відбулася чергова гучна подія: Єврокомісар з питань захисту прав споживачів і охорони здоров'я подав у відставку на тлі антикорупційного розслідування, розпочатого що-

до нього компетентними органами (Захар Бутирській. Корупція у Єврокомісії? URL: dw.com/uk/єврокомісар-пішов-у-відставку-через-підозни-в-корупції/a-16310178). У 2021 році Європейська комісія опинилася в центрі нового скандалу, пов'язаного із закупівлями вакцини проти пандемії у консорціуму американської компанії Pfizer та німецької BioNTech (Наталія Лебідь. «Відправила меседж». Як Урсула фон дер Ляен втратила у скандал з корупційним присмаком. URL: glavcom.ua/world/world-politics/vidpravila-mesedzh-jak-ursula-fon-der-ljajen-vtrajila-u-skandal-z-koruptionsijnim-prismakom--1066779.html). У 2024 році Європарламент був охоплений так званним «Катаргейтом» – масштабною корупційною справою, що включала ознаки конфлікту інтересів, відмивання коштів. Офіційні звинувачення супроводжувалися й побутовими образами ситуації, такими як вилучення великих сум готівки (сумки, доверху набиті готівкою) і залучення до протиправної діяльності родичів та знайомих.

Особливого резонансу справі надав той факт, що в її центрі опинилася віце-президентка Європарламенту (Корупція, кумівство та сумки з готівкою: що таке Катаргейт і як він вдарив по ЄС. URL: 24tv.ua/shho-vidomo-pro-katargeyt-yevu-kayli-problemi-koruptionsiyi-yes_n2221087). Останні події на загальноєвропейському рівні також засвідчують сталість проблеми. Так, екс-віце-президентка Єврокомісії та екс-очільницю дипломатії ЄС було затримано

за підозрою у конфлікті інтересів та можливого нецільового використанні коштів Європейського Союзу у 2021–2022 роках у межах діяльності структур, що опікувалися підготовкою молодих дипломатів (Ярослав Коджушко. Корупція в ЄС: колишня європейська топ-дипломатка пішла у відставку після звинувачень у корупції. URL: informer.ua/uk/korupciya-v-yes-kolishnya-yevropeyska-topdiplomatk-pishla-u-vidstavku-pislya-zvinuvachen-u-shahraystvi). Сукупність таких випадків, які за кількісними та якісними показниками з часом набувають ознак системності, свідчить про те, що їх слід не лише «механічно» фіксувати у формальному сенсі, але й піддавати комплексному, глибинному науковому аналізу.

У будь-якому разі, коли у 2014 році Європейська Комісія вперше у своїй історії здійснила офіційне комплексне дослідження цієї проблеми в державах-членах Європейського Союзу, було встановлено, що корупція, хоча й з різним рівнем поширеності, притаманна всім країнам Союзу (Єврокомісія встановила, що корупція вразила усі країни-члени ЄС. URL: unian.ua/world/880126-evrokomijsiya-vstanovila-scho-koruptionsiya-vrazil-usi-krajini-chleni-es.html). На той час її економічні збитки оцінювалися приблизно у 120 млрд євро щорічно, що фактично відповідало розміру загального бюджету ЄС (Корупція щорічно завдає Євросоюзу збиток в 120 млрд євро. URL: ukr.media/world/200524/). Втім, згідно з даними дослідження, оприлюдненого Transparency International через десять років – у 2024 році – ситуація з корупцією в Європі продемонструвала подальше погіршення (Корупція стає глобальною загрозою – Transparency International. URL: uplan.org.ua/analytics/ohliad-koruptionsii-u-sviti-liutyi-2024/). Незважаючи на комплекс заходів, які ухвалюються на рівні ЄС для протидії таким тенденціям (див., наприклад, Марина Давиденко. Еволюція законодавства ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей. URL: loyer.com.ua/uk/evolyucziya-zakonodavstva-yes-shhodo-borotby-z-vidmyvannyam-groshej/), так званий «особистісно-негативний фактор» продовжує відігравати визначальну роль і про-

довжує «перемагати». До цього переліку варто додати й корупційні скандали, пов'язані з найвищими посадовими особами окремих європейських держав. Останніми роками особливого резонансу набула справа щодо экс-президента Франції Ніколя Саркозі, якого засуджено за спроби отримання «тіньових» грошей для президентської кампанії 2007 року (Джорж Райт, Г'ю Шофілд. Екс-президента Франції Саркозі засудили до п'яти років ув'язнення. URL: bbc.com/ukrainian/articles/c4gkrzrjnznpo; Галина Хомуляк. Колишнього президента Франції Саркозі засудили до п'яти років тюрми. URL: stopcor.org/ukr/section-zarubezhom/news-kolishnogo-prezidenta-frantsii-sarkozi-zasudili-do-pyati-rokiv-tyurmi-25-09-2025.html).

Складність проблеми корупційних проявів є характерною і для України. Із певною часткою сумного гумору можна констатувати, що за цим показником ми вже досягли «європейського рівня». Так, за результатами загальнонаціональних досліджень, ще декілька років тому населення України визначало корупцію однією з найнебезпечніших проблем. При цьому на перше місце респонденти ставили політичну корупцію, далі – побутову корупцію, а на третє – корупцію в бізнес-сфері (Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз результатів загальнонаціональних досліджень. URL: nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Corr2021-Presentation-Ukr-Mar24-.pdf). У будь-якому разі вважається, що корупційні процеси, які на найвищому державному рівні простежуються ще від часу діяльності першого Прем'єр-міністра незалежної України, мають перманентний характер і виявляються на всіх етапах, у всіх періодах та напрямках розвитку української державності (Свинарчуки, «золоті батони») та міндічгейт: історія української корупції – хто та як втікав з України з мільярдами. URL: 24tv.ua/korupsiya-ukrayini-nayguchnishiskandali-hto-vtik-za-kordon_n2952780; Підбірка свіжих корупційних скандалів України, які викликають справжній шок. URL: uainfo.org/blognews/1545295759-pidbirka-svizhik-korupsiynih-skandaliv-ukrayini-yaki-viklikayut.html). Останні події, умовно пов'язані з ім'ям напівміфічного царя Мідаса, мають не лише правові наслідки (Вадим Денисенко. Міндіч-гейт. Короткі підсумки першого тижня і прогнози. URL: facebook.com/vadym.denysenko.1/posts/mindich-geyt-kortki-pidsutki-perшого-tizhnia-i-prognosisudachi-z-usyago-dруга-seriya/25329150916679045/), але й ширший політичний вимір. За думкою Президента

України, цей корупційний скандал здатний впливати й на перебіг мирного процесу (Зеленський визнав вплив корупційного скандалу на мирний процес. URL: radiosvoboda.org/a/news-zelenskyu-koruptsiynyu-skandal-mugnnyu-protses/33610178.html). До цього необхідно додати відкриття кримінального провадження та обрання первісних запобіжних заходів щодо членів злочинної організації, очолюваної народною депутаткою (Анна Скороход. Хабар за санкції РНБО: співника народної депутатки взяли під варту – САП. URL: radiosvoboda.org/a/news-skorokhod-sap-nardep-spilnyk/33615616.html).

У зв'язку з викладеним, перший підсумок полягає в необхідності усвідомлення того, що наведені відомості слід розглядати не лише як певний «фактаж», а як передумови для подальшого аналізу. Лавинopodobність та насиченість подібних подій викликають сумніви щодо ефективності традиційного позитивістського підходу до відповідної «реакції» з боку держави, який зводить феномен корупції до «простого» порушення закону та пропонує лише «технічні» рішення, покладаючи всі обов'язки щодо подолання цієї надзвичайно складної комплексної проблеми виключно на правовий механізм. Водночас складність проблеми та її значна, іноді критична, шкода за всіма прямими й опосередкованими показниками, яку не лише не вдається усунути, а й навіть мінімізувати її прояви, зумовлює необхідність застосування з самого початку більш реалістичного підходу до розуміння проблеми та розробки комплексу заходів, що забезпечують більш продуктивний характер впливу. При цьому надзвичайно важливо уникати «простих» або «лінійних» заходів протидії, зазначених вище; такі заходи повинні бути максимально реалістич-

ними та ефективними. Враховуючи зазначені соціальні потреби, слід також підкреслити, що сучасне становище не повинно формувати уявлення про корупційні прояви як про фатальний недолік людського буття або заздалегідь приречену ситуацію. Навпаки, зміна оцінки, уточнення та корегування змістовних характеристик і критеріїв оцінки цього феномену можуть сприяти формуванню нових напрямів моніторингу та впливу на нього. Саме така «обережна» спроба буде здійснена в цій публікації. Перед цим однак необхідно зробити деякі важливі уточнення.

Перше важливі уточнення

Від самого початку необхідно визначити коло діянь, які підпадають під аналізовану категорію та формують саме такий феномен, і саме у такій сукупності будуть розглядатися у цій публікації. При цьому слід звернути увагу, що спроба загальної систематизації не лише не виключає, а й додатково підкреслює необхідність диференціації цих діянь для більш точного визначення їх особливостей та проведення ґрунтовного аналізу. Отже, по-друге, у цій публікації буде здійснена спроба такої диференціації, що має сприяти чіткому визначенню сутності цілого та частини. Слід пам'ятати, що, згідно з класичними принципами, ціле може визначатися через частину (*Totum in parte*), а єдине, у свою чергу, може проявлятися у множині (*Unum in multis*). Доречно зазначити, що цей принцип, на мою думку, слід застосовувати не лише у межах даного дослідження. Складності, які виникають при визначенні змісту відповідних груп діянь, часто пов'язані з відсутністю внутрішньої видової диференціації цих груп, що є необхідним для більш точного їх аналізу.

Отже, розпочнемо з визначення кола діянь, які можна систематизувати в межах такої групи. Основними міжнародно-правовими актами, що регулюють ці питання, вважаються: на рівні ООН – Конвенція ООН проти корупції (UNCAC), прийнята у 2003 році; на рівні Ради Європи: – Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 173, прийнята у 1999 році); Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS № 174, прийнята у 1999 році); Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (ETS № 141, прийнята у 1990 році); інші важливі міжнародні документи, зокрема, Конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) про боротьбу з підкупом іноземних посадових осіб у міжнародних комерційних операціях, прийнята у 1997 році. До того ж, останнім часом було ухвалено рішення щодо приєднання України до Конвенції ОЕСР, що підтверджує прагнення держави до інтеграції у систему міжнародних стандартів боротьби з корупцією.

В Україні ключовим нормативно-правовим актом, що регулює питання запобігання корупції, є Закон України № 1506-VI «Про запобігання корупції». Цей закон визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції, види превентивних механізмів (обмеження, декларування, етична поведінка, конфлікт інтересів) та засади відповідальності (president.gov.ua/documents/1506-vi-9231). Визначені такі правопорушення і в положеннях галузевого законодавства. Так, Кримінальний кодекс України (КК) передбачає відповідальність за корупційні та «схожі» діяння у статтях: 191, 210, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та ін. Кодекс України про адміністратив-

ні правопорушення (КУпАП) встановлює адміністративну відповідальність за такі порушення у статтях: 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8 та інших. Кодекс законів про працю (КЗпПУ) передбачає відповідальність у ст. 147, а Закони України «Про державну службу» та «Про службу в органах місцевого самоврядування» визначають дисциплінарну відповідальність, включаючи звільнення, за порушення антикорупційних вимог Закону «Про запобігання корупції». Серед інших важливих нормативних документів слід зазначити: Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки»; Укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, які деталізують положення законодавства та визначають умови й порядок функціонування антикорупційних органів: Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА) (див. більш детально: Нормативно-правові акти з питань запобігання корупції. URL: vet.gov.ua/zapobigannya-ta-protidiya-korupcziyi/normatyvno-pravoviy-akty-z-pytan-zapobigannya-korupcziyi/)

У науково-аналітичному плані проблема корупції та суміжних із нею явищ постійно перебуває в полі зору провідних фахівців. Серед найбільш відомих сучасних зарубіжних дослідників цієї проблеми слід відзначити: Елізабет Андерсен (Elizabeth Andersen) – директор Базельського інституту управління (Basel Institute on Governance); Фредрік Гальтунг (Fredrik Galtung) – засновник та керівник організації Integrity Action; Леонардо Борліні (Leonardo Borlini) – дослідник університету Бокконі (Мілан,

Італія); Річард Мессік (Richard E. Messick) – незалежний експерт та колишній радник Світового банку з питань управління та боротьби з корупцією. Серед представників міжнародних організацій, зокрема ОЕСР та ООН, дослідження проблеми корупції здійснюють фахівці профільних відділів, зокрема Anti-Corruption Division ОЕСР. Серед них варто відзначити Русудан Міхелідзе (Rusudan Mikhelidze) та Ольгу Савран (Olga Savran). Окрему увагу слід приділити науковцям, які працюють у дослідних інститутах фонду Макса Планка в Німеччині: у Макс-Планк інституті з вивчення злочинності, безпеки та права (Max Planck Institute for the Study of Crime, Security and Law) – Михаель Кильхлінг (Michael Kilchling) та Барбара Хубер (Barbara Huber); у Інституті порівняльного публічного права та міжнародного права Макса Планка в Гейдельберзі (Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law) – Анна Петерс (Anne Peters).

Серед дослідників, які активно працюють над проблематикою корупції в Україні та представляють різні напрями наукових досліджень, можна відзначити таких вітчизняних фахівців: Андрушко П. П., Бандурка О. М., Батраченко Т. С., Баулін Ю. В., Бусол О. Ю., Гаращук В. М., Головін Б. М., Горох О. П., Гусенко А. А., Гурторова Н. О., Дудоров О. О., Ключник А. В., Лещенко А. В., Литвиненко В. І., Мельник М. І., Мирославський С. В., Михайленко Д. Г., Мовчан А. В., Мухатаєв А. О., Навроцький В. О., Невмержицький Є. В., Новак А. М., Пономаренко Ю. А., Самодай В. П., Тертишник В. М., Тіньков А. Л., Удовика Л. Г., та інш. Такі наукові дослідження та науково-практичні коментарі здійснюються також автором цієї публікації (див., наприклад: Стрельцов Є. Антикорупційна політика: комплексний підхід. Правове забезпечення трансформації діяльності органів публічної влади для відновлення України: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конференції, приуроченої до 28-ої річниці прийняття Конституції України, м. Київ, 25 червня 2024 року. С. 80 – 86; Стрельцов Є. Сучасне визначення корупції на міжнародно-правовому рівні. ЮВУ, 2016. № 2. С. 47–58; Стрельцов Є. Допінг і корупція: парадоксальна схожість. ЮВУ, 2016. № 14. С. 7–10; Стрельцов Є. Лондонський саміт, панамські документи, офшорні зони, або сучасне розуміння новітніх форм корупції. ЮВУ, 2016. №№ 20–21. С. 6–10; 9–14; Стрельцов Є. Еволюція в розумінні корупції: зміна акцентів.

Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матер. науков. конференції. Харків: Право, 2016. С. 58 – 63; Стрельцов Є. 800 євро особистої вигоди: привід чи причини? Соціальна функція кримінального права: проблеми наукового забезпечення, законотворення та правозастосування: матер. науков. конференції. Харків: Право, 2016. С. 58 – 63; Стрельцов Є. Nota notae est nota rei ipsius, або Знову про відповідальність високопосадовців. ЮВУ. 2012. № 25, С. 15–17; С. 10–14. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо відповідальності за корупційні правопорушення»: Науково–практичний коментар// Відп. ред.: С. В. Ківалов і Є. Л. Стрельцов. Х.: Одиссей, 2011; «Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки». Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції». Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення»: Науково–практичний коментар. Вид. 2-ге допов. та переробл. / Відп. ред.: С. В. Ківалов, Є. Л. Стрельцов. Х.: Одиссей, 2012; Науково–практичний коментар Закону України «Про запобігання корупції»// Віктор Ковальський, Олександр Миколенко, Євген Стрельцов, Олександр Клименко. Київ, Юрінком Інтер, 2019 та ін.)

У будь-якому разі можна припустити, що законодавча база як на міжнародному, так і на національному рівнях, а також обсяг досліджень та відповідних публікацій з проблеми корупції є значним і, можливо, навіть найбільш об'ємним у порівнянні з дослідженнями інших соціально–правових проблем. Проте це не усуває суттєвих складнощів, які досить часто виникають, зокрема щодо визначення поняття корупції. Так, загальна дефініція корупції міститься у Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції», на який вже було посилання вище. В цьому Законі закріплено, що корупційним правопорушенням визнається «умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 2 цього Закону, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно–правову та дисциплінарну відповідальність, а корупцією – використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/

пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей (ч. 1, ст. 1). До аналізу наведеного загального визначення корупції слід додати, що галузеве законодавство, з урахуванням своєї специфіки, вводить уточнення, які більш детально регламентують окремі аспекти цього поняття. Подібні уточнення існують як на міжнародному, так і на національному рівнях, і нерідко вони можуть містити певні неузгодженості. Усі ці визначення тою чи іншою мірою стосуються характеристики діянь, характеристики суб'єкта таких діянь або одночасно й діянь, і суб'єкта. Це складна проблема, яка потребує подальшого вирішення, однак вона не є предметом цієї публікації. Враховуючи, що ця публікація має більш загальну філософсько–правову спрямованість, для цілей аналізу використовується таке визначення корупції, яке дозволяє, на максимально доступному та умовно «спокійному» рівні, визначити поняття корупції, уникаючи при цьому непотрібних дискусій, що виходять за межі даного матеріалу.

Таке визначення також міститься у статті 2 Конвенції Ради Європи про цивільну корупцію, де зазначається: «Прохання, пропонування, давання або прийняття, прямо

чи опосередковано, хабаря чи будь-якої іншої неналежної переваги або обіцянки такої переваги, що спотворює неналежне виконання будь-якого обов'язку або поведінку, які вимагають від одержувача хабаря, неналежної переваги чи обіцянки такої переваги». (цитуються з першоджерела: Civil Law Convention on Corruption. Strasbourg, 4.XI.1999. URL: transparency.org/sites/default/files/post_attachments/Civil_Law_Convention_on_Corruption_ENG.pdf). Ключовим аспектом цього визначення є те, що корупція розглядається як діяння, яке спотворює або порушує нормальне виконання обов'язків особою, що отримує або просить неправомірну вигоду, незалежно від того, чи є ця особа державним службовцем, чи працівником приватного сектору, та від посади, яку вона обіймає. У цьому випадку йдеться саме про цивільно–правову корупцію, яка, як передбачається, є менш суспільно небезпечною, ніж, наприклад, кримінально–правова корупція. Проте для проблематики цієї публікації саме таке офіційне визначення корупції є найбільш підходящим і слугуватиме основою для подальшого аналізу. У зв'язку з цим можна сформулювати другий підсумок: використання найбільш загального визначення корупції дозволяє визначити назву цієї публікації та основний напрям дослідження, який у ній буде проведено.

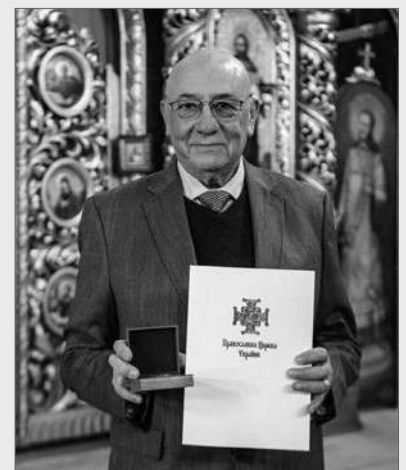
(Далі буде...)

■ ПРИВІТАННЯ

За заслуги перед Україною, Помісною Православною Церквою України та побожним народом Предстоятель ПЦУ, Митрополит Київський і всієї України Епіфаній, нагородив Орденом святого великомученика Юрія Переможця доктора юридичних наук, доктора теології, професора Євгена Львовича СТРЕЛЬЦОВА.

Нагородження відбулося у Свято-Михайлівському Золотоверхому соборі в Києві 6 грудня 2025 року – у день вшанування пам'яті святого Миколая Чудотворця.

Раніше цим орденом були нагороджені: В. Ф. Залужний – экс-Головнокомандувач Збройних сил України, Повноважний Посол України у Великій Британії; К. О. Буданов – начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України та інші. Щиро вітаємо професора Є. Л. Стрельцова з цією знаменною подією та бажаємо йому міцного здоров'я й подальших успіхів у професійній діяльності.

Le roi est mort, vive le roi! (король помер, хай живе король!)

Огляд змін до законодавства у сфері господарювання

Кодифікаційні роботи мали б сприяти стабільності законодавства, адже створення чіткої системи нормативних актів, забезпечує оптимальну спрямованість чинних норм, відтворення укрупнених предметно орієнтованих нормативних блоків (власне окремих інститутів). Загалом кодифікація дозволяє вирішити взаємопов'язані завдання – вдосконалювати зміст і форму законодавства, структурувати законодавчий контент і межу його застосування.

Валентин ЩЕРБИНА,

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України,
професор кафедри економічного права та економічного
судочинства, Навчально-науковий інститут КНУ ім. Т. Шевченка,

I. Юрособи як суб'єкти приватних відносин: проблеми правового становища та шляхи їх вирішення

Втрата чинності ГК України, яка стало непересічною подією в українському законотворенні, що не мало подібних прикладів скасування кодексу за всі роки незалежності, не лише не припинила дискусій, що тривали навкруг цієї події (хоч і знизила рівень їх напруги), але й з плином часу породжує нові оцінки так званої «реформи» господарського законодавства.

Діапазон цих оцінок досить широкий: від оптимістичних і заспокійливих характеристик реформи Міністерством юстиції України, яке, описуючи головні аспекти цієї реформи, вважає, що «суспільні відносини, які охоплював предмет регулювання ГКУ, не залишаться поза межами правового поля, а його скасування не матиме суттєвого впливу на діяльність суб'єктів господарювання як у період реформи, так і після її завершення», а також запевнення Управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду Департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду в тому, що «фундаментальні засади бізнесу в Україні залишаються стабільними» – до критичного аналізу нововведень, що призвели до втрати чинності значним блоком нормативного регулювання, і вироблення у зв'язку з цим пропозицій щодо нових напрямів розвитку господарського законодавства.

Сьогодні, коли значно стихли перші бурхливі схвальні чи, навпаки, критичні обговорення Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб

окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – Закон 4196-IX), спробуємо об'єктивно проаналізувати окремі нововведення з тим, щоб з'ясувати, чи дійсно відмова від господарсько-правового і перехід до цивільно-правового (приватного) регулювання відносин у сфері економіки («приватизація» господарського законодавства), запроваджений зазначеним Законом, стали чи стануть в недалекому майбутньому міцним юридичним підґрунтям упорядкування суспільних відносин у сфері господарювання.

Очевидним є те, що ухвалюючи будь-який закон, Верховна Рада України не має права ігнорувати положення Конституції України як Основного закону нашої держави. Виходячи з цього, для характеристики положень Закону 4196-IX вважаємо за доцільне звернутися, передусім, до Конституції України.

Як встановлено ч. 4 ст. 13 Конституції України: «Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки».

Наскільки приватне право, яке за словами римського юриста Ульпіана («відноситься до користі окремих осіб»), узгоджується з соціальною спрямованістю економіки, яка має слугувати суспільству, а не окремим індивідам, а, відтак, має публічний характер?

Чи сприятиме забезпеченню соціальної спрямованості економіки внесення Законом 4196-IX до низки законів змін, якими конституційні терміни «підприємство», який вживається в Конституції України 9 разів, «установа» – 11 разів, чи «організація» (в розумінні суб'єкта права) – вжива-

ється близько 20 разів, терміном «юридичні особи», який вживається для позначення суб'єктів приватних відносин і лише один раз, так само, як і термін «фізична особа», вжитий в ч. 3 ст. 152 Конституції України, в якій йдеться про відшкодування державою матеріальної чи моральної шкоди, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними?

Аналогічне питання стосується і таких вжитих в Конституції України позначень підприємств як «державне підприємство» (ч. 3 ст. 37) та «комунальне підприємство» (ч. 2 ст. 142, ч. 1 ст. 143).

Звідси очевидним є той факт, що зміни, внесені Законом 4196-IX, не узгоджуються з положеннями Конституції України, яка, тим більше, не може бути змінена в умовах воєнного стану (ч. 2 ст. 157 Конституції України).

Не можна оминати увагою і окремі недоліки юридичної техніки та упущення, допущені при розробленні і прийнятті Закону 4196-IX, щодо яких мова піде нижче.

Чимало нових положень, які на думку його розробників, мають суттєво поліпшити рівень правового регулювання приватних відносин в Україні, наблизивши його до права Європейського Союзу та законодавства європейських держав містить і прийнятий Верховною Радою України 22 жовтня 2025 р. за основу проєкт Закону України № 4649-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» (далі – Проєкт).

Безумовно, всі ці новели ще будуть предметом обговорення в процесі подальшої роботи над Проєктом, але вже сьогодні після ознайомлення з ним щодо низки положень Проєкту можна зробити певні зауваження.

Передусім, у зв'язку із втратою чинності ГК України, а в недалекому майбутньому (28 серпня 2028 р.) – і завершенням перехідного періоду, встановленого Законом 4196-IX, постає питання щодо узгодження положень чинних нормативно-правових актів господарського законодавства щодо суб'єктів господарювання, у тому числі підприємств, з пропозиціями щодо унормування правового становища юридичної особи, вмі-

щеними в Підрозділі 2 «Юридична особа» Розділу II «Суб'єкти» Проекту.

Так, ч. 1 ст. 83 Проекту передбачає існування лише двох організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права – товариств та установ. Така позиція ініціаторів Проекту, з одного боку, видається цілком логічною у разі якщо йдеться про відмову включити до Проекту статті, якими б визначалося правове становище державних та комунальних підприємств (комерційних, некомерційних, спільних комунальних), які Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) до внесення змін до його статей 167, 169 Законом 4196-ІХ визнавав юридичними особами публічного права, і які після внесення зазначених змін і втрати чинності ГК України опинилися в невизначеному статусі.

Проблема невизначеності правового становища цих суб'єктів господарювання ускладнюється ще й тим, що ст. 14 Закону 4196-ІХ не передбачає обов'язкового перетворення державних некомерційних підприємств в акціонерне товариство чи товариство з обмеженою відповідальністю.

Крім того, згідно з п. 1 ч. 1 ст. 116 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» Кабінет Міністрів України затверджує Політику державної власності, що визначає загальні принципи, зокрема щодо такого питання, як «обґрунтування та цілі залишення у державній власності державних унітарних підприємств... з метою забезпечення національних економічних інтересів». Цьому питанню присвячено Розділ II Політики державної власності, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2024 р. № 1369.

Додамо, що абз. 2 ч. 1 ст. 92 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» встановлює, що державні унітарні підприємства функціонують як державні комерційні підприємства, державні некомерційні підприємства або казенні підприємства, а особливості їхньої діяльності встановлені відповідно ст.ст. 93, 94 та 95 зазначеного Закону.

Таким чином, законодавством, на наш погляд, допускається існування державних унітарних підприємств щонайменше протягом п'ятирічного періоду дії Політики державної власності.

Викладене значною мірою стосується і комунальних підприємств та спільних комунальних підприємств, обов'язкове перетворення яких, попри заборону створювати нові підприємства, засновані на комунальній власності (що можна кваліфікувати як

втручання в повноваження власника – територіальної громади), в господарські товариства Законом 4196-ІХ хоч і допускається, але прямо не передбачено. Проте правове становище підприємств, заснованих на комунальній власності, в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» чітко (як це мало місце в ГК України) не визначено, а тому потребує додаткового, більш повного врегулювання.

Зазначимо також, що поза увагою в Проекті залишилася така специфічна організаційно-правова форма приватної юридичної особи, якою є фермерське господарство (ФГ). За своїми особливостями, що стосуються створення та управління ФГ, його суб'єктного складу, правового режиму майна ФГ тощо, цей суб'єкт господарювання «не вписується» в поняття ні підприємницького товариства, ні підприємницького кооперативу, щодо яких йдеться в Проекті, а тому також потребує спеціального законодавчого визначення його правового становища.

Підрозділ 2 Проекту містить низку невдалих, на мій погляд, визначень понять, конструкцій та термінів.

Так, в Проекті залишилося визначення поняття товариства, яке є в ч. 2 ст. 83 чинного ЦК України, як організації, створеної шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. При цьому про об'єднання майна чи взагалі про наявність майна у товариства мова не йде, тоді як спеціальні закони про господарські товариства (у тому числі про акціонерні, з обмеженою та додатковою відповідальністю) передбачають створення статутного (складеного) капіталу, розмір якого зазначається в Єдиному державному реєстрі.

Видається, що за такого визначення в Проекті поняття товариства воно мало чим відрізняється від громадського формування.

Несприйняття розробниками проекту терміну «господарські товариства» привело до появи нового для цивілістики терміну «корпоративне товариство», начебто товариство може бути унітарним утворенням (навіть у разі створення товариства однією особою воно не має всі ознаки утворення корпоративного типу), а доповнення назви кооперативу замість характеристики його

типів (виробничий, обслуговуючий, споживчий) та окремого виду (сільськогосподарський із зазначенням виду діяльності) словом «підприємницький» дає підстави для висновку щодо існування, крім підприємницьких, ще й непідприємницьких кооперативів. Але норми про них в проекті взагалі відсутні.

Чи враховує запропонована єдина для всіх типів та видів кооперативів назва «підприємницький» особливості економічної діяльності того або іншого кооперативу та його місце серед суб'єктів господарювання? Відповідь однозначна – ні.

От тільки невідомо, з якою метою пропонуються всі ці нововведення: чи для спрощення назв організаційно-правових форм приватних юридичних осіб, чи для створення підґрунтя для наукових досліджень та написання дисертацій?

Свого часу представники цивілістичної науки критикували ГК України за те, що він дублює положення нормативно-правових актів поточного законодавства. А що ми бачимо в Главі 8 проекту Книги першої? Параграф 1 «Корпоративні товариства» вміщує статті про загальні положення та про окремі види товариств (загалом біля 50 статей), а параграф 2 «Підприємницький кооператив» – 13 статей, однак ні одні, ні інші статті жодним чином не замінюють собою положення законів України «Про господарські товариства» (Прикінцевими та перехідними положеннями проекту пропонується визнати його таким, що втратив чинність, тоді як законопроектом № 14057 – в ст. 1 цього Закону виключити слово «немайнові»), «Про акціонерні товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», «Про кооперацію» та «Про сільськогосподарську кооперацію», а тому

пропонуємо вилучити з проекту Главу 8 і обмежитися положеннями Глави 7 щодо товариств з внесенням до них змін.

II. Організаційно-правові форми юридичних осіб vs організаційно-правових форм підприємств

З прийняттям Закону 4196-IX проблема існування, а точніше – ліквідації підприємств як однієї з організаційно-правових форм господарювання, як суб'єктів господарювання-юридичних осіб, не дістала остаточного вирішення. Крім припинення (шляхом перетворення чи ліквідації) державних підприємств та зміни в правовому режимі державного і комунального майна, закріпленого за державними і комунальними підприємствами, а також установами, імперативні приписи Закону 4196-IX та прийняті відповідно до нього закони та підзаконні нормативно-правові акти інших істотних особливостей правового регулювання діяльності юридичних осіб не встановили. Та чи можна кваліфікувати нововведення Закону 4196-IX як «особливості регулювання діяльності» державних та комунальних підприємств у перехідний період?

Очевидно, що вирішення проблеми перетворення підприємств усіх організаційно-правових форм у товариства не було головною метою Закону 4196-IX, оскільки навіть у його назві йдеться про юридичних осіб окремих організаційно-правових форм.

На наш погляд, три основних завдання, які вирішив Закон 4196-IX, це: 1) скасування Господарського кодексу України (мрія цивілістів, яка втілилася в життя завдяки адміністративному ресурсу), 2) заміна права господарського відання та права оперативного управління узурфруктом (із запровадженням права відання), а також 3) перетворення державних підприємств у гос-

подарські товариства (із трансформацією значної частини державної власності у приватну). І якщо вирішення останнього з них можна пояснити намаганням законодавця перейти до існуючих в зарубіжних країнах організаційно-правових форм підприємницьких організацій, то запровадження узурфрукту породило низку проблем у практичному його застосуванні, а скасування ГК України призвело, як і передбачалося представниками господарсько-правової науки, до виникнення вакууму в регулюванні суспільних відносин у сфері господарювання, попри оптимістичні запевнення Міністерства юстиції України, які містяться в його роз'ясненні щодо змісту реформи, внаслідок якої ГК України втратив чинність.

Зокрема, заборона створення окремих видів підприємств, включаючи дочірні підприємства (ч. 1 ст. 13 Закону 4196-IX), щодо яких йдеться в ст. 88 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, може призвести до неможливості створення на території України дочірніх підприємств іноземних материнських компаній, наслідком чого стане зменшення іноземних інвестицій.

Водночас питання щодо правового становища існуючих дочірніх підприємств (на 1 жовтня 2025 р. їх було зареєстровано 11 300) залишається без відповіді.

Заборонивши створення юридичних осіб в організаційно-правових формах підприємств, ч. 1, ст. 13 Закону 4196-IX разом з тим не забороняє створювати орендні, індивідуальні, сімейні та спільні підприємства, яких на 1 жовтня 2025 р. за даними Державної служби статистики загалом налічувалося 2 048.

Хоч і заборонено створювати, проте продовжують існувати зареєстровані до

введення в дію Закону 4196-IX державні некомерційні підприємства, комунальні підприємства (комунальні комерційні підприємства, комунальні некомерційні підприємства), спільні комунальні підприємства, приватні підприємства, колективні підприємства, іноземні підприємства, підприємства об'єднання громадян, підприємства споживчої кооперації. Знову таки, за даними Державної служби статистики таких підприємств на 1 жовтня 2025 р. зареєстровано загалом 226 208.

Таким чином, правове становище більше 237 500 підприємств (разом з дочірніми), які, виходячи зі змісту Закону 4196-IX, можуть продовжувати свою діяльність, наразі законом не визначено або (стосовно комунальних підприємств) визначено неповно.

Звідси очевидною є потреба в законодавчому врегулюванні їхнього правового становища в Комерційному кодексі України, а до його прийняття – в Законі України «Про підприємства в Україні», потреба в якому стала очевидною після скасування ГК України.

Крім того, якщо обрати критерієм поділу юридичних осіб на види інтерес, заради задоволення якого вони створені (про цей критерій ще більше 20-и років тому писали самі ж представники цивілістичної науки), то в такому разі більш вдалим, на мою думку, видається поділ юридичних осіб на публічні і приватні. При цьому під публічними юридичними особами доцільно розуміти ті, які створені для забезпечення і реалізації публічних інтересів (держави, територіальної громади), а під приватними ті, метою створення яких є задоволення інтересів окремого індивіда чи колективу індивідів.

Отже, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які є виразниками відповідно державних інтересів та інтересів територіальних громад, у разі, якщо законом передбачено створення та існування їх як юридичних осіб, функціонують як публічні юридичні особи. Тобто, якщо юридична особа є органом, до повноважень якого віднесено виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, то така юридична особа має вважатися публічною.

З урахуванням цього в проекті змін до книги першої ЦК України терміни «юридичні особи приватного права» та «юридичні особи публічного права» доцільно замінити термінами «приватні юридичні особи» та «публічні юридичні особи».

(Далі буде...)

Що сильніше у сучасному світі – гуманізм, справедливість і право,

чи економічні преференції сумнівного характеру?

Свого часу відомий економіст і філософ Карл Маркс висунув тезу «Суспільне буття визначає суспільну свідомість». Спроба екстраполяції цього висловлювання з точки зору теорії виникнення воєн і військових конфліктів швидше за все приречена на невдачу, з погляду оцінки на глобальному, планетарному рівні. Тому що в такому разі необхідно повністю знехтувати такими критеріями як гуманізм, справедливість, норми міжнародного права. Але історія найбільш кровопролитних воєн, першої і другої світової війни, дозволяє дивитись у майбутнє з деякими елементами оптимізму. Мета будь-якої війни полягає в тому, що її ініціатор в результаті перемоги сподівається отримати певні преференції, як у міжнародному просторі, так і на внутрішньодержавному рівні. Союзники, як країни-агресора, так і держави що обороняється, також мають конкретні цілі, підтримуючи той чи інший бік. Як правило, це питання власної безпеки, прагнення отримати певні економічні преференції, посилити свої політичні позиції, здійснити деякі зміни в картині світоустрою, що склалася, тощо.

Сучасні війни та конфлікти демонструють залучення в протиборчі табори значну кількість держав, як друзів, соратників, союзників, так і ворогів, супротивників, агресорів. У зв'язку з цим результат війни значною мірою залежить від сил коаліцій, їхньої послідовної позиції у досягненні колективних цілей. У цій роботі автор зробив спробу оцінити можливості проукраїнської коаліції країн подолати російську агресію та відстояти Україну, як незалежну та вільну європейську державу.

Володимир ДОН,
член Національної спілки журналістів України

Перелік країн, які підтримують Україну загальновідомий, їх цілі, завдання та мотиви, як явні, так і приховані, також зрозумілі. Однією з основних проблем є достовірність та об'єктивна оцінка рівня готовності країн-членів коаліції пожертвувати певною мірою національними інтересами сьогодні, заради стабільного та багаторічного миру, що дозволяє досягти високих результатів економічного та суспільного розвитку.

Одним із найбільш об'єктивних та достовірних критеріїв у кількісній оцінці допомоги Україні у війні проти РФ є відсоткове вираження переданої Україні допомоги, у грошовій формі, до величини ВВП країни, яка й надала цю допомогу.

В зв'язку з цим важливо звернути увагу на наступне: за оцінкою британського Міжнародного інституту стратегічних досліджень, у 2024 році країни Європи витратили на свою оборону 457 мільярдів доларів, тим часом як оборонні витрати самої лише Росії сягнули 462 мільярдів доларів (URL: holosameryky.com/a/rosiya-mozhe-napasty-na-nato-za-5-rokiv-rozvidka-daniyi/7973415.html). Найвищі у світі військові витрати властиві, як і раніше, США і складають

у 2024 р. 997 млрд доларів (URL: dw.com/ru/doklad-sipri-voennye-rashody-v-mire-ustanovili-novyy-rekord/a-72355914).

Необхідно відзначити, що на величину допомоги Україні від дружніх країн, насамперед впливають цілком конкретні матеріальні причини, в основі яких лежить загроза нападу або економічні преференції. На жаль, такі мотиви, як справедливість, гуманність, норми міжнародного права не є досить значними стимулами та імпульсами для підтримки держави, яка відстоює свою суверенність, свободу та незалежність.

Естонія. Найбільшу допомогу Україні з початку війни і до 30.06.2025 р., яка складає 2,63 % ВВП за даними Інституту світової економіки Кіля, надала Естонія. Надаючи всебічну допомогу Україні, тим самим, сприяючи поразці Росії, Естонія інвестує у свою безпеку, розуміючи, що після України вона може стати наступною жертвою російської агресії на шляху досягнення мети відновлення російської імперії та руйнування міжнародного порядку, що склався. Поряд з постачанням озброєння та підтримкою на всіх рівнях членства України в ЄС та НАТО, Естонія лише за перший рік війни прийняла

понад 60 000 українських біженців. Слід зауважити, що російська агресія в Україні має негативний вплив на економіку країни. У 2023 році падіння ВВП Естонії за оцінками Єврокомісії склало 3,5%. На тлі цього позитивним моментом є те, що близько 55% українських біженців працездатного віку з тимчасовим захистом вже знайшли роботу. Очікується, що під впливом збільшення кількості робітників з України зайнятість в Естонії може збільшитись на 1,9%.

Окрему увагу привертає факт того, що в Естонії з 1,3 млн населення – близько 900 тисяч естонців та 400 тисяч російськомовних. Таким чином, головним мотивом у наданні допомоги Україні є загроза російського вторгнення в цю прибалтійську державу. Слід зазначити, що розуміння небезпеки у громадян країни значно зростає через вкрай нерішучі дії НАТО у відповідь на військові провокації та пропагандистські підбурювання РФ. При цьому необхідно відзначити відсутність будь-яких економічних преференцій в Естонії за весь час війни.

Данія. Другою країною за розміром допомоги Україні з початку війни і до 30.06.2025 р., яка складає 2,08 % ВВП, за даними Інституту світової економіки Кіля, є Данія. З початку повномасштабної російської агресії вона зайняла одну з найбільш послідовних і рішучих позицій серед західних країн на підтримку України. Ця скандинавська держава, незважаючи на відносно невеликі розміри, надає Києву значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також є активним прихильником інтеграції України до Європейського Союзу та НАТО. Більше того, Данія не лише надає озброєння, а й формує нові підходи до фінансування, закупівель, кооперації з іншими партнерами для розвитку української обороноздатності. Так звана «данська модель» передбачає підтримку України не лише через постачання західної зброї, але й через контрахтування зброї українського виробництва із використанням данських коштів.

Позиція Данії в оцінці війни РФ проти України полягає в тому, що Данія розглядає опір України як боротьбу за право націй обирати власний шлях розвитку, без

На тлі цього, згідно з опитуванням Eurobarometer, 76% данців підтримували військову допомогу Україні та навчання українських військових, лише 19% були проти (URL: [nv.ua /ukr/world/geopolitics/chomu-norvegiya-i-daniya-klyuchovi-partneri-ukrajini-proti-rosiji-ta-dochogaj-tut-arktiki-novini-ukrajini-50390063.html](https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/chomu-norvegiya-i-daniya-klyuchovi-partneri-ukrajini-proti-rosiji-ta-dochogaj-tut-arktiki-novini-ukrajini-50390063.html)).

Норвегія. Норвегія входить до нечисленної групи держав, які надають допомогу Україні у розмірі більше одного відсотка ВВП. За даними Інституту світової економіки Кіля розмір допомоги Україні від Норвегії з початку війни і до 30.06.2025 р. складає 1,09 % ВВП. Серед держав, що підтримують Україну під час війни, Норвегія займає особливе місце у зв'язку з тим, що однією з перших у Європі створила довгостроковий план допомоги Україні за так званою «Програмою підтримки Нансена для України», названою на честь лауреата нобелівської премії Фрітйофа Нансена, а також є однією з чотирьох країн, які погодились передати винищувачі F-16.

Норвегія, як держава – член НАТО має спільний кордон з росією (43,0 км сухопутний, 152,8 км річкової, 23,3 км морський), тому дуже чітко розуміє й відчуває загрозу від рф та прагне збільшити свій військовий бюджет, що тривалий час не відповідає рівню, встановленому в Альянсі, і вже у 2024 році уперше вийшла на показник оборонних витрат у 2% ВВП. Норвегія – найбагатша країна Північної Європи (ВВП по ППС на душу населення складає у 2024 році 90 085,55\$) та найбільший європейський експортер нафти й газу, яка в останні роки отримувала надприбутки від спричиненого росією стрімкого зростання європейських цін на енергоносії.

На відміну від сусідніх Естонії, Литви, Латвії, Данії, які вимушені брати кредити для надання військової допомоги Україні, вона отримує величезні кошти на війні за рахунок продажу енергоносіїв. Після введення обмежень щодо російського газу, Норвегія стала найбільшим постачальниками блакитного палива до країн ЄС. У 2023 році майже 30% усього імпорту газу до ЄС надійшло з Норвегії.

За даними Forbes у 2022-23 роках бюджет Норвегії отримав \$170 млрд додаткових доходів. Ця сума включає лише доходи

бюджету, а загальне зростання економіки (зарплатня та доходи громадян, корпоративні доходи, інвестиції у нове виробництво тощо) були ще вищими. По інформації Євростату, у 2020 році ВВП країни становив 322 млрд євро, у 2021 – 425 млрд, у 2022 – 565 млрд, у 2023 – 448 млрд, у 2024 – 565, прогноз на 2025 рік значно перевищує 500 млрд євро (URL: eurointegration.com.ua/articles/2024/10/1/7195259). Настільки різке зростання забезпечив саме нафтогазовий сектор. По суті, Норвегія, хоч і не маючи такого наміру, отримала надприбутки через російсько-українську війну.

Фінляндія. Розмір допомоги Україні від Фінляндії з початку війни і до 30.06.2025 р. складає 1,13 % ВВП. Сучасні взаємини між Фінляндією та рф багато в чому визначаються зимовою війною 1939-1940 років, коли Радянський союз здійснив військову агресію на фінську територію. Подібність та ідентичність подій, що відбувались 85 років тому із сучасними, окрім загальновідомих факторів, пов'язаних з самим існуванням нелюдських, антигуманних авторитарних режимів, полягає й у доволі своєрідному відношенні адміністрації США до цих фактів. Під час радянської агресії проти Фінляндії, з метою збереження політичних та економічних відносин між США та СРСР, Вашингтон наполягав на якнайшвидшому завершенні війни з Фінляндією. Американці вимагали цього, бо вважали, що продовження агресивної політики СРСР знизить шанси Рузвельта на переобрання у листопаді 1940 року, внаслідок чого до влади придуть республіканці та припинять американську допомогу. Чи не правда досить подібна ситуація за умови зміни прізвищ Президентів – замість Рузвельта – Трамп, а призом, нагородою є не президентська посада, а Нобелівська Премія Миру.

Слід нагадати, що 4 квітня 2023 року, Фінляндія офіційно вступила до НАТО, покинувши з багаторічним статусом нейтралітету. На відміну від цілого ряду країн-членів Північноатлантичного альянсу, Фінляндія має одну з найбільш боєздатних армій Європи, здатну діяти самостійно й рішуче та надати необхідну відповідь різним супротивникам і загрозам. Країна має 1300 кілометровий кордон з рф, в той же час Гельсінкі відкрито називають росією головною загрозою своїй безпеці.

Громадяни Фінляндії рішуче підтримують Україну у боротьбі проти російського агресора. Відповідно до опитування, проведеного медіагрупою Uutisuomalainen, кожен третій чоловік у Фінляндії пози-

зовнішнього тиску та агресії. Підтримка України саме й має на меті захист спільних європейських цінностей. Данія чітко усвідомлює, що російська агресія проти України є загрозою для безпеки всієї Європи. Якщо росія досягне успіху в Україні, це створить небезпечний прецедент з дестабілізації. Тому підтримка України розглядається як інвестиція у власну безпеку та стабільність континенту.

Слід зазначити, що хоча Данія не має спільного кордону з росією, вона завжди уважно стежила за діями Москви в регіоні Балтійського моря та Арктики (URL: intermarium.in.ua/2025/07/31/iak-daniia-orunylasia-sered-lideriv-vijskovoipidtrymkyukrainy). Враховуючи, що населення Данії складає близько 6 мільйонів осіб, а її армія налічує приблизно 9 тисяч військовослужбовців, данська армія навряд чи зможе ефективно протистояти російським окупантам у випадку військової агресії з боку росії.

Насторожує і водночас вимагає особливої уваги факт того, що за оцінкою данської розвідки у разі припинення бойових дій в Україні, якщо це станеться на вигідних для рф умовах і при цьому НАТО не переорієнтуватиметься у достатньому темпі, то рф приблизно за шість місяців буде здатна вести локальну війну проти однієї з сусідніх країн. Приблизно за два роки рф становитиме реальну загрозу вже одній або декільком країнам НАТО, тобто буде готова до регіональної війни проти кількох держав у регіоні Балтійського моря. А до широкомасштабної війни на європейському континенті, в яку Сполучені Штати не будуть втягнуті, росія може бути готова приблизно за п'ять років (URL: [military.com /uk/news/lokalnavigna-cherez-pivroku-ta-agresiya-rosiyi-proty-yes-cherez-p-yat-prognoz-rozvidky-daniyi](https://military.com/uk/news/lokalnavigna-cherez-pivroku-ta-agresiya-rosiyi-proty-yes-cherez-p-yat-prognoz-rozvidky-daniyi)).

тивно ставиться до відправлення військ в Україну, а шоста частина жінок підтримує цю ідею. Приблизно кожен четвертий фін вважає, що Фінляндії та іншим західним країнам слід направити своїх військовослужбовців до України, щоб підтримати цю країну у війні з росією. Президент Фінляндії Олександр Стубб неодноразово заявляв, що його країна стоятиме поряд з Україною стільки, скільки потрібно, що Україна бореться не лише за свою незалежність, суверенітет та територіальну цілісність, а й за європейську безпеку, свободу та світовий порядок, заснований на правилах. Більш того, у фінського лідера є чітке розуміння того, що загроза з боку путінської росії не зменшиться, навіть якщо завершиться російська агресивна війна в Україні. Таким чином, підтримка України Фінляндією заснована виключно на історичній пам'яті фінів і спирається на погрози, які несуть Фінляндії, Європі, демократії загалом російські загарбники.

Швеція. За даними Інституту світової економіки Кіля розмір допомоги Україні від Швеції з початку війни і до 30.06.2025 р. складає 1,29 % ВВП. Швеція – на боці України, бо абсолютно впевнена, що росія – це ворог. Після початку повномасштабного російського вторгнення в Україну, країна відмовилася від багатовікової традиції нейтралітету та у 2023 році стала членом НАТО. Через конфлікт, що триває в Україні, влада Швеції розпочала підготовку до війни і захисту своєї критичної інфраструктури. В зв'язку з загрозою енергетичній безпеці в умовах потенційного конфлікту шведська влада проектує альтернативну систему енергопостачання (URL: rg.ru/2024/04/24/bloomberg-shveciia-gotovitsia-k-vojne-iz-zakonflikta-na-ukraine.html). У брошурі, підготовленою владою країни на випадок нападу росії, зазначено: «Якщо на Швецію нападе інша країна, ми ніколи не здамося. Будь-яка інформація, що опір необхідно припинити, не відповідає дійсності» (URL: bbc.com/russian/articles/clyvxnkq9qxo). Надаючи значну допомогу Україні, Швеція не отримує жодних фінансових преференцій і не має на меті їх отримання. Головним мотивом Швеції є спільними зусиллями зупинити імперські прагнення російських агресорів.

Балтійські країни. Балтійські держави Латвія та Литва з перших днів війни разом з Україною протидіють російській збройній агресії. За даними Інституту світової економіки Кіля розмір допомоги цих країн з початку війни і до 30.06.2025 р. відповідно

складає 1,54 та 1,92 % ВВП. Таким чином ці держави прагнуть створити умови для поразки росії, що дозволить Україні вести переговори з рф на вигідних умовах. Держави Балтії одні з перших визнали росію країною, яка підтримує тероризм, а її дії проти України геноцидом.

Абсолютно справедлива проукраїнська політика балтійських держав пов'язана із значними витратами в економіці. Вторгнення рф в Україну коштувало латвійцям, за приблизними оцінками, кілька мільярдів євро. Війна призвела до порушень ланцюжків поставок та різкого зростання цін на енергоносії, внаслідок цього виникла рекордна за останні роки інфляція, яка у 2022-2023 р.р. перевищила 20%. Відповідно зростання литовської економіки у 2022 році сповільнилося до 1,8%, а наприкінці року спостерігалось падіння на 1,7%. Це сталося у зв'язку із скороченням експорту до деяких країн Центральної та Східної Європи та падінням приватного споживання, оскільки зростання зарплат не компенсувало наслідків високої інфляції. У 2023 році падіння ВВП Литви становило 0,3%,

У країнах Балтії існує ще одна значна потенційна загроза. У Латвії з 1,9 млн населення – 1,15 млн латишів. Російськомовне населення Латвії налічує близько 650 тисяч жителів. При цьому 93% етнічних латишів підтримують боротьбу України за незалежність та свободу, тоді як серед латвійських росіян ця цифра становить лише 63%. У Литві частка росіян становить лише 5%, тому й проблеми там менш помітні, за даними перепису населення Литви 2021 року, литовці становлять 84,6% населення країни, поляки – 6,5%, білоруси – 1,0%, українці – 0,5%. Завдяки виваженій політиці балтійських держав в Естонії близько 55% українських біженців працездатного віку із

тимчасовим захистом уже знайшли роботу, у Литві ця частка становить близько 50%.

У пам'яті народів Балтії ще свіжі події 1940 року, коли внаслідок пакту Молотова-Ріббентропа, СРСР анексував Литву, Латвію та Естонію, внаслідок чого відбувалися масові депортації, репресії, насильницька колективізація та насадження комуністичної ідеології. На відміну від фінів, які тоді чинили відчайдушний опір і провели досить успішну військову кампанію, естонці, латиші та литовці, здалися без боротьби, але національного приниження, знуцання, наруги ніхто не забув.

На думку експертів існує ймовірність, що кремль може розглядати напад на країни Балтії як елемент тиску на Захід, щоб залишити Україну у сфері російського впливу. Більш того, існує інформація, що кремль уже намітив плани щодо збільшення військового виробництва та розміщення додаткових військ уздовж кордонів Естонії, Латвії та Литви, що природно викликає стурбованість цих країн (URL: glavred.info/world/strany-baltii-opasayutsya-okonchaniya-voyny-v-ukraine-financial-times-10651610.html).

Польща. За даними Інституту світової економіки Кіля розмір допомоги Україні від Польщі з початку війни і до 30.06.2025 р. 0,81 % ВВП. З самого початку війни Польща стала дуже важливим партнером і справжнім другом для України, надаючи військово-обладнання та гуманітарну допомогу. Більш того, за час війни притулок у Польщі знайшли понад 1,5 млн громадян України, яким польський уряд спростив низку процедур для комфортного проживання, а за офіційними даними прикордонної служби, польський кордон із 24 лютого 2022 року перетнули понад 9 млн громадян України.

■ **ГАЗОПОСТАЧАННЯ****НКРЕКУ підвищила тарифи з розподілу природного газу**

Національна комісія, яка здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКУ), вперше з 2021 року підвищила тарифи операторів газорозподільних мереж (ГРС) на послуги з розподілу природного газу для непобутових споживачів на 2026 рік.

Відповідне рішення ухвалено на засіданні регулятора у п'ятницю, яке трансливалося онлайн. Підвищення тарифів відбуватиметься поетапно – з 1 січня та з 1 квітня 2026 року. Під час засідання НКРЕКУ наголошувалося, що тарифи на розподіл природного газу для населення залишаються незмінними, оскільки їхнє підвищення забороняється протягом дії військового стану та шести місяців після нього законом про особливості регулювання відносин на ринку природного газу та у сфері теплопостачання (закон № 2479). Таким чином, за підрахунками НКРЕКУ, середньозважений тариф операторів ГРС для непобутових споживачів із 1 січня становитиме 1,56 грн/куб. м на місяць (тут і далі без ПДВ), з 1 квітня – 1,89 грн/куб. м на місяць.

За підрахунками регулятора, з 1 квітня тарифи в середньому зростуть на 62%, половина з яких припадає на підвищення заробітної плати працівникам операторів ГРС та 12% – на зменшення обсягів розподілу газу. Представники галузі підтримали загалом рішення комісії, хоч і зазначили, що таке підвищення все одно не відповідає економічно обґрунтованим розрахункам. У той же час представники споживачів – гірничо-металургійного комплексу назвали нові тарифи надмірними.

Польща бачить у військовій допомозі Україні гарантію, як власної, так і європейської безпеки. Із заяви прем'єр-міністр Дональда Туска слід, що Польща допомагає Україні не лише з дружби та солідарності, а й виходячи з власних та добре зрозумілих інтересів. «Той, хто сьогодні захищає Україну, захищає і себе. Напад росії на Україну – це напад на друзів та сусідів України» (URL: pap.pl/ru/russian/news/tusk-polshapomogaet-ukraine-iz-soobrazheniy-druzhybi-sobstvennogo-interesa).

На думку фахівців, працевлаштовані українці у Польщі своїми податками компенсують надану біженцям допомогу. При цьому, якщо спочатку це виявлялося переважно через збільшення споживання, то після виходу на польський ринок праці як найманих працівників та підприємців, сталося неминуче збільшення ВВП Польщі. Станом на 2025 р. у Польщі проживає понад півтора мільйони громадян України, значна частина яких влаштувалася на роботу або відкрила власний бізнес, сплачуючи офіційні податки й приносячи дохід до бюджету Польщі. За три роки позитивний вплив на польську економіку громадян України суттєво зростає. Так, у 2022 році завдяки українцям ВВП Польщі зріс до 1,5%, у 2023 році – до 2,3%, а у 2024 році – до 2,7%.

Як йдеться у звіті аналітиків, приріст валового внутрішнього продукту за три роки становив 328,6 мільярда злотих (близько 85 мільярдів доларів). У той же час сумарні витрати на допомогу Україні з 2022 до 2025 року становили 40,3 мільярда злотих (близько 10 мільярдів доларів). Тобто польська держава витратила у 8,5 разів менше коштів, ніж заробила на перебуванні в цій країні українців. Наведені дані підтверджуються розрахунками, що зроблені аналітиками Агентства ООН у справах біженців УВКБ ООН та компанії Deloitte (URL: today.ua/ru/479648-polsha-zarabotala-v-8-raz-bolshe-sredstv-chem-potratila-napromosh-bezhencam-iz-ukrainy). Відповідно до інформації Центру досліджень міграції при Варшавському університеті, працевлаштовані українці заплатили близько 2,4 мільярдів доларів (10 мільярдів злотих) податків. Ця сума перевищує фінансову допомогу, надану Україні (без урахування вартості освітніх та медичних послуг). Крім цього, за оцінками РІЕ для Business Insider, за перші три квартали 2022 року українці відкрили в Польщі понад 10 000 власних підприємств – перукарні, салони краси, компанії з надання програмного забезпечення та фірми, що про-

понують послуги з будівництва та ремонту (URL: visitukraine.today/ru/blog/1721/business-development-labor-market-and-real-estate-growth-which-countries-benefit-from-the-war-in-ukraine?srsltid=AfmBOorYJOjaWBZ3APVAcap7uza-tOy5yZ0ztEZJU MfguObE0zh_6n#vliyanie-ukrainskix-bezencevna-malyi-i-srednii-biznes-prinimayushhix-stran). За оцінками експертів Oxford Economics, якщо після війни у Польщі залишиться 650 тис. українських мігрантів, то ВВП країни зростає на 1,2%, якщо 1 млн. – додаткове зростання становитиме 2% (URL: visitukraine.today/ua/blog/1721/business-development-labor-market-and-real-estate-growth-which-countries-benefit-from-the-war-in-ukraine?srsltid=AfmBOorYJOjaWBZ3APVAcap7uza-tOy5yZ0ztEZJUMfguObE0zh_6n#vliyanie-ukrainskix-bezencevna-malyi-i-srednii-biznes-prinimayushhix-stran).

При цьому неможливо не звернути увагу на те, що поляки з певною періодичністю перешкоджають транзиту через Польщу сільськогосподарської продукції, що вирощена в Україні. Таким чином, ми можемо спостерігати дуалізм мотивації Польщі при наданні допомоги Україні – з одного боку – це досить реальна загроза з боку агресора, з іншого – наявність преференцій економічного характеру.

Велика Британія. За даними Інституту світової економіки Кіля, розмір допомоги Україні від Великої Британії з початку війни і до 30.06.2025 р. складає 0,53 % ВВП. Британський народ і уряд з перших днів війни стали основними союзниками України в Європі з постачання військової техніки та навчання українських бійців. Загалом від початку війни до Британії в'їхали 134 тисячі громадян України, для підтримки яких країна створила спеціальні програми. Подібна позиція Британії була досить передбачуваною та не залежною від особливостей політичних поглядів лідерів держави. Після виходу із складу ЄС, Британія ухвалила нову стратегічну концепцію «глобальної Британії», яка передбачає її посилення як глобального гравця світового рівня. З цієї причини Британія розглядає Чорне море як сферу своїх національних інтересів.

В зв'язку з цим допомога Україні в удахах по рф є найважливішою геополітичною складовою Лондона. Британія наполягає на тому, що рф перешкоджає її подальшому економічному й політичному розвитку з метою заняття лідируючого становища на європейському континенті.

(Далі буде...)

Парадокс путіна

Центральний парадокс війни в Україні полягає в наступному: росії відчайдушно потрібно, щоб війна закінчилася, тоді як володимир путін дедалі більше залежить від її продовження. Ці інтереси більше не узгоджуються, і розрив між ними збільшується. Для росії як держави, війна стала економічним, демографічним та інституційним виснаженням. Однак для путіна як правителя, війна стала політичною пасткою. Її завершення зараз змусить його пояснити жертви, які більше не можна виправдати достовірно, водночас її продовження поглиблює ту саму шкоду, яку росія не може терпіти нескінченно.

Путіну потрібне продовження війни, бо вона – вже не про перемогу. Вона – про контроль над наративом та особисте виживання. Досягнення результату шляхом переговорів, особливо не пов'язане з чіткою перемогою, викличе неминучі питання: «чому жертви?», «чому економічні труднощі?», «чому фактична мобілізація?», «чому брехня?». Ці питання можна вирішити під час війни. У мирний час вони набагато більш очевидні. Всупереч попереднім припущенням, війна не об'єднує російські еліти. Еліти шукають двері. Чи призведуть ці двері до падіння з їхніх пентхаусів, ще належить з'ясувати. Санкції, конфіскація активів, обмеження на поїздки та скорочення маржі поставили під сумнів лояльність.

Ще більш загрозливим є питання самої армії. Путін та еліти бояться повертати додому розірвану війною, обмануту армію. Це не абстрактна проблема. Солдати, що повертаються, принесуть із собою життєдайний досвід, який прямо суперечить державній пропаганді. Будь-який армійський ветеран може сказати правду краще, ніж путін. Російські військові, попри катастрофічні втрати, звеличуються російським суспільством. Солдатів зображують як героїв, які захищають країну від Заходу. Коли вони по-

вернуться, ці «герої» матимуть моральний авторитет. Вони матимуть довіру – таку ж або більшу, ніж у путіна – саме тому, що вони заплатили ціну. Мене цікавить, чи будуть ГУЛАГи в Сибіру повні бійців, що повернулися, як під час і після Другої світової війни? Демобілізовані сили зі спільними образами, неформальними мережами та суспільною легітимністю є класичним дестабілізуючим фактором в авторитарних системах. Закінчення війни означатиме повторне поглинання сотень тисяч чоловіків, навчених насильству, усвідомлених корупцією та усвідомлених тим, що їх ввели в оману. Продовження війни відкладає цю розплату. Можливо, це дасть путіну достатньо часу, щоб знайти інший конфлікт, куди можна було б скинути цих людей. Африка, Сирія, Венесуела, Північна Корея?

Зрештою, війна забезпечує процедурне прикриття. Репресії, цензура, бюджетна таємниця, надзвичайні повноваження та дисципліна еліти – все це виправдовується тривалим конфліктом. Мир усунув би підстави для надзвичайних заходів. З точки зору путіна, це найгірший можливий результат.

В економічному плані напруга зростає. Доходи від енергетики – основа російського бюджету – значно скоротилися через за-

хідні санкції, а також довгострокові санкції проти України. Витрати воєнного часу спотворили зростання, витісняючи цивільні інвестиції, що призвело до прихованої структурної слабкості. Те, що виглядає як стійкість, дедалі частіше є вимушеною мобілізацією ресурсів. Поведінка споживачів відображає цю реальність. Стимули воєнного часу спочатку підтримували споживання, але довіра домогосподарств послаблюється через зростання цін, падіння заощаджень та погіршення очікувань. Регіони спустошуються, оскільки робоча сила тягнеться до військової чи оборонної промисловості, що посилює демографічний спад, який передував війні.

Стратегічно, росія стає більш ізольованою та менш безпечною. Залежність від Китаю поглибилася, доступ до ринків звузився, а довгострокова конкурентоспроможність знизилася. Навіть заморожений конфлікт дещо послабив би тиск; тривала війна високої інтенсивності його посилює.

У соціальному плані витрати є руйнівними. Втрати розподілені нерівномірно, найбільше вражаючи бідніші та периферійні регіони. Це напружує неявний суспільний договір: політична пасивність в обмін на стабільність. У міру руйнування стабільності репресії повинні посилюватися – дорогий і крихкий замітник, зосереджений у районах, які найімовірніше спричинять повстання. З точки зору держави, завершення війни, навіть безрезультатно, зменшило б економічну втрату, уповільнило демографічну шкоду та відкрило б обмежені шляхи до нормалізації. Це не вирішило б проблеми росії, але запобігло б їх погіршенню.

Парадокс. Путін не може легко припинити війну, бо мир загрожує йому особисто. Росія не може дозволити собі продовжувати війну, бо це загрожує самій державі. Це – парадокс путіна: чим довше триває війна, тим безпечнішим може бути путін у короткостроковій перспективі, і тим слабшою стає росія в довгостроковій перспективі. Інтереси правителя та країни настільки різко розійшлися, що політика стала заручником виживання режиму. Історія показує, що такі прогалини не закриваються плавно.

Василь ГОРБЕНКО,
за матеріалами Бенджаміна Кука

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Повсякденне неправомірне збагачення

В справі голови обласної ради та його дружини чинної народної депутатки, які не задекларували майна на понад 8 млн гривень, НАБУ та САП відкрили матеріали.

Цю інформацію вони не вказали в своїх щорічних майнових деклараціях за 2021–2023 роки. Йдеться про Юлію Діденко, нардепку-«слуга народу» з ВРУ і голову Одеської облради «слуги народу» Григорія Діденко. На підставі матеріалів НАБУ прокурор САП подав позов про конфіскацію з подружжя активів на 5 млн гривень на користь держави, оскільки вони не можуть пояснити їхнє походження. Детективи встановили, що саме на цю суму голова обласної ради та його дружина-нардепка у 2021–2024 роках зробили внески за апартаменти та два автомобілі Audi SQ8 (2021 і 2024 років випуску).

Також надаємо перелік народних депутатів від «слуг народу», яких викрито на порушеннях податкового закону.

В. Гевко, «Слуга народу» – недекларування; А. Гуцько, экс-«Слуга народу», група «Відновлення України» – хабар; О. Дубінський, экс-«Слуга народу» / позафракційний – підозри пов'язані з нацбезпекою; С. Кузьмінних, экс-«Слуга народу», група «Відновлення України» – зловживання/хабарі; О. Куницький, «Слуга народу» – розслідування щодо пропозиції хабара/провадження; О. Ковальов, «Слуга народу» – колабораціонізм, згадки у ЧЕСНО (окрім корупційних складових); Л. Марченко, «Слуга народу» – хабарництво; А. Одарченко, «Слуга народу» – заочно засуджений/провадження за пропозицію хабаря; О. Трухін, экс-«Слуга народу» – справа із спробою підкупу патрульних, судовий вирок, покинув мандат; О. Юрченко, экс-«Слуга народу», група «Відновлення України» – підозра/затримання за хабар; І. Кормишкіна, «Слуга народу» – умисне внесення недостовірних відомостей до е-декларації та незаконне збагачення; П. Халімон, заступник голови фракції «Слуга народу» – незаконне збагачення, тощо.

Власна інформація ЮВУ

■ ПРАВА ЛЮДИНИ

«Степанчак проти України»

Європейський Суд з прав людини виніс 13.11.2025 рішення у справі «Степанчак проти України», заява 17885/24. Суд постановив, що заява свідчить про порушення статті 6 § 1 та статті 13 Європейської конвенції з прав людини щодо надмірної тривалості кримінального провадження.

За обставинами справи заявник був обвинуваченим у вчиненні тяжкого злочину. Вироком Шевченківського районного суду м. Києва від 07.06.2019 заявника визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення та призначено йому покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років. Ухвалою Київського апеляційного суду від 20.07.2020 вказаний вирок суду першої інстанції скасовано і призначено новий розгляд у суді першої інстанції. Суд апеляційної інстанції констатував наступні порушення: неповнота судового розгляду, невідповідність судового рішення фактичним обставинам кримінального провадження, істотне порушення вимог кримінального процесуального закону, оскільки судове провадження здійснено за відсутності потерпілого, належним чином не повідомленого про дату, час та місце судового засідання.

30.11.2021 Шевченківський районний суд м. Києва ухвалив вдруге вирок згідно якого, заявника визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення та призначено йому покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років. Апеляційна інстанція скасувала вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 30.11.2021 і закрила провадження за недоведеністю обвинувачення, пославшись на те, що прокурор не мав права змінити кваліфікацію подій на інший за характером злочин; наданих доказів недостатньо для засудження за новим обвинуваченням. Відповідно, вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 30.11.2021, яким заявника визнано винним у вчиненні кримінального правопорушення у виді позбавлення волі строком на 6 років, – ухвалою Київського апеляційного суду від 24.01.2023 року скасовано, а кримінальне провадження щодо заявника – закрито, у зв'язку зі встановленням відсутності в діянні складу інкримінованого йому кримінального правопорушення.

Постановою Верховного Суду від 06.06.2023 ухвалу Київського апеляційного суду від 24.01.2023 року щодо заявника скасовано і призначено новий розгляд у суді апеляційної інстанції. При цьому, Верховний Суд виходив з того, що прокурор мав право під час судового розгляду змінити обвинувачення; суд апеляційної інстанції не здійснив оцінки доказів у справі. До вказаної вище постанови, один з суддів Верховного Суду опублікував свою окрему думку (дуже цікаву почитайте при нагоді).

Ухвалою Київського апеляційного суду від 24.08.2023 апеляційні скарги обвинуваченого та захисника залишено без задоволення, а вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 30.11.2021 щодо заявника – без змін.

У своїй постанові від 06.02.2024 Верховний Суд прийшов до переконання, що підстав для закриття кримінального провадження щодо заявника не встановлено. Однак, врахувавши особу засудженого, суд касаційної інстанції вбачає підстави для пом'якшення призначеного засудженому покарання та визначення його у виді позбавлення волі на строк 5 років.

Чим цікава ця справа. Мова йде про відносно невеликий період часу як для надмірної тривалості кримінального провадження в практиці ЄСПЛ – 5 років 10 місяців і 15 днів. De facto, Верховний Суд призначив заявнику покарання, яке він вже відбув, адже з 23.05.2018 по 24.01.2023 заявник перебував під вартою. Заявник відбув своє покарання, ще не будучи засудженим.

Судові засідання відклалися 6 раз у зв'язку з клопотанням прокурора про від-

кладення розгляду справи. При цьому дані клопотання зазвичай обґрунтовувалися зайнятістю прокурора в інших судових засіданнях, не називаючи в яких саме справах останній брав участь. 8 раз судові засідання відклалися через неявку потерпілої з невідомих підстав. 3 рази судові засідання не були проведені апеляційним судом через неповний склад суду. 2 рази судові засідання відклалися через перебування головуючого судді в нарадчій кімнаті. 2 рази судові засідання відклалися через неспроможність Київського слідчого ізолятору, де заявник перебував під вартою під час розгляду справи, доставити заявника до приміщення суду або надати йому можливість взяти участь в судовому засіданні в режимі відео конференції. 1 раз судові засідання відклалися через перебування головуючої судді на лікарняному. 2 рази судові засідання відклалися через введення воєнного стану в Україні та високою загрозою ракетного удару по місті Києву. Поведінка національних судів, які не могли винести остаточного рішення, без передачі провадження на новий розгляд, також викликає запитання

ЄСПЛ у своєму рішенні послався на справу «Нечай проти України», заява № 15360/10. У вказаній справі зазначено: «Протягом значного періоду часу під час цього провадження заявник був позбавлений свободи, що вимагало від органів дер-

жавної влади діяти з особливою ретельністю. Однак цього не було (§ 70)».

Як і у рішенні у справі «Меріт проти України», § 78-79, ЄСПЛ у справі «Степанчак проти України» встановив відсутність у національному законодавстві ефективного та доступного засобу юридичного захисту у зв'язку зі скаргами на тривалість кримінального провадження.

Як національній судовій системі встановити ефективний та доступний засіб юридичного захисту, у зв'язку зі скаргами на тривалість кримінального провадження. Відповідь, як на нашу думку, очевидна, і вона міститься в практиці Суду: «Призначення більш м'якого покарання національним кримінальним судом з підстави надмірної тривалості провадження може становити адекватне визнання та достатнє відшкодування затримок у цьому провадженні, за умови, що скорочення є чітким та вимірюваним» Рішення ЄСПЛ у справі *Chiarello v. Germany*, 2019, §§ 54-59.

P.S. Інтереси заявника у Європейському Суді з прав людини представляла ціла команда: адвокати Тарас Матус, Михайло Самуляк; проєкт формуляру заяви до ЄСПЛ підготувала Anastasia Nimko; проєкт комунікації до ЄСПЛ англійською мовою підготувала студент групи ПРМ-22 Юридичний Факультет ЗУНУ Tetiana Kohut. Власна інформація ЮВУ

■ ЗБІР КОШТІВ

«Освіта для бою»

Шановне товариство, правниче братство!

Колектив кафедри конституційного права та порівняльного правознавства юридичного факультету УжНУ, аспіранти та докторанти кафедри, об'єдналися заради важливої мети – підтримати тих, хто щодня виборює нашу безпеку.

Спільними зусиллями на потреби Збройних Сил України ми зібрали 150 000 грн. Кошти спрямовано на придбання дронів, які допоможуть нашим захисникам виконувати бойові завдання точніше та безпечніше.

Особливо символічно, що ця добродійна ініціатива відбулася саме напередодні дня Святого Миколая Чудотворця, свята, яке уособлює турботу, щедрість і захист. Саме такі цінності сьогодні втілюють наші воїни, і саме таку підтримку ми, як академічна спільнота, прагнемо надавати.

Принагідно вітаємо Збройні Сили України з професійним святом. Дякуємо нашим захисникам і захисницям за мужність, силу та незламність, щоденну боротьбу за наше спільне майбутнє. Бажаємо міцного здоров'я, спокійних днів, ясності в рішеннях, Божого покрову та швидкого повернення до рідних.

Працюємо, навчаємо, допомагаємо, разом наближаємо день перемоги. За нашу і Вашу свободу. Разом ми сила. Україно, вперед!

Слава Україні! Героям Слава!

■ МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

3 Днем місцевого самоврядування

35 років тому, ввечері 7 грудня 1990 року, народний депутат України першого скликання Руденко Василь Миколайович з трибуни Верховної Ради, де він стояв підряд майже чотири години, зачитав останню статтю заключених положень Закону про місцеве самоврядування.

Голова Верховної Ради Леонід Кравчук поставив статтю, а потім і весь Закон на голосування. ВРУ першого скликання ухвалила Закон, який мав повну назву «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР, місцеве та регіональне самоврядування».

З того часу в Україні є місцеве самоврядування. Воно показало свою найвищу дієздатність і в час боротьби за Незалежність, й у перші та наступні дні російської агресії. І сьогодні тримає на собі важкий тягар щоденних проблем людей, переживаючи непрості часи, не тільки тому що війна, а й тому, що не всі розуміють «що це таке і чому я не можу цим керувати».

Трошки пізніше, в 1992 році слова «Української РСР» із назви Закону були вилучені, а 20 листопада 2000 року Указом Президента України було запроваджено День місцевого самоврядування.

Всіх із святом – Днем місцевого самоврядування!

Власна інформація ЮВУ

Річниця Будапештського меморандуму

Рівно 31 рік тому, 5 грудня 1994 року, Україна підписала Будапештський меморандум і добровільно віддала третій ядерний арсенал у світі в обмін на фейкові гарантії безпеки.

Будапештський меморандум підписали президенти США Білл Клінтон, росії Борис Єльцин, України Леонід Кучма та прем'єр-міністр Великої Британії Джон Мейджор. Ці країни мали гарантувати Україні повну безпеку, а також брали на себе наступні зобов'язання: поважати незалежність, суверенітет та теперішні кордони України, утримуватися від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності України, утримуватись від економічного тиску, що може порушити суверенітет України, домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї, не застосовувати ядерну зброю як проти України, так і проти інших держав-учасниць Договору, проводити консультації у разі виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань.

Ядерний потенціал України нараховував: 176 міжконтинентальних балістичних ракет, 130 рідкопаливних СС-19 (по шість боєголовок кожна) та 46 твердопаливних СС-24 (по десять боєголовок кожна) в шахтних пускових установках, стратегічні бомбардувальники Ту-95МС та Ту-160 (від 30 до 43), ядерні боезаряди стратегічної зброї (від 1514 до 2156), тактичні ядерні боезаряди (від 2800 до 4200). І як показав час, ніяких реальних гарантії безпеки фактично не було зафіксовано.

Будапешт має стати фатальним прикладом, який ми не маємо повторити зараз. Мирний договір зараз має бути підкріплений чітко прописаними військовими гарантіями безпеки від США та союзників у Європі. І цей документ повинен нести юридичну силу, тому повинен бути ратифікований парламентами всіх країн – гарантів. Інакше, нас просто знову обдурять, і нове вторгнення РФ – це питання часу.

США та Європа

Переговори щодо ролі України

Лідери Британії, Франції та Німеччини зустрінуться 8 грудня в Лондоні для узгодження подальших дій щодо України після консультацій американських та українських представників у Майамі, що відбулися наприкінці минулого тижня. Місія спецпосланника президента США Стівена Віткоффа та зятя Трампа Джаредда Кушнера, які ведуть переговори з Москвою та Києвом без участі Європи, змушує західних союзників шукати нові шляхи вплинути на переговорний процес та переглянути мирний план Трампа на користь України. Витоки у світових ЗМІ свідчать про те, що Європа закликає Київ не погоджуватися на територіальні поступки.

Зустріч лідерів Німеччини, Франції та Великобританії із Володимиром Зеленським стане новою колективною відповіддю на контакти представників США з Москвою без участі європейських союзників. Анонсуєчи переговори «євротрійки», яка становить ядро коаліції охочих, що підтримує Київ, президент Макрон написав у соцмережі X, що зустріч продовжить «координацію зусиль» щодо врегулювання українського конфлікту з урахуванням переговорів американських і українських представників у Майамі, що відбулися наприкінці минулого тижня. «Європеїці обов'язково стануть ключовою опорою справедливого та міцного рішення, яке ми колективно виробляємо», – наголосив президент Макрон.

У переговорах, що розтягнулися на три дні, в засекреченому місці в Майамі (штат Флорида), на яких адміністрацію США представляли спецпредставник президента Стівен Уйткофф і зять президента Трампа Джаредд Кушнер, які раніше відвідали Москву, з українського боку брали участь секретар Ради національної безпеки і оборони (РНБО) Рустей. При цьому, як і на першій зустрічі в Майамі, що проходила тижнем раніше в приватному гольф-клубі Стівена Уйткоффа, американська сторона знову віддала перевагу збереженню формату обговорення двостороннім, не залучаючи до нього європейців.

Після закінчення нових консультацій президент Зеленський провів телефонну розмову з американськими та українськими переговорниками, назвавши її «довгою та змістовною». У заяві Держдепу США, зробленій за підсумками переговорів у Майамі, наголошується, що «учасники обговорили підсумки нещодавньої зустрічі американської та російської сторін та кроки, які могли б призвести до припинення цієї війни». Крім того, в американському дипломатичному відомстві зазначили, що «сторони окремо розглянули питання майбутнього процвітання для підтримки післявоєнної реконструкції України, спільних економічних ініціатив США та України, довгострокових проектів щодо відновлення».

Незважаючи на заяви сторін про «конструктивний характер обговорення» та їх небажання розголошувати деталі, витоки у провідних американських ЗМІ свідчать про те, що консультації в Майамі протікали досить напружено, торкаючись ключових аспектів майбутнього врегулювання – питань територій та гарантії безпеки.

Як зазначає видання Axios, «обговорення питання про територію було складним» і для його вирішення США «намагаються створити нові ідеї». За повідомленням джерела видання, під час обговорення питання щодо гарантії безпеки для України сторони

«наблизилися до угоди, але потрібна додаткова робота, щоб обидві сторони однаково інтерпретували проект гарантій безпеки». У той же час агентство Bloomberg, посилаючись на свої джерела, зазначає: «Незважаючи на позитивний тон консультацій, мало що вказує на серйозний прорив, який міг би стати сигналом нового імпульсу в переговорах».

Як зазначає газета The New York Times з посиланням на джерела, чотири пакети, на які було поділено план США, «стосуються питань, пов'язаних із суверенітетом України, чисельності її армії після завершення конфлікту, територій, економічної співпраці та всеосяжних питань європейської безпеки». Як зазначає газета, чотири пакети споконвічного мирного плану Трампа обговорюються паралельно.

При цьому численні витоки свідчать про те, що непоступливість української сторони, що зберігається, багато в чому пов'язана з її оглядом на європейських партнерів, які взяли на себе роль суфлерів Києва в його переговорах з Вашингтоном. Так, джерела газети The Wall Street Journal повідомили, що європейські лідери закликали Зеленського не погоджуватися на умови Москви, не заручившись перед цим гарантіями безпеки з боку США. За словами співрозмовників видання, європейські союзники Києва наполягають, що саме Вашингтон має взяти на себе головну роль у гарантуванні безпеки для України. У зв'язку з цим, на їхню думку, необхідно спочатку домогтися від США чіткого роз'яснення з цього питання, «перш ніж погоджуватися на вимоги Росії».

За інформацією видання Kyiv Post, напередодні засідання Ради України-НАТО, що відбулося минулого тижня в Брюсселі, глава МЗС України Андрій Сибіга наполягав на тому, що «Київ не прийме вимоги вивести війська в односторонньому порядку або двозначні гарантії безпеки».

Про наростаючу напруженість у відносинах США та їхніх європейських союзників, які все далі розходяться з питання про те, на яких умовах має бути досягнуте майбутнє українське врегулювання, свідчать і опубліковані німецьким виданням Der Spiegel витримки зі стенограми останньої телеконференції за участю лідерів європейських країн. Як випливає з тексту документа, учасники наради розкритикували США та американську делегацію на переговорах у Майамі. Так, канцлер Мерц заявив, що Зеленський «найближчими днями має бути вкрай обережним». «Вони грають в ігри як з вами, так і з нами», – заявив Зеленському голова уряду Німеччини.

ОБСЄ готується до моніторингу припинення вогню в Україні. «Ми не повинні залишати Україну та Володимира наодинці з цими хлопцями», – застеріг президент Фінляндії Олександр Стубб. З ним погодився і генсек НАТО Марк Рютте, який закликав учасників зустрічі захистити Володимира.

Згідно з оприлюдненою стенограмою, ще один учасник конференції, президент Макрон, і зовсім вказав на ймовірність того, що США «зрадять Україну в питанні території, не внівши ясності щодо гарантій безпеки». Після публікації в Der Spiegel Макрон рішуче спростував її зміст, заявивши про те, що він нібито не говорив нічого подібного. Інші учасники наради вважали за краще обійти скандальну публікацію мовчанням.

Тим часом президент Фінляндії Олександр Стубб зробив нову заяву про те, що майбутнє врегулювання щодо України «важко переваритиме», особливо українцям, і закликав не розраховувати на «ідеальний» світ для Києва. «Багато хто з нас буде важко це переварити, але пам'ятайте, що для українців це буде ще важче», – заявив фінський лідер виданню Ilta-Sanomat.

Домогтися миру і справедливості

Розслідування російської агресії може бути призупинено

Заступник прокурора Міжнародного кримінального суду Натис Шамім Хан заявила, що розслідування російської агресії може бути призупинено заради мирних переговорів, якщо надійде відповідне прохання від Ради Безпеки ООН.

Однак, за її словами, поки що такого прохання не надходило, і призупинення буде «лише тимчасовим». Вона зазначила, що розслідування триває, і що «спроби домогтися справедливості повинні йти пліч-о-пліч з мирними зусиллями».

Власна інформація ЮВУ

«НАТО не вистачить сил для тривалої війни із Росією»

За словами командувача ВМС Британії, західні збройні сили повинні підготуватися до складнішого поля бою, що охоплює як кіберзагрози, так і військові загрози.

Наразі збройними силами НАТО не вистачить стійкості для затяжної війни з Росією. Про це агентству Bloomberg заявив віце-адмірал Королівського флоту Великої Британії Майк Атлі. За його словами, західні збройні сили повинні підготуватися до складнішого поля бою, що охоплює як кіберзагрози, так і військові загрози. Атлі сказав, що хоча НАТО має вищі можливості в порівнянні з Росією, але, можливо, не здатна витримати період тривалих бойових дій. Атлі заявив, що інвестиції НАТО зможуть вирішити всі проблеми «згодом». «Я реаліст – з грошима складно, і у всіх наших союзників багато конкуруючих пріоритетів у тому, як вони витрачають гроші платників податків. Я не збираюся вдавати, що оборона повинна мати можливість витратити кожен пенні на кожну доступну можливість. Йдеться про пріоритети», – сказав він.

Власна інформація ЮВУ

Чи буде Українська земля щасливою у цивільному «шлюбі»?

Полемічні замітки з приводу законопроектів щодо рекодифікації Цивільного кодексу України

Початок 20 століття приніс нашій державі радикальні зміни у правове регулювання земельних відносин: вони були виведені з предмета регулювання цивільного права та визнані виключною сферою регулювання земельним правом – новою галуззю правової системи країни. У радянський період окремішність правового регулювання земельних відносин була обумовлена виключно ідеологічно-правовим постулатом – скасуванням приватної власності на землю та визнанням її виключною власністю держави.

Павло КУЛИНИЧ,

д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

З поваленням комуністичного правління та переходом України на засади ринкової економіки правовий режим виключної власності держави на землю був замінений правовим режимом плюралізму форм власності, за якого пріоритет отримала приватна власність на землю, а право державної власності та право комунальної власності були зорієнтовані на вирішенні питань використання земель, які залишилися у власності держави та передані у власність територіальних громад.

Здавалось, зі скасуванням виключної власності держави на землю відпала потреба у існуванні і земельного права як окремої галузі правової системи країни, що передбачає повернення земельних відносин у «лоно» цивільного права України. Однак, теорія, а головне практика правового регулювання земельних відносин повністю відкинули «непотрібність» земельного права. Адже ще у радянський період, та особливо у період незалежності земельне право України почало наповнюватися новими системоутворюючими чинниками – принципами, інститутами та правовими нормами, як обумовлюють необхідність використання всіх земель країни – від приватних до державних, для задоволення не тільки приватних інтересів громадян і юридичних осіб, але і для забезпечення публічних інтересів всього суспільства. Відтак земельне право України не стало складовою приватного права, а сформувалося як складна система публічно-приватних правових норм, які інтегрують, поєднують та узгоджують

приватні та публічні інтереси. Отже, сучасне земельне право України – це галузь, яка гармонійною сукупністю норм публічного і приватного права, що дозволяє регулювати земельні відносини таким чином, на який неспроможні галузі приватного (цивільне тощо) публічного (адміністративне і т.п.) права. Фактично визнання земельних відносин публічно-приватними та статусу земельного права як права публічно-приватного знайшов закріплення у ст. 14 Конституції України. Дана стаття проголошує, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. А ст. 13 Основного закону країни гласить, що власність зобов'язує. Це означає, що особа-власник землі не тільки наділена правомочностями щодо володіння, користування та розпорядження нею, а й зобов'язана використовувати землю відповідно до певних правових вимог. Отже, приватні власники ділянок не панують над землею, що обіцяє їм цивілістична доктрина ще з часів римського права, а зобов'язані використовувати землю раціонально та охороняти її якісні характеристики, на чому наполягає сучасне земельне право, забезпечуючи реалізацію конституційного статусу земель країни.

На жаль, останнім часом такий статус земельного права намагаються нівелювати. Так, 21 вересня 2025 р. на розгляд Верховної Ради України внесений проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої»

(Загальні положення), який прийнятий у першому читанні. Крім того, на сайті Верховної Ради України оприлюднений для громадського обговорення проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги третьої» (Право власності та інші речові права).

З прийняттям цих законопроектів будуть внесені істотні зміни у правове регулювання земельних відносин в Україні. На наш погляд, не всі з них позитивно позначаться на правовому забезпеченні використання та охорони земельних ресурсів нашої країни.

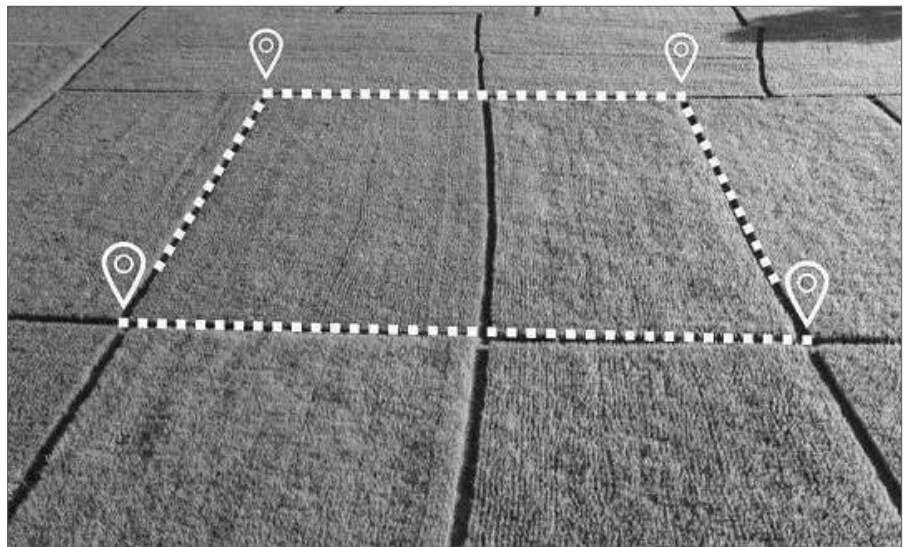
По-перше, проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» передбачає скасування положення ст. 9 чинної редакції Цивільного кодексу України, яке чітко розмежовує сфери застосування норм цивільного і земельного законодавства щодо регулювання земельних відносин, та фактично передбачає передачу необмеженої частини земельних відносин зі сфери регулювання земельного законодавства до сфери регулювання цивільного законодавства. У проекті Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» пропонується замінити ст. 9 чинного ЦК України новими положеннями ст. 1 щодо сфери дії ЦК України та інших джерел приватного права.

Зокрема, у частині 1 даної статті визначено, що ЦК України та інші джерела приватного права застосовуються до приватних відносин, з чим не можна не погодитися. Водночас частина 2 цієї ж статті містить досить контроверсійне положення про те, що відносини є приватними, якщо їх публічний характер не визначений законом або не впливає з їх змісту. Тобто, у цій частині фактично закріплюється презумпція належності всіх суспільних відносин до числа приватних, якщо інше не передбачене законом або не впливає із

змісту таких відносин. Це означає, що всі публічно-правові законодавчі акти, передусім Земельний кодекс України, які регулюють земельні відносини, мають містити застереження про те, що регульовані ними земельні відносини є публічними, що досі не практикувалося вітчизняним законодавцем. Крім того, положення даної частини про виявлення публічного змісту земельно-правової норми є дуже розпливчастим і потребуватиме тлумачення судових інстанцій у кожному випадку їх застосування. Нарешті, частина 3 ст. 1 поширює сферу дії ЦК України і на майнові відносини публічно-правового характеру у випадках, визначених законом.

На наш погляд, нова редакція ст. 1 ЦК України може викликати хаос у правовому регулюванні земельних відносин. Адже замість положення ст. 9 чинної редакції ЦК України, яка досить чітко розмежовує сфери дії Цивільного, Земельного та інших природоресурсних кодексів України, Закон України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку із оновленням (рекодифікацією) положень книги першої» передбачає проведення свого роду ревізії земельних відносин на предмет виявлення у їх складі публічно-правових відносин. Причому тягар доведення наявності у земельних відносинах публічно-правового змісту покладається даним законопроектом на акти публічного права (законодавця) та судову практику. На наш погляд, редакція ст. 1 є невдалою і потребує вдосконалення. При цьому при її вдосконаленні за основу варто взяти норму ст. 9 ЦК України в редакції від 16 січня 2003 р.

Даний висновок підтверджується і аналізом проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги третьої», який готується до передачі до Верховної Рад України. Так, у ч. 1 ст. 315-75 законопроекту зазначено, що здійснення речових прав регулюється цим Кодексом, а у випадках, встановлених цим Кодексом, – іншими законами. Проте законопроект не згадує природоресурсні кодекси України – Земельний, Водний, Лісовий тощо. А частина 2 цієї статті гласить, що зміна встановлених правил щодо здійснення речових прав за домовленістю сторін допускається у випадках, встановлених цим Кодексом. Водночас Земельний кодекс України містить обмеження щодо кола осіб, які можуть набувати права на землю, тому за Цивільним кодексом України зміна правил поведін-

ки щодо землі може відбуватися не тільки за домовленістю сторін, але з врахування правового режиму земель, щодо яких змінюються такі правила.

Нарешті, ч. 3 ст. 315-75 проголошує, що речеві права здійснюються з дотриманням прав та охоронюваних законом інтересів інших осіб. Отже, виходить, що зміна встановлених правил щодо здійснення речових прав на землю та інші природні об'єкти регламентується виключно Цивільним кодексом України. Тобто, положення Земельного кодексу України щодо поділу земель на категорії та функціональне зонування територій не враховуються при здійсненні прав на земельні ділянки. Більше того, у регулюванні поведінки власників і користувачів земель законопроект надає переваги правам та охоронюваним законом інтересам інших осіб, а не нормам спеціальних природоресурсних законодавчих актів щодо встановлення обмежень у використанні земель та покладення на них обов'язків щодо охорони використовуваних ними земельних ресурсів.

З метою усунення зазначених недоліків законопроекту пропонуємо доповнити статтю 1 частиною четвертою такого змісту: «4. До відносин природокористування цей Кодекс та інші джерела приватного права застосовуються з урахуванням джерел земельного, водного, лісового, гірничого та іншого природоресурсного законодавства. У разі розбіжностей між джерелами приватного права та джерелами природоресурсного законодавства пріоритет надається джерелам, які більшою мірою захищають суспільний інтерес».

По-друге, проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифі-

кацією) положень книги третьої» визнає право власності Українського народу звичайним речевим правом, що підриває основні засади права власності, оскільки відтепер кожна земельна ділянка перебуватиме у власності двох суб'єктів – Українського народу та відповідно держави, територіальної громади, фізичної чи юридичної особи.

Надання Цивільному кодексу України пріоритету у регулюванні відносин власності на землю супроводжується наданням Українському народу статусу суб'єкта речового права власності на землю, поряд з державою, територіальними громадами та фізичними і юридичними особами. Причому Український народ визнається у законопроекті власником землі та всіх інших природних ресурсів країни (ст. 315-8). Це означає, що тепер кожна земельна ділянка в Україні перебуватиме одночасно у власності двох суб'єктів – Українського народу, а також держави, територіальної громади чи приватних осіб. Але кожен приватний власник земельної ділянки може бути позбавлений права власності на неї без компенсації, коли земельна ділянка примусово вилучатиметься з мотивів суспільної необхідності тощо. Адже Український народ просто забиратиме безоплатно належну йому на праві власності землю, і тому не зобов'язаний компенсувати її вартість. Це у свою чергу унеможливить дію закріпленого у ст. 41 Конституції України принципу непорушності права приватної власності, у тому числі й на землю, як ключового положення правової держави, що будує ринкову економіку.

По-третє, проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги третьої» спрямований

на врегулювання земельних відносин, які апіорі є публічно-правовими і тому не можуть регулюватися Цивільним кодексом України.

Законопроектом передбачається включити до сфери правового регулювання Цивільного кодексу України і ряд відносин, які наразі є виключною сферою природоресурсного права України. Так, у законопроекті міститься стаття 315-13, яка регулює порядок створення штучних земельних ділянок за рахунок частини водних об'єктів. По-перше, уявляється некоректним вжиття у законопроекті терміну «штучне створення земельної ділянки», оскільки такі земельні ділянки вже існують під водою, і зміна їх висотного рівня

возведення житлових будівель через наявність істотних екологічних ризиків як для водойм, так і для населення, що проживає у таких будівлях.

По-четверте, намагання передати значну частину земельних відносин, які регламентуються земельним правом з домінуванням у ньому публічно-правових норм, до сфери регулювання цивільно-правових норм, до сфери регулювання цивільно-правового права, загрожує невинуватим зменшенням сфери публічно-правового регулювання земельних відносин на користь сфери дії цивільного права. Наприклад, у ст. ст. 315-8 законопроекту зазначається, що «Речі, які належать державі або територіальній громаді, відносяться до приватної сфери, якщо законом або в порядку, вста-

й ще один елемент – правообов'язок щодо їх охорони. Тому за цивілістичною концепцією регулювання земельних відносин власник чи суб'єкт іншого права на землю панує (володарює за законопроектом) над відповідною землею. Проте земельно-правова концепція виключає таке панування (володарювання), оскільки передбачає покладення на власника цілої системи обов'язків щодо охорони та раціонального використання земель, набір яких диференціюється для різних категорій земель. Відтак, передача значної частини земельних відносин, зокрема, відносин щодо власності на землю, до предмета цивільного права «звільнить» власників і користувачів земельних ділянок від виконання обов'язків щодо їх охорони та раціонального використання. На підтвердження цього наведемо зміст ст. 315-76 законопроекту (Соціальна функція речевих прав), яка проголошує, що «Речеве право зобов'язує. Володілець речевого права здійснює його у межах, встановлених цим Кодексом та/або законом з метою захисту інтересів і безпеки держави, природи, навколишнього середовища та здоров'я людей». Отже, за новою редакцією Цивільного кодексу України суб'єкти права власності та інших речевих прав на землю здійснюють їх у межах, встановлених цим Кодексом та/або законом з метою захисту інтересів і безпеки держави, природи, навколишнього середовища та здоров'я людей. Отже, за законопроектом права на землю лише обмежуються, проте на їх суб'єктів не покладаються обов'язки щодо охорони та раціонального використання земельних ресурсів. Адже обов'язки власників і користувачів щодо охорони і використання земельних ділянок є не обмеженнями прав на землю, а складовою частиною їх правового режиму земель взагалі та прав на землю зокрема.

По-шосте, з аналізу ст. 315-69 (Види речевих прав) випливає законопроект, на відміну від чинного Цивільного кодексу України та Земельного кодексу України, відносить право оренди землі не до речевих прав, а до зобов'язальних прав. Це означає, що з прийняттям нової редакції Цивільного кодексу України для виникнення права оренди землі не потрібно буде реєструвати це право у Державному реєстрі речових прав. Достатньо буде укласти договір оренди землі. На наш погляд, таке законопроектне рішення є передчасним для нашої держави. Адже після паювання сільськогосподарських земель та появи 7-ми мільйонів дрібних земельних ділянок

Уявляється некоректним вжиття у законопроекті терміну «штучне створення земельної ділянки», оскільки такі земельні ділянки вже існують під водою, і зміна їх висотного рівня відносно рівня води не може вважатися створенням земельної ділянки.

відносно рівня води не може вважатися створенням земельної ділянки. По-друге, «штучне створення земельних ділянок» за рахунок відповідного зменшення площі водойми являє собою різке втручання людини у природні процеси, що загрожує настанням істотних негативних екологічних наслідків. Тому таке втручання у природні процеси може здійснюватися у дозвільному порядку, який детально регламентується публічно-правовими нормами земельного та іншого природоресурсного права. Водночас регулювання створення штучних земельних ділянок нормами цивільного права та визначення їх правового режиму як споруди, яка створюється шляхом введення у експлуатацію, призведе до неконтрольованого руйнування водних об'єктів та інших пов'язаних з ними природних ресурсів. Тому природоресурсне законодавство України не допускає масового створення штучних земельних ділянок як екологічно небезпечної діяльності, встановивши особливий публічно-правовий порядок їх створення. Натомість ст. 315-13 законопроекту передбачає, що у межах населеного пункту можуть штучно створюватися земельні ділянки для потреб забудови, не зважаючи на їх перебування у межах прибережної частини водоохоронної зони, тобто, у межах прибережної захисної смуги, у якій Земельний кодекс України (ст.ст. 61-62) істотно обмежує

новленому законом, вони не відносяться до публічної сфери», а також конкретизується, що «До публічної сфери відносяться речі, встановлені законом, а також речі, які за своїм характером використовуються в публічному інтересі або становлять публічний інтерес». А далі у цій же статті уточнюється, що «У публічному інтересі використовуються речі, що підлягають наданню для державної служби або будь-якої іншої діяльності, яка задовольняє потреби суспільства, без передбачуваного безпосереднього доступу окремих осіб до користування майном за зазначеним призначенням». Отже, виходить, що нова редакція Цивільного кодексу України не вважатиме землі загального користування (вулиці, дороги, сквери, площі тощо) речами, що використовуються «у публічному інтересі», оскільки земельне законодавство надає допуск необмеженому колу осіб до таких земель. І таких недоречностей у законопроекті чимало.

По-п'яте, у законопроекті повністю нівелюється закріплений у ст. 13 Конституції України принцип «Власність зобов'язує», який став однією з підвалин земельно-правової концепції регулювання земельних відносин. Суть цієї концепції полягає у тому, що зміст права власності на землю та інших прав на земельні ділянки включає не лише правомочності щодо володіння, користування та розпорядження землями, а

(середньою площею 4,1 га) селяни-їх власники не використовують свою землю особисто, а передають в оренду сільськогосподарським товаровиробникам. Причому останні, орендуючи, наприклад, поле площею 50-100 га, укладають по кілька десятків договорів оренди з власниками ділянок. Проте власники не мають можливості вибору іншого орендаря, оскільки їх ділянки зазвичай оточені земельними ділянками, які орендуються одним агровиробником. У такій ситуації агровиробники-орендарі виступають сильнішою стороною, у порівнянні з орендодавцями земельних ділянок, нав'язуючи останнім низьку орендну плату та інші невигідні умови оренди землі. Проте необхідність державної реєстрації права оренди землі у Державному земельному кадастрі надає земельно-орендним відносинам певної публічності і дозволяє органам влади відслідковувати реалізацію права оренди землі та виконання договірних зобов'язань сторін.

Натомість віднесення права оренди землі до зобов'язальних прав залишає кожного дрібного землевласника-орендодавця віч-навіч з великим підприємством орендарем та фактично підпорядковує його інтереси інтересам орендаря-монополіста.

По-сьоме, Земельний кодекс України забезпечує більш детально напрацьовані правові механізми регулювання земельних відносин у порівнянні з чинним Цивільним кодексом України. Так, наприклад, чинний Цивільний кодекс України у статті 378 (Припинення права власності на земельну ділянку) передбачає лише одну таку правову підставу – рішення суду. Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України у зв'язку з оновленням (рекодифікацією) положень книги третьої»

повністю відтворює цю статтю. Натомість Земельний кодекс України у ст. 140 передбачає такі підстави припинення права власності на земельну ділянку:

- а) добровільна відмова власника від права на земельну ділянку;
- б) смерть власника земельної ділянки за відсутності спадкоємця;
- в) відчуження земельної ділянки за рішенням власника;
- г) звернення стягнення на земельну ділянку на вимогу кредитора;
- ґ) відчуження земельної ділянки з мотивів суспільної необхідності та для суспільних потреб;
- д) конфіскація за рішенням суду;
- е) невідчуження земельної ділянки іноземними особами та особами без громадянства у встановлений строк у випадках, визначених цим Кодексом;
- є) примусове вилучення земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності.

Отже, норми Земельного кодексу України повинні мати перевагу у застосуванні до регулювання відносин земельної власності перед нормами Цивільного кодексу України, оскільки вони більш повно і детально регулюють земельні відносини.

По-восьме, в зв'язку з наявністю у проаналізованих законопроектах великої кількості недоліків, які, очевидно, міститимуться і в проектах законів про оновлення (рекодифікацію) інших книг Цивільного кодексу України, пропонуємо не розглядати у Верховній Раді України окремо законопроекти по кожній книзі Цивільного кодексу, а опублікувати їх одночасно для обговорення та одночасного внесення на розгляд Парламенту України.

Таким чином, законопроекти щодо рекодифікації цивільного законодавства потребують істотного доопрацювання.

Приватизація ділянки кількох претендентів

З кількох претендентів на отримання земельної ділянки безоплатно першочергове право має той, на підставі чийого проекту землеустрою було сформовано ділянку, а не той, що перший подав заяву про надання дозволу на розроблення проекту.

15 жовтня 2025 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 36/987/19 задовольнив частково касаційну скаргу відповідача, якому була надана спірна земельна ділянка, незважаючи на те, що він пізніше за позивачку дізнався про існування цієї земельної ділянки і звернувся з відповідною заявою. Особа звернулася до суду з позовом до ГУ Держгеокадастру, іншої особи про визнання недійсним наказу, скасування державної реєстрації земельних ділянок та зобов'язання вчинити певні дії.

Відмовляючи у позові, суд першої інстанції виходив з того, що набуття відповідачем права власності на земельну ділянку є правомірним, оскільки ним, як і позивачкою, також розроблено проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки, який він раніше ніж позивачка подав на затвердження.

Задовольняючи позов, апеляційний суд виходив з того, що позивачка першою подала заяву про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки у власність, тому вона першою отримала легітимні сподівання та правомірні очікування на законне завершення такої процедури – прийняття відповідним органом рішення про затвердження проекту землеустрою та надання їй спірної земельної ділянки у власність.

З огляду на викладене, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відмову в позові, проте помилився щодо мотивів такої відмови, тому Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, рішення районного суду змінив, виклавши його мотивувальну частину в редакції цієї постанови.

Леонід ЛАЗЕБНИЙ,
Lexinform

Перспективи вдосконалення науково-дослідної діяльності протидії наркозлочинності

(Частина 2)

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №24

За останні три роки більшість вчених розглядають тему наркозлочинності через призму війни. На даний момент Україна переживає важкий історичний момент: вторгнення на терени країни-агресора. Тому психологічний стан багатьох громадян можна назвати нестабільним та більш піддатливим до стресу. Це є витоком збільшення вживання не тільки спиртвмісних, а і наркотичних засобів, що несе суспільну небезпеку. Особливо якщо тема торкається зловживанням серед військових. Пропонуємо увазі читача Частина 2 статті головного наукового співробітника відділу дослідження проблем протидії корупції та загрозам економічній безпеці Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України, доктора юридичних наук БУСОЛ Олени Юрївни.

В умовах воєнного стану

За звітними (2023) даними кількість зареєстрованих кримінальних проваджень у сфері обігу наркотичних засобів порівнюючи з минулим роком збільшилась на 66%. Збільшилась кількість кримінальних правопорушень щодо незаконного виробництва, виготовлення, придбання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту – на 42,7%. Це незважаючи на латентні випадки.

Богатирьов І. (2023) констатує, що завдяки війні, численні реформи правоохоронних органів, особливо в умовах воєнного стану, поки що не змогли протистояти наркозлочинності. На це вплинули такі чинники, як:

1) гібридна війна 2014 року і широко-масштабна так звана (автор) спецоперація рф 2022 року суттєво вплинула на соціально-економічні перетворення в Україні, що в свою чергу (автор) суттєво вплинуло на живлення наркозлочинності;

2) неефективна діяльність правоохоронних органів щодо виявлення, розкриття та розслідування наркозлочинів;

3) наркозлочинність в армійському середовищі.

На думку Негіної В. Р., війна, що триває в Україні, може потенційно змінити торгівлю наркотиками та їх виробництво всередині та навколо держави. Дані минулого показують, що конфлікт потенційно може мати

два протилежні наслідки для торгівлі наркотиками та виробництва в Україні:

1) зростання дестабілізації конфлікту посилює безкарність за незаконну торгівлю наркотиками та, зрештою, збільшує торгівлю та виробництво наркотиків. За цих умов існуюча торгівля героїном через Україну може посилитися, і країна може стати великим маршрутом відтоку поточного Балканського маршруту, тоді як виробництво метамфетаміну може досягти таких масштабів, що він постачатиметься в інші країни та регіони;

2) торгівля людьми через зони активних бойових дій може стати надто ризикованою для торговців людьми, вирішуючи перенаправляти потоки опіатів, які раніше проходили через Україну, альтернативними маршрутами. Торговці наркотиками можуть уникати ризику, коли йдеться про війну.

Нелегальне транспортування

Як відмічають Брисковська О. М. і Мотиль О. В. (2024), виявити наркотичні засоби при нелегальному транспортуванні дуже складно.

До окремих проблемних аспектів виявлення наркотичних засобів при їх нелегальному транспортуванні слід віднести:

– наркотичні засоби ретельно маскують під корм тварин чи продукти харчування, починаючи з вигляду, приховуючи у пред-

метах, речах та порожнинах тіла людини, до запаху, перебиваючи сильно пахучими речовинами;

– використовують людей яких важко підозрити у злочинній діяльності (інваліди, літні люди, діти і т.д.);

– здійснюють високу конспірацію злочинної діяльності, (наприклад, у Нововолинську, затримали злочинну групу з незаконного обігу наркотиків, члени якої спілкувалися між собою на спеціальному сленгу, застосовуючи мобільні додатки месенджери, дана група почала свою діяльність з 2018 р. Її члени дотримувалися суворо встановлених правил поведінки і виконували злочинну діяльність у відповідності з розподіленими ролями. Перевозили наркотичні засоби з Польщі до України та продавали по всій території Волині. Їх злочинна діяльність полягала у незаконному придбанні, контрабанді наркотичних засобів у особливо великих розмірах, перевезенні з метою збуту, психотропних речовин (бупренорфін, амфетамін, метамфетамін), наркотиків та прекурсорів (псевдофедрин);

– притримуються високої дисципліни у організованій злочинній групі та чіткого розподілу ролей;

– незаконне пересилання через послуги пошти у посылках, тканини, вати або паперу просочених розчином наркотичного засобу;

– застосовують сучасні засоби вчинення таких кримінальних правопорушень;

– використовують професійні знання спеціалістів різних галузей діяльності для приховання наркотичних засобів при транспортуванні так і самої діяльності.

Однією з особливостей роботи слідчих та оперативних підрозділів при виявленні наркотичних засобів є своєчасність і надзвичайна ретельність огляду місця події. Якщо вчинення таких кримінальних правопорушень відбувається у громадських місцях то затримують зловмисників безпосередньо з наркотичними засобами (речовими доказами) в сумках, одязі, кишнях. Якщо наркотики виявляють у ручній по-

клажі у громадському транспорті у вагоні поїзда, багажному відділенні автобуса, тоді розпочинають із установлення особи, осіб належності виявленого наркотичного засобу при отриманні ручної поклажі. В такому випадку доказове значення мають відбитки пальців виявлені на місці виявлення наркотичних засобів. Необхідно слідкувати за діями осіб, яких перевіряють, щоб не викинули речі з наркотичними засобами або не підкинули їх іншим присутнім. Доцільно оглянути місце, де їхав підозрілий пасажир, на випадок схованки предметів у яких замасковані наркотичні засоби. Якщо зловмисники перевозять наркотичні засоби ковтальним способом то їх можна виявити за хворобливим виглядом, зловмисники знаходяться у стані прострації так як протягом тривалого часу туалетом не користуються і не їдять. Бувають випадки коли упаковка з наркотичними засобами у порожнинах тіла пасажир розгерметизується, тоді злочинець неприродно змінює погляд – він стає «скляним» та колір обличчя червоніє або біліє, має сонний вигляд.

Останнім часом контейнери роблять дуже дрібними невидимі для рентгенівських променів. Рентгенівські знімки черевної порожнини є доволі ефективним засобом виявлення капсул з наркотиками і можуть мати доказове значення. У таких динамічних умовах як функціонування громадського транспорту та неможливості повторності проведення огляду місця події так як існує постійна загроза втрати речових доказів. Також віддаленість станцій від відділів поліції Національної поліції України, а також значна за розміром територія оперативного обслуговування не дають можливості забезпечити виїзд на кожен такий випадок для огляду місця події експерта та слідчого.

Соціальні аспекти

Логвін А. (2023) розглядає соціальні підстави кримінальної відповідальності за порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, що є нині доволі поширеною темою серед вчених. Щодо заходів боротьби із незаконним обігом заборонених речовин та засобів – у більшості випадків методи залишаються такими самими, як і до запровадження воєнного стану. Заходи боротьби, зазначені у Законі України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і перекурсорів та зловживанню ними» у статтях 4–11 вчений вважає ефективними. При тому, метод оперативної закупки є найдієвішим, оскільки

дозволяє правоохоронцям успішно викривати злочинну структуру. Лисенко В. В. (2023) збагачує наукові розвідки із зазначеної тематики, розглядаючи проблему використання даних оперативно-розшукових заходів у доказовому процесі збуту наркотичних засобів, психотропних речовин.

Заход профілактики наркотизації населення мають три рівні: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні, індивідуальні. Загальносоціальні заходи спрямовані на недопущення формування будь-яких криміногенних процесів у суспільстві та полягають у здійсненні на державному рівні масштабних політичних, правових, соціально-економічних, культурно-просвітницьких, організаційно-управлінських та інших заходів з розвитку основних соціальних інститутів суспільства, підвищенню рівня життя громадян, збереженню їхнього здоров'я, розвитку духовності тощо. Спеціально-кримінологічне попередження злочинності, залежно від певних етапів вчинення злочинів, складається із заходів профілактики, запобігання злочинам, вчинення яких планується або готується, а також припинення розпочатих злочинів. На індивідуальному рівні заходи з попередження злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, повинні здійснюватися з урахуванням вже наявних і розроблюваних кримінологічних і криміналістичних методик виявлення і впливу на індивіда з метою не допустити вчинення ним злочину.

Проблеми фіксації слідів злочину

Вивчивши кримінальні провадження вчені роблять висновок, що до суттєвих недоліків під час огляду місця події доцільно віднести: не проведення фотографування; непов-

не вилучення інших слідів, та не повне використання приладдя з валізи криміналіста. Прослідковується чітка тенденція недооцінки доцільності застосування науково-технічних засобів і новітніх методів фіксації слідів злочину та тактичних дій із криміналістики.

Аналіз матеріалів прокурорського реагування свідчить про недостатнє застосування технічних засобів фіксації або низьку ефективність їх використання.

Державна концепція

Кондратьєва А. Г. (2023) важливим фактором протидії правопорушенням у сфері обігу наркотичних засобів вважає державний захист. Концептуальна модель запобігання наркообігу та зниження рівня вживання наркотиків включає:

1. Зайнятість молоді та підлітків (навчання, робота, організації дозвілля);
2. Ідеологічне та культурне виховання;
3. Підвищення ролі сім'ї. За Біблією не існує людини безгрішної. За природою успадковуються низменні принципи. Якщо вони будуть переважати над іншими поставленими життєвими ідеалами, суспільство поглине беззаконня;
4. Посилення роботи правоохоронних органів. Заохочення добросовісного виконання роботи у сфері притягнення до відповідальності та здійснення профілактичних заходів;
5. Створення системи центрів раннього виявлення та своєчасного лікування.

Богатирьов І. (2023) доводить, що протидія та запобігання наркозлочинності в Україні не завжди була системною, вивірною і послідовною, характеризувалася неоднозначними підходами, наявністю крайнощів при прийнятті рішень, зміною твердих

репресивних заходів на ліберальні й м'які. Вченим, у доповнення до висновків інших вчених, так само доведено, що наркобізнесом займаються організовані злочинні формування, які, отримуючи за рахунок цього великі суми незаконних прибутків, «відмивають» їх, вкладаючи у легальний бізнес. У таких випадках наркобізнес набирає риси організованої злочинності, якій притаманна ієрархічна структура, суворая дисципліна, розподіл ролей, наявність на утриманні корумпованих чиновників тощо.

В Україні блокування інтернет-ресурсів, через які здійснюються злочини у сфері наркобізнесу, здійснюються тільки на підставі рішення суду. Малогорова О. О. відмічає, що це не ефективним, оскільки немає єдиного органу, наділеного повноваженнями щодо виконання судових рішень з блокування чи обмеження доступу до протиправних сайтів. Щодо розміщених на іноземних сайтах злочинного контенту, із судовим рішенням, правоохоронними органами України надсилається запит до відповідних органів за кордоном про надання міжнародно-правової допомоги. Проте, досвід свідчить, що відповіді на такі запити можуть приходити більше ніж через рік, що ускладнює притягнення до кримінальної відповідальності.

Існують схеми з проведення розрахункових операцій за наркотичні засоби через легалізацію коштів, які здобуті в злочинний спосіб, зокрема застосовуються механізми з криптовалютою, та через офшорні компанії. Відомим інструментом блокування інтернет-ресурсів, зокрема й таких як «Телеграм», із розповсюдження наркотиків і психоактивних речовин через мережу Інтернет, є чат-бот «СтопНаркотик», передбачений проектом MRIYA.

Історичні приклади

Цікаві історичні приклади наводить Негіна Р. В. (2023). Ці приклади, які можна проєктувати на сучасні військові умови, свідчать про сприяння вживанню наркотиків в умовах бойових дій. Війна є надзвичайно стресовим та травматичним фактором для психіки людини і щоб впоратися зі сприйняттям нової реальності, люди звертаються до наркотиків. Спричиняючи стрес, травму та страждання, підвищується вразливість людей до зловживання психоактивними речовинами.

Найбільшим підтвердженням є Другова світова війна, яка стала першим масштабним збройним конфліктом, під час якого широко використовувалися синтетичні психотропні препарати. Відбувалася розробка та комерціалізація амфетамінів. Амфетамін зменшував втому та апетит і підвищував неспання. Існує думка, на основі обширних архівних досліджень, що метамфетамін був основним джерелом «палива» для німецької військової машини на початкових етапах Другої світової війни, через що війська союзників були повністю застигнуті знеачка безпрецедентною швидкістю німецького просування до Франції в травні 1940 року. Генерал Граф фон Кільмансегт замовив 20 000 пігулок метамфетаміну для 1-ї танкової дивізії, яка взяла їх у ніч на 10 травня. Ніхто не спав тієї ночі, коли німці почали вторгнення. Німецьким солдатам знадобилося три дні, щоб дістатися до французького кордону, багато хто з них не спав з початку кампанії. У період з квітня по липень 1940 року німецькі військовослужбовці отримали понад 35 мільйонів таблеток метамфетаміну. У Третьюму Рейху виготовлялися шоколадні цукерки для військових, які мі-

стили 13 мг препарату, що набагато більше, ніж звичайні таблетки по 3 мг. Уряди країн-союзників також звернулися до амфетамінів, щоб не спати та підтримувати бадьорість своїх військ, не усвідомлюючи чи не маючи занепокоєння значною небезпекою для здоров'я. Під час війни Британські збройні сили розповсюдили 72 мільйони стандартних доз амфетаміну. Американці так само, як і британці, прагнули використати потенціал підвищення ефективності амфетаміну під час війни. Вони почалися з Військово-повітряних сил наприкінці 1942 року, а армія додала таблетки з амфетамінами до солдатських медичних аптечок у 1943 році.

Загальносвітотві тенденції в підходах до протидії наркотизації свідчать, що акцент боротьби зміщується в площину профілактики наркоманії, зниження споживання наркотичних речовин, соціальної адаптації наркозалежних тощо, з одночасним «послабленням» каральних заходів щодо споживачів наркотиків.

Висновки

Можна зробити загальний висновок, що нові розробки вчених щодо розглянутого питання присвячені:

1. Вивченню наркоманії як соціального явища;
2. Висвітленню причин і умов фонового явища «накррозлочинність»;
3. Соціальним підставам кримінальної відповідальності за порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів;
4. Проблемам сучасного стану, розслідуванню та документуванню злочинів;
5. Протидії злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів шляхом мережі інтернет;
6. Проблемі виправлення та ресоціалізації наркозалежних неповнолітніх осіб в місцях несвободи в Україні;
7. Питанням реорганізації Державної кримінально-виконавчої служби України;
8. Організованим злочинним угрупованням, формуванням і транснаціональній злочинності зі спрямованістю на вчинення злочинів у сфері наркобізнесу;
9. Запобіганню організації або утриманню місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів.

Всі вчені одностайні на думці, що злочини в сфері незаконного обігу наркотичних засобів носять латентний характер і є рецидивними. Лише в незначній кількості наукових праць вчені приділяють увагу криміналь-

но-правовим аспектам та вдосконаленню законодавства у сфері наркобізнесу. Серед наявних праць слід зазначити Пояснювальну записку до проекту Закону України від 09.11.2023 р. № 10236 авторів Неклюдова В. М., Іонушаса С. К., Павлюка М. В. та ін. «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконну діяльність у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів під час дії воєнного стану», яка має високе практичне значення.

Потребує вивчення важлива проблема роботи криміналіста щодо фіксації слідів злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також тактика проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Недостатньо вивчені проблеми прокурорського нагляду у формі процесуального керівництва у судовому розслідуванні злочинів у зазначеній сфері. Слід констатувати м'яку зміну пріоритетів відповідних досліджень у бік тематики застосування інформаційних технологій для виявлення злочинів у сфері наркобізнесу. Доцільним є поглиблення вивчення злочинних схем із використанням глобальної мережі інтернет та методам припинення таких злочинів. Недостатньо вивчені проблеми фальсифікації лікарських засобів в Україні, зокрема й з урахуванням наукових досліджень країн Європейського Союзу.

Найперспективнішими напрямками досліджень у сфері наркобізнесу та фальсифікації лікарських засобів є:

1. Вивчення наркобізнесової діяльності організованих злочинних формувань і транснаціональної злочинності, зокрема, з корупційними зв'язками в органах влади та управління;
2. Вплив війни на зростання рівня злочинів та ефективності державної політики у даній сфері;
3. Протидія наркозлочинності з застосуванням новітніх інформаційних технологій;
4. Протидія злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, із залученням дітей та молоді;
5. Роль лікарів і провізорів у розповсюдженні фальсифікованих лікарських засобів і наркотичних речовин;
6. Аналіз ринку «чорних» медичних препаратів, які надають нелегальні медичні послуги «на дому» залежним особам;
7. Міжнародна практика запобігання та протидії наркобізнесу.

Національне дослідження оцінки рівня злочинності

Вперше. Публічно

Project Pravo-Justice та Info Sapiens представили перше загальнонаціональне дослідження «Оцінка рівня злочинності, оцінка роботи правоохоронних органів та довіри населення до системи правосуддя в Україні» (URL: sapiens.com.ua/.../Report_National_Crime). Унікальність цього дослідження полягає в тому, що воно стосується не стільки довіри до органів правопорядку (до чого ми вже звикли), а саме оцінки рівня злочинності – відчуття безпеки, поширеність конкретних злочинів та реагування на них.

Це світова практика – crime survey (соціологічне дослідження злочинності) – яка є альтернативним джерелом знання про злочинність. Для того, щоб злочинність контролювати (словами Н. Крісті, адже як будь-яке негативне соціальне явище його не можна побороти, оскільки воно є деривативом людської природи), необхідно мати уявлення про її масштаби, структуру та тенденції. Офіційна кримінальна статистика не відповідає на питання латентності злочинів, до того ж має викривлення, зумовлені порушенням обліково-реєстраційної дисципліни. Crime knowledge складається з офіційних та неофіційних джерел, при чому другі передбачають широке залучення соціологічних методів.

Дослідження підтвердило, що Україна повністю в європейському тренді: незалежно від війни рівень насильницької злочинності падає, а рівень кіберзлочинів, особливо шахрайства – зростає. Водночас те, що нас суттєво відрізняє від ЄС (див. слайди) це незвернення до органів правопорядку за допомогою. Українці не вірять у ефективність системи правопорядку та воліють розв'язувати свої проблеми само-

стійно. Звісно, це більше про легкі тілесні, хуліганство чи крадіжки, аж ніяк не про тяжкі тілесні, вбивства тощо. Ключове питання: як інструменталізувати ці дослідження? Адже вони мають бути періодичні, спиратись на однакову методологію для відстеження динаміки і головне, перетворюватись на конкретні управлінські рішення.

Тобто на локальному рівні використовуватись як інструмент контролю, щоб розуміти чи приховується щось від обліку, чи належним чином поліція здійснює першочергові слідчі дії тощо. Понад те, на рівні стратегічного планування, знання про злочинність є частиною кримінальної політики. Так, Розділ 2 Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку передбачає її впровадження, про що я не раз писав. А заходи crime survey передбачені п. 2.7.2, 2.7.3, 2.9. Тобто прогнозування та планування має спиратись не лише на дані офіційної статистики, а й альтернативні джерела.

**Офіс Генерального прокурора,
Національна поліція України, МВС
України, Міністерство юстиції України**

Протидія злочинності

Як це має відбуватися насправді

Сучасна антикримінальна політика дедалі чіткіше демонструє зсув від управління злочинністю як соціальним явищем до управління страхами та очікуваннями безпеки. Кримінальне право в цій конфігурації перестає виконувати функцію «ultima ratio» і дедалі частіше використовується як інструмент символічної політики, покликаний не стільки знижувати рівень злочинності або віктимізації, скільки продукувати відчуття контролю й рішучості держави.

Вячеслав ТУЛЯКОВ,

доктор юридичних наук, член-кореспондент НАПрН України, Національний університет «Одеська юридична академія» НУ «ОЮА»

Політична воля та інфляція очікувань безпеки: нерозуміння причинно-наслідкових зв'язків

Інфляція очікувань у кримінальній політиці полягає не у зростанні фактичної злочинності, а в кумулятивному розширенні суспільного запиту на жорсткість, швидкість і демонстративність державної реакції. Медіалізовані інциденти, політична конкуренція та структурна недовіра до інститутів формують ситуацію, за якої політична воля ототожнюється зі здатністю швидко криміналізувати нові форми поведінки, знижувати стандарти відповідальності й розширювати повноваження правоохоронних органів. Критично те, що ця політична реакція систематично ігнорує фундаментальний віктимологічний принцип: віктимізація не є прямою функцією від кількості кримінальних заборон або суворості покарань.

Проблема полягає в тому, що законодавці та політики демонструють стійку нездатність розрізняти між зниженням статистичних показників злочинності та реальним зменшенням соціальної шкоди для жертв. Більше того, вони систематично не враховують феномен латентної віктимізації, яка може зростати навіть за формального зниження рівня зареєстрованої злочинності. Ця концептуальна «сліпота» призводить до того, що кримінальне право починає виконувати насамперед комунікативну функцію, стаючи мовою, якою держава відповідає на страхи, а не інструментом раціонального управління ризиками віктимізації. Наслідком цього стає структурний розрив між рівнем криміналізації та реальною спроможністю системи кримінальної юстиції захищати жертв, надавати їм підтримку та відновлювати їхні порушені права.

Злочин і злочинність як різні аналітичні площини: методологічна плутанина

Ключовою методологічною помилкою сучасної антикримінальної політики є тенденція до ототожнення злочину як юридичного факту зі злочинністю як соціальним процесом. Ця плутанина не є випадковою чи технічною, а свідчить про глибоке непорозуміння базових кримінологічних і віктимологічних концептів серед тих, хто формує кримінальну політику. Злочин існує лише в межах нормативної конструкції й фіксується через правозастосування, тоді як злочинність має латентний, інституціональний характер, хвильову динаміку та залежить від широкого спектра соціальних, економічних і культурних чинників. Віктимізація, у свою чергу, є ще складнішим феноменом, який не може бути редукований ані до юридичного факту злочину, ані до агрегованих показників злочинності. Коли законодавець і політики починають мислити злочинність через кількість кримінально-правових заборон або вироків, а віктимізацію через кількість офіційно зареєстрованих потерпілих, антикримінальна політика втрачає здатність працювати з причинами й зосереджується на симптомах.

Віктимізація та злочинність як асинхронні процеси: ігнорування темпоральної логіки

Особливо показовим є розрив між динамікою злочинності та процесами віктимізації, який систематично ігнорується в сучасній кримінальній політиці. Віктимізація не є механічним відображенням зареєстрованих злочинів і може накопичуватися навіть у періоди формального зниження кри-

мінальних показників. Це фундаментальне непорозуміння темпоральної логіки віктимологічних процесів призводить до того, що політики і законодавці оцінюють успішність антикримінальних заходів за короткостроковою динамікою статистики, не розуміючи, що справжні наслідки віктимізації можуть проявлятися через роки або навіть десятиліття. Як показують дані з постконфліктних суспільств, піки віктимізації часто відбуваються не під час активної фази конфлікту, а через 2-7 років після його завершення, коли накопичені психологічні травми, соціальна дезінтеграція та економічна нестабільність створюють умови для сплесків домашнього насильства, злочинності серед демобілізованих ветеранів та інших форм відкладеної віктимізації. Саме цей феномен, детально описаний у сучасній віктимологічній літературі, залишається практично невідомим тим, хто формує кримінальну політику.

Репресивні стратегії здатні створювати ситуацію, за якої жертви уникають контактів із системою правосуддя через страх вторинної віктимізації, стигматизації або непропорційного втручання держави (European Court of Human Rights Вячеслава проти України). Віктимізація в цьому сенсі є не лише наслідком злочинної поведінки, а й продуктом інституційного середовища, в якому жертва взаємодіє з державою. Злочинність описує поведінкові акти правопорушників, тоді як віктимізація фіксує стан уразливості, що має власну часову логіку та соціальні наслідки. Ігнорування цієї асинхронності неминуче призводить до політик, які знижують видимість злочинності, але підвищують загальний рівень соціальної шкоди.

Британські антикримінальні акти 2022–2023 років як прояв європейської віктимологічної некомпетентності

Антикримінальне законодавство Великої Британії яскраво ілюструє не лише механізм кримінально-правової інфляції, зумовленої інфляцією очікувань безпеки, а й системне нерозуміння віктимологічних процесів на рівні законодавчої політики. Police, Crime, Sentencing and Courts Act 2022

та Public Order Act 2023 були ухвалені в атмосфері політичної напруги навколо протестної активності й суспільних страхів перед «хаосом» та «дезорганізацією». Розширення поліцейських повноважень, зниження стандартів відповідальності та запровадження превентивних обмежень створили потужний символічний сигнал контролю та рішучості. Водночас ці акти викликали системну критику з боку правозахисних організацій через загрозу свободі мирних зібрань, селективне правозастосування та криміналізацію поведінки з низьким рівнем шкоди. Проте найбільш проблемним аспектом цього законодавства є не стільки його репресивність, скільки повна відсутність віктимологічного обґрунтування. У парламентських дебатах, пояснювальних записках та офіційних обґрунтуваннях цих актів практично відсутній аналіз того, яким чином запроваджені заходи вплинуть на реальний рівень віктимізації, чи зменшать вони ризики для потенційних жертв, чи створять нові форми інституційної віктимізації.

Окремої уваги заслуговує Victims and Prisoners Act 2024, який формально позиціонується як найбільш амбітна спроба законодавчого закріплення прав жертв у британській правовій системі за останні десятиліття. Цей акт запроваджує Victims' Code на статутному рівні, створює посаду Independent Public Advocate для підтримки жертв масових інцидентів, розширює доступ жертв до інформації про кримінальні провадження та посилює їхні процесуальні права. На перший погляд, це законодавство демонструє серйозний віктимологічний поворот у британській кримінальній політиці, визнання того, що система кримінальної юстиції має орієнтуватися не лише на покарання злочинців, а й на захист і підтримку жертв. Проте детальний аналіз цього акту виявляє його фундаментальні обмеження, зумовлені тим самим нерозумінням віктимологічних процесів, яке характеризує британське антикримінальне законодавство загалом.

Європейський віктимологічний стандарт: між амбітною нормативністю та практичним нерозумінням

Європейський правовий простір формально демонструє найбільш розвинену систему захисту прав жертв злочинів, що втілена в трьох ключових документах: Директиви 2012/29/ЄС про встановлення мінімальних стандартів прав, підтримки та

захисту жертв злочинності, Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи CM/Rec(2023)6 щодо прав жертв терористичних актів та Стратегії ЄС щодо прав жертв (2020-2025). На нормативному рівні ці документи створюють вражаючий за обсягом і деталізацією каркас віктимологічних гарантій, який охоплює право на інформацію, підтримку, захист, участь у провадженні, компенсацію та відновлювальне правосуддя. Проте саме аналіз цих документів і практики їхнього впровадження виявляє глибокий розрив між нормативною амбітністю та концептуальним розумінням віктимологічних процесів.

Директива 2012/29/ЄС, яка замінила Рамкове рішення 2001 року та стала найбільш комплексним загальноєвропейським документом у сфері прав жертв, побудована на логіці процесуальних гарантій і стандартизації сервісів. Вона встановлює право жертв на отримання інформації з моменту першого контакту з компетентними органами, на доступ до служб підтримки, на участь у кримінальному провадженні, на захист під час провадження, на компенсацію. Документ передбачає індивідуальну оцінку потреб жертв, особливий захист для вразливих категорій (дітей, жертв сексуального насильства, жертв торгівлі людьми) та навчання фахівців, які працюють з жертвами. На перший погляд, це законодавство втілює всі основні принципи сучасної віктимології та має забезпечити комплексний підхід до захисту жертв. Однак критичний аналіз виявляє серйозні концептуальні обмеження. По-перше, Директива зосереджена майже виключно на жертвах у контексті кримінального провадження, розглядаючи їх переважно як учасників процесу, а не як носіїв автономних прав на відновлення та реінтеграцію незалежно від долі кримінальної справи. Віктимізація редукується до юридичного статусу потерпілого, тоді як величезний масив латентної віктимізації, жертв, які не звертаються до правоохоронних органів, або жертв, чиї справи не доходять до суду, залишається поза межами цього нормативного захисту. Директива не містить жодних положень про систематичний моніторинг рівня віктимізації в суспільстві, про виявлення латентних жертв, про превентивні стратегії зменшення ризиків ві-

ктимізації на соціальному рівні. По-друге, Директива оперує статичним розумінням жертви, ігнорує темпоральну динаміку віктимологічних процесів. Вона передбачає права жертв на різних етапах провадження, але не враховує той факт, що найбільш травматичні наслідки віктимізації часто проявляються через місяці або роки після завершення кримінальної справи. Відсутні положення про довгострокову підтримку жертв, про моніторинг відкладених ефектів віктимізації, про системне запобігання третинній віктимізації через соціальну ізоляцію, економічну дестабілізацію або психологічну травматизацію. Директива діє так, ніби віктимізація є одномоментною подією, що завершується з закриттям кримінального провадження, повністю ігноруючи сучасні віктимологічні концепції континууму віктимізації та кумулятивних ефектів. По-третє, навіть найпрогресивніші положення Директиви про індивідуальну оцінку потреб жертв сформульовані в термінах стандартизованих процедур, а не справді індивідуалізованого підходу. Індивідуальна оцінка зводиться до заповнення формалізованих опитувальників і віднесення жертви до однієї з передбачених категорій вразливості, тоді як реальна індивідуалізація вимагала б розуміння унікальної віктимологічної траєкторії кожної жертви, специфічного контексту її віктимізації, індивідуальних ресурсів резиліентності та бар'єрів до відновлення. Директива не передбачає механізмів, які б дозволяли системі адаптуватися до цієї унікальності, замість цього пропонуючи набір стандартизованих сервісів, які жертва може отримати за умови відповідності формальним критеріям.

(Далі буде...)

Чому в Україні запобіжний захід перетворився на превентивне покарання?

Підсумки круглого столу у Національній асоціації адвокатів України

Європейський підхід, закріплений у КПК, передбачає тримання під вартою як винятковий запобіжний захід: суди мають доводити неможливість м'якших альтернатив і ретельно перевіряти ризики. Натомість на практиці його дедалі частіше застосовують майже автоматично, розмиваючи стандарти свободи.

Причини цієї трансформації та шляхи забезпечення засад кримінального процесу обговорювали адвокати, судді, правознавці та представники офісу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини під час круглого столу «Тримання під вартою: виняток, що став правилом». Захід організував і провів Комітет Національної асоціації адвокатів України з питань захисту прав людини.

Статистичний зріз проблеми представив член Ради Комітету НААУ Богдан Глядик. Так, за даними Верховного Суду, у 2023 році суди розглянули 30,8 тисячі клопотань про тримання під вартою, з яких майже дві третини – близько 20 тисяч – були задоволені. У 2024 році кількість таких клопотань зростає до 33,4 тисячі, а відсоток їх задоволення практично не змінився. Порівняння з іншими запобіжними заходами ще виразніше: у 2023 році тримання під вартою становило 58,4% усіх застосованих запобіжних заходів у місцевих судах, тоді як застава – лише 1,5%, а домашній арешт – 21,6%. У 2024 році частка тримання під вартою зростає майже до 62%, що свідчить про фактичне домінування цього заходу серед наявних інструментів.

Показовою є статистика Вищого антикорупційного суду, де у 2023 році було задоволено 83% клопотань про арешт, а у 2024 – 62,5%. Динаміка за I–III квартали 2025 року також показала суттєву різницю в підходах між судами: у Вищому антикорупційному суді було задоволено 50 клопотань про тримання під вартою (43% серед усіх обраних запобіжних заходів), тоді як у Подільському районному суді міста Києва – 166 клопотань (майже 66%). Така різниця демонструє не лише відсутність узгодженого стандарту, а й істотну залежність рішень від усталених практик конкретного суду.

Координатор моніторингової місії IAC ISHR Анастасія Алексеева звернула увагу на концептуальний розрив між українською та європейською парадигмами свободи. За результатами моніторингових у Україні фактично сформувалася презумпція тримання під вартою: якщо сторона захисту не доведе

наявності підстав, що відверто унеможливають тримання під вартою, особу зазвичай позбавляють свободи. У практиці ж Європейського суду з прав людини діє протилежний підхід: якщо держава, в особі прокурора, не доведе нагальної потреби у триманні під вартою, особа має бути звільнена. Така інверсія презумпцій, на думку спікерки, створює ситуацію, коли альтернативні запобіжні заходи розглядаються не як реальні варіанти, а як додаткові, майже факультативні механізми, які обираються вкрай рідко.

На окремий вимір проблеми звернув увагу представник Омбудсмана Андрій Овсієнко. Зокрема, спікер зауважив, що хоча кількість звернень щодо порушення прав людини при обранні запобіжних заходів відносно невелика (всього 25 у 2024 році), навіть ця вибірка демонструє повторювані та тривожні тенденції схильності до обрання найтяжчого запобіжного заходу при допущенні істотних порушень вимог закону. При цьому, за його словами, значна частина проблеми полягає не стільки в самому судовому рішенні, а скільки в тому, що йому передуює. Бо суд не ініціює застосування тримання під вартою – про це подає клопотання орган слідства або прокуратура. Таким чином, перший рівень проблеми – це практика слідства, де тримання під вартою часто розглядається як дієвий спосіб забезпечити «комфорт» здійснення досудового розслідування чи судового розгляду.

Дослідивши практику Європейського суду з прав людини, учасники виокремили три ключові аспекти винятковості тримання під вартою. По-перше, альтернативність: ЄСПЛ встановлює порушення Конвенції, коли національні суди не аналізують можливість застосування альтернативних запобіжних заходів і не обґрунтовують, чому більш м'які заходи є недостатніми. По-друге, необхідність: порушення констатується, коли суди не наводять належних, конкретних підстав, які реально виправдовують позбавлення людини свободи.

По-третє, особлива ретельність: незалежно від складності справи, суспільного резонансу чи вимог оперативності національні суди зобов'язані максимально уважно й відповідально оцінювати потребу в триманні під вартою, адже йдеться про найістотніше втручання у право на свободу.

Відтак перетворення тримання під вартою на правило є передусім інституційною проблемою, яка потребує системного підходу. Найсуворіший запобіжний захід не може бути інструментом, що застосовується за інерцією або як спосіб мінімізації ризиків шляхом позбавлення людини свободи без належної доказової бази. Відновлення презумпції свободи можливе лише через переосмислення ролі органів досудового розслідування та прокурора у питаннях застосування запобіжних заходів, підвищення стандартів доведення ризиків, розвиток культури індивідуалізації процесуальних інструментів та посилення реальності й дієвості альтернативних заходів.

Сьогодні українська система правосуддя стоїть перед серйозним викликом: відновити довіру до процедури обрання запобіжного заходу як до інституту, покликаного забезпечувати справедливість, а не репресивність. Тримання під вартою не може й не повинно перетворюватися на спосіб попереднього покарання. Тому фахові дискусії, подібні до проведеної, формують інтелектуальний фундамент для реформи, яка має повернути кримінальну юстицію до її базових принципів – поваги до людської гідності, свободи та презумпції невинуватості.

Власна інформація ЮВУ

Росія – шлях від небуття до імперії

історичні факти, особистості, політика та засоби її реалізації

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №24

Безпідставне марення російських царів про світове панування як третього Риму постійно супроводжувалося псевдонауковими аргументами серед яких міфи і про норманський вплив на виникнення московії, і про її татаро-монгольське завоювання, і про те, що історія росії є історією Київської Русі, і про те, що угро-фінські племена на основі яких було сформоване московське князівство є великоросами, а народ України, який є істинним спадкоємцем Київської Русі – малоросами тощо. А оскільки поширення цих міфів було політичним завданням придворних академіків М. М. Карамзіна, С. М. Соловйова, В. Й. Ключевського тощо, а науковий їх аналіз був заборонений, то багато хто вірить у них і тепер. От тому сьогодні важливо поглянути на ті історичні процеси з використанням при цьому незалежних наукових джерел, одним із яких є праця Карла Маркса «Разоблачения дипломатической истории XVIII века», яка була написана ним і опублікована англійською мовою у 1856 році, а російською мовою вперше була видана лише у 1989 році, а тому для суспільного загалу є невідомою.

Ця стаття є результатом продовження дослідження зазначених проблем, викладених мною у статті «Міф про російський народ як «старшого брата» в світі історичних фактів» (Юрид. вісник України. № 37–38 (1521–1522), 16–30 вересня 2024 р. С. 16–19), а її метою є привернення уваги до історичних подій, якими насправді супроводжувалося виникнення московського князівства та стрімкий його розвиток до російської імперії.

Іван КОТЮК,

доктор юридичних наук, професор

Від ординського улусу до московської держави

Здавалось, що Іван III з-під влади монголів звільнявся тільки для того, щоб підкорити місцевих князів. Більше 20 років він визнавав їхню незалежність, терпів їхню зарозумілість і образи, а тепер завдяки поваленню Золотої Орди і республіки він став настільки сильним, а князі такими слабкими, що йому достатньо було лише продемонструвати свою силу, щоб результат боротьби був отриманим. Водночас дуже обережно він діяв і надалі. А першим об'єктом своїх дій він обрав тверського князя, який був наймогутнішим. Зокрема, він почав з того, що змусив його до наступу і союзу з Литвою, а потім оголосив його зрадником, дали, залякавши цього князя, досягнув від нього низки поступок, які позбавили його можливості чинити опір. Внаслідок цих дій тверський князь відмовився від боротьби і втік у Литву.

Після приєднання Твері до московії інші князі сприйняли своє падіння до рівня простих намісників майже без спро-

тиву. Залишалися ще два брати Івана. Одного з них він переконав відмовитися від свого уділу, а іншого – заманив до свого двору, лицемірними проявами братською любові приспав його пильність і наказав вбити.

А його боротьба з Литвою почалась з вступу Івана III на престол, а закінчилась лише за кілька років до його смерті. Тобто, протягом 30 років він обмежувався в цій боротьбі тим, що вів дипломатичну війну, розпалюючи і посилюючи внутрішні чвари між Литвою і Польщею, схиляючи на свій бік незадоволених руських феодалів з Литви і паралізуючи свого противника нацькуванням на нього інших його ворогів – Максиміліана Австрійського, Матвія Корвіна Угорського, Стефана молдавського, якого він залучив до себе завдяки шлюбу, а також Менглі-Гирея, який і тут виявився таким же потужним зряддям проти Литви, як і проти Золотої Орди.

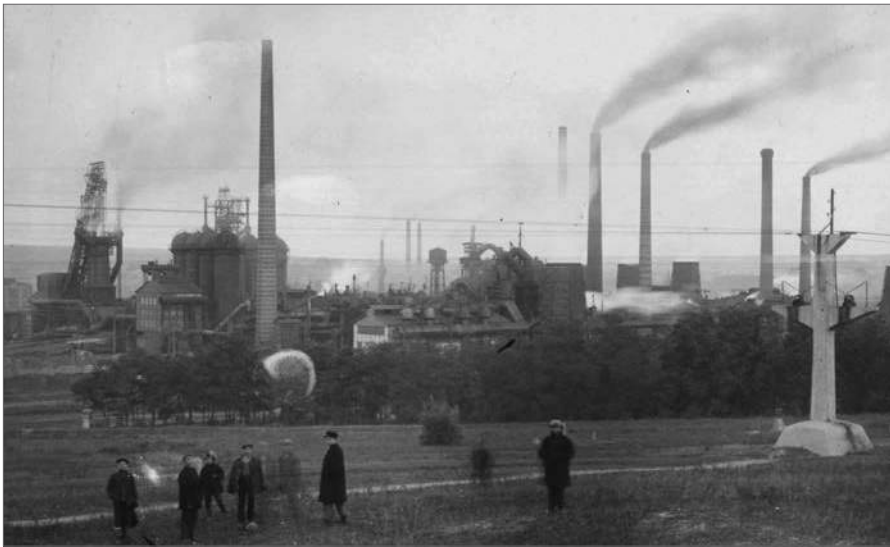
Щоб заставити Литву капітулювати він добився визнання в договорі тих захоплень, які вже були вчинені під час правління короля Казимира, і, всупереч неза-

доволенню Олександра, нав'язав йому односторонній союз, і свою дочку. Союз він використовував щоб заборонити Олександру захищатися від нападів, підбурювачем яких був сам, а дочку – для того, щоб розпалити релігійну війну між нетерпимим королем-католиком і його підданими православними. У цій смуті Іван III захопив й руські уділи аж до Києва і Смоленська, які були під владою Литви, і став іменувати себе князем «всія Русі».

А оскільки одним із зряддів у його діях була православна віра, то щоб заявити претензії на спадщину Візантії і приховати під мантією порфірородного володаря тавро монгольського рабства та встановити спадковість між московським престолом і Київською Руссю, та щоб у своїй власній персоні дати православній церкві нового світського главу – Римського папу, він скористався тим, що при папському дворі жила остання візантійська принцеса й виманив її у папи, давши клятву зректися від своєї віри – клятву, від якої наказав своєму власному примаду звільнити себе.

Тобто, завдяки своїй наполегливій підступності в кінці свого правління він вже сидів на незалежному троні, поруч з ним була дочка останнього візантійського імператора, Казань, рештки Золотої Орди, Новгород та інші руські республіки були підкорені, лівонські рицарі переможені, Литва позбавлена низки своїх володінь, а її володар став зряддям у його руках. Саме ці здобутки згодом й давали підстави Івану IV (Грозному) величати себе не тільки князем «всія Русі», а й першим російським царем, який, був й першим з них хто міг письмово викладати свої думки.

А оскільки династія Чингізидів у 1610 році на Борисі Годунові закінчилась, то після нього на трон посадили представника фінського племені із роду Кобиліна Олексія Кушку якому церква дала прізвище Романов, тому що нібито він прибув з Риму, правити московською державою. А внаслідок продуманої послідовної політики московських царів, спрямованої на викрадення історії Київської Русі, почали з'являтися міркування, що її героїчне минуле і є минулим московії.

Від московської держави до російської імперії

З урахуванням цих процесів та їхніх наслідків й постало питання – як могла ця держава досягнути таких успіхів що стала погрожувати світу встановленням всесвітньої монархії? А оскільки політика «династії Іванів» була однаковою і вони, як раби татаро-монголів досягли величі, за допомогою сили найбільшого свого ворога, яким були ті ж татаро-монголи, використавши її проти руських князів, то на цьому етапі розвитку московії ключову роль у цих процесах зіграв Петро I який досяг своєї величі не лише тим, що приєднав до московії деякі землі, яке це робили його попередники, а завдяки тому, що, прагнучи до необмеженої влади, метод загарбання він почав використовувати для глобальніших завдань. Тобто, в його політиці вже простежувалось поєднання політичного мистецтва монгольського раба з гордим прагненням монгольського володаря, якому нібито Чингісхан заповів здійснити свій план завоювання світу.

У цьому контексті важливо звернути увагу на те, що московити з часу своєї появи володіли землями біля витоків і в верхній течії Волги та її притоків, Дону і Північної Двіни. За винятком невеликої ділянки у Фінській затоці, їхні території з морем не межували. Тобто, вони не мали доступу до жодного з морів, крім Білого, яке більше половини року скуте льодом і для мореплавства непридатне. І саме Петро I дійшов висновку, що якщо для місцевих загарбань було достатньо сухоходу, то для світової агресії потрібна вода. Саме тому девізом його життя стало гасло – «росії потрібна вода». Як наслідок, завоювання Азовського моря

було метою його першої війни з Туреччиною, завоювання Балтики – метою війни зі Швецією, завоювання Чорного моря – метою його другої війни проти Порту і завоювання Каспійського – метою його віроломного вторгнення в Персію. І тільки в результаті перетворення московії із континентальної країни в державу з морськими кордонами московитська політика могла вийти з своїх традиційних меж і бути втіленою у поєднанні загарбницьких методів монгольського раба і всесвітньо-завойовницьких тенденцій монгола-володаря, яка є джерелом й сучасної російської політики. А свідченням цього є те, що з початку 14 ст. і по 1917 рік, тобто 329 років (майже дві третини своєї історії) росія провела у війнах. І воювала вона з 26 державами.

А якщо брати до уваги, що оскільки східне узбережжя Балтійського моря протягом минулого тисячоліття оспорювали один в одного фіни, шведи і росіяни, то коли його захопив Петро I, спочатку вважалося, що він захопив лише те, що було конче необхідним для розвитку його країни. Але за такого підходу не враховувалося, що перенесення столиці імперії з континентального центру до морської окраїни, зобов'язувало тепер завоювати й ті території, які її оточували і, таким чином, для столиці створити периферію.

От тому, якщо спочатку московія набувала території тільки в Сибіру, а до цього її завоювання на Заході й Півдні були здійснені лише при використанні Сходу, то перенесенням столиці Петро I фактично заявив, що тепер він має намір впливати на своїх сусідів, використовуючи Захід. А завоювання прибалтійських територій дало йому можливість використати для своїх загарбань весь потенціал Європи.

Тобто, якщо московитські царі, які у своїх загарбницьких діях використовували головним чином татарських ханів, повинні були московію татаризувати, то Петро I, який вирішив діяти за допомогою Європи, повинен був росію європеїзувати. І саме завдяки цьому він отримав й засоби, які були для цього необхідні і, зокрема, дипломатів і генералів, тобто уми, за допомогою яких він міг би вибудувати свою систему політичного і воєнного впливу, а також чиновників, вчителів і фельдфебелів, які могли б вимуштрувати росіян, надавши їм того зовнішнього вигляду цивілізації, який підготував би їх до сприйняття техніки західних народів, не заражаючи їх ідеями останніх. От тому слід визнати, що війна зі Швецією, яка тривала 21 рік поглинає майже всю воєнну діяльність Петра I. З погляду її мети, результатів і тривалості вона була його головною війною, оскільки все, що він створив, залежало від завоювання балтійського узбережжя.

Водночас з самого початку морської могутності Великобританії важливою її потребою завжди вважалося, по-перше, не допускати ствердження тут будь-якої нової держави, а по-друге, підтримувати рівновагу сил між Данією і Швецією. Одним із мудрих кроків у цьому плані був договір згідно з яким московія повинна була всі свої володіння на Балтійському морі віддати і залишитися у цій частині Європи виключно континентальною державою. Таку ж політику проводила Швеція і Данія. Але після того, як Великобританія в порушення договору зі Швецією, яка була потужною перешкодою для проникнення царя в Балтійське море, допомогла московії піднятися до положення морської держави, вона вже підтримувати рівновагу на цьому морі більше не могла.

А російський цар вже орієнтувався на те, щоб отримати титул самодержця. Будучи главою православної церкви, він хотів, щоб інші монархи визнали його главою православної імперії й для цього окремим послам спеціально доручалося величати його титулом імператорської величності. Тобто у 18 ст. росія вже прагнула заволодіти Константинополем, щоб встановити своє панування над усім світом. Не випадково у 1721 р. Петро I переіменував «московське царство», «московія» на «росія» (грецька транскрипція назви української імперії Русь), заявивши «Отныне народ московський будет зваться народом русским!». А вже у 1795 році, після перемоги над Литовським князівством, Катерина II

звеліла угро-фінські племена називати великоросами, а український народ, хоча він і був істинно Руським – малоросами. Тобто, внаслідок перетворення московії з континентальної в морську державу на Балтійському морі вона стала росією, що дає підстави для висновку, що саме Англія, яка володарювала у цих краях, посприяла здійсненню планів Петра I, як і хани Золотої Орди – здійсненню замислів «династії Іванів». А згодом Англія за цю допомогу дуже пожаліла і, як підтвердив час, виправлення цієї помилки тепер стало головним її завданням.

Висновки

1) Народ Київської Русі, спадкоємцем якого є український народ, має давні слов'янські корені й в ході свого становлення і розвитку ніяких зв'язків з російським народом не мав, оскільки такого народу на цьому історичному етапі ще не було;

2) Основою українського народу стали слов'янські племена – поляни, древліани, сіверці, дуліби, тіверці тощо, а основою російського – угро-фінські племена: мурома, меря, весь, мешера, мокша, пермь, нарова тощо;

3) Норманський слід у становленні московського князівства простежується лише у діяльності нащадків Юрія Довгорукого, які князували у цих краях;

4) Справжніми владиками Ростово-Суздальських земель і московського князівства з 1238 по 1357 роки були ординські Хани і саме за ініціативою Хана Менгу-Тимура у 1272 р. було проведено повторний перепис поселень і населення Ростово-Суздальської землі та примусово заселено московський погост блукаючим в лісах біглим мордово-фінським людом і татарами. І лише внаслідок цього і фактично з'явився, і вперше було зафіксоване і як населений пункт, і як платник данини таке поселення як «москва». А по досягненню Данилом Олександровичем 16 років у 1277 році Хан вручив йому і ярлик на московський удільний стіл, внаслідок чого саме він став першим московським князем від якого пішла династія князів і царів (Рюриковичів), а фактично й розпочинається історія московії;

5) Наведені історичні факти, події і дії й дали Карлу Марксу підстави для висновку, що «колискою московії була не сувора слава епохи норманів, а криваве болото монгольського рабства», правонаступницею якого вона стала, за який росіяни й прозвали його «русофобом».

Ігровий бізнес квітне саме під час війни...

З даними Placity, до ліцензійного реєстру України внесено 30 онлайн-казино станом на грудень 2025 року. У 8 вже анулювали ліцензію, і ще у двох припинено її дію.

Відомо, що за 9 місяців 2025 року онлайн казино заробили 45,5 млрд грн, а це на 8% більше ніж за аналогічний період 2024 року. Агентство Placity працює з червня 2025 року замість ліквідованої Комісії з регулювання азартних ігор і лотерей (КРАІЛ). Орган створили для оновлення сфери азартних ігор в Україні та запровадження цифрових механізмів контролю. У 2021 році на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор казино у мережі Інтернет видали 12 ліцензій, у 2022 році – 3, у 2023 році – 6, у 2024 році – 7, у 2025 році – 2 ліцензії: ТОВ «УНЛ ГЕЙМС», що працює під брендом NATIONAL CUP /НАЦІОНАЛЬНИЙ КУБОК та ТОВ «ОЛЛ СІТІ ГЕЙМС» – відоме як SLOT CITY.

У структурі власності 12 онлайн-казино присутні фізичні та/або юридичні особи з 11 країн світу. Найбільше підприємств мають співвласників із Кіпру (6). Кінцевими бенефіціарами компаній з організації та проведення азартних ігор казино у мережі Інтернет також виступають представники зі США, Німеччини, Румунії, Грузії, Британських Віргінських островів та ін. За даними Placity, місцезнаходження переважної більшості онлайн-казино вказано у Києві (28 компаній), у Дніпрі знаходиться одна компанія та ще одна в Кропивницькому.

Щодо повного минулого року, то найбільше у 2024 році заробило ТОВ «БУ-

КМЕКЕРСЬКА КОМПАНІЯ «ФАВБЕТ» – 21,2 млрд грн, що працює під брендом Favbet. За 9 місяців 2025-го компанія показала виторг у 14,2 млрд грн. На другому місці серед онлайн-казино за розміром виторгу у 2024 році знаходиться ТОВ «СЛОТС Ю.ЕЙ.» із 12,4 млрд грн. За 9 місяців 2025 року компанія отримала виручку у 10,9 млрд грн.

Цей організатор азартних ігор працює під брендами Betking та 777. За інформацією «Слідство.Інфо», українські чиновники декларували виграші від ТОВ «СПЕЙ-СИКС» («Космолот»), ТОВ «СЛОТС Ю.ЕЙ.», ТОВ «ВБЕТ УКРАЇНА» та ТОВ «ГЕЙМДЕВ». Наступну сходинку посідає ТОВ «ГЕЙМДЕВ» із 6,9 млрд грн. За 9 місяців 2025 року їхня виручка становила 6,6 млрд грн. Компанія працює під брендом SLOTS CITY та раніше входила до корпоративної групи «Група родини Фінкельштейн». Кінцевим бенефіціарним власником ТОВ «ГЕЙМДЕВ» до вересня 2024 року був Яків Фінкельштейн – ключова особа «Група родини Фінкельштейн». Нинішній бенефіціар компанії «Геймдев» Павло Чиклікчи – учасник та кінцевий бенефіціарний власник ТОВ «ОЛЛ СІТІ ГЕЙМС», що отримало ліцензію на онлайн-казино в 2025 році та працює під брендом SLOT CITY.

Підготовлено за матеріалами LexInform

Коментар діяння, передбаченого ст. 436–2

Збройна агресія рф, розпочата у 2014 році та масштабована у лютому 2022 року, стала безпрецедентним викликом не лише для національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету України, а також й для системи міжнародного правопорядку. Україна зіткнулася з суттєвою загрозою, а саме інформаційною агресією, яку являє систематичне виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України та глорифікація її учасників окремими особами як на тимчасово окупованих територіях, так і на підконтрольній Україні території.

В умовах гібридної війни, у якій інформаційна складова має критичне значення, розуміння діянь, що полягають у глорифікації агресії набуває особливого значення для національної безпеки. Вчинення таких діянь незалежно від безпосередніх мотивів, реально виконують функцію інструменту ворожої пропаганди, послаблюють єдність українського суспільства, деморалізують захисників держави та посилюють деструктивні ідеї, які можуть вплинути на міжнародну підтримку держави України. Глорифікація збройної агресії як специфічний тип протиправної поведінки є новим явищем у кримінально-правовій науці і практиці.

Об'єктом діяння є суспільні відносини, що забезпечують інформаційну безпеку держави, ціннісні орієнтації українського суспільства, локалізують або ліквідувають інформаційні загрози. Дане діяння має протидіяти ідеологічним деформаціям правосвідомості, поширенню ворожої пропаганди.

Об'єктивна сторона включає кілька складів кримінальних правопорушень, зокрема за ч. 1: а) виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії рф проти України як внутрішнього громадянського конфлікту; б) виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України; в) глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф

України, розпочату у 2014 році, серед таких осіб можуть бути представники збройних формувань рф, учасники іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф; г) глорифікація представників окупаційної адміністрації рф, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

За ч. 2: а) виготовлення, поширення матеріалів з виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії рф проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення зброй-

ної агресії рф проти України як внутрішнього громадянського конфлікту; б) виготовлення, поширення матеріалів з виправдовування, визнання правомірною, заперечення тимчасової окупації частини території України; в) виготовлення, поширення матеріалів з глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію рф України, розпочату у 2014 році, серед таких осіб можуть бути представники збройних формувань рф, учасники іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих рф; г) виготовлення, поширення матеріалів з глорифікація представників окупаційної адміністрації рф, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України, та представників підконтрольних рф самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

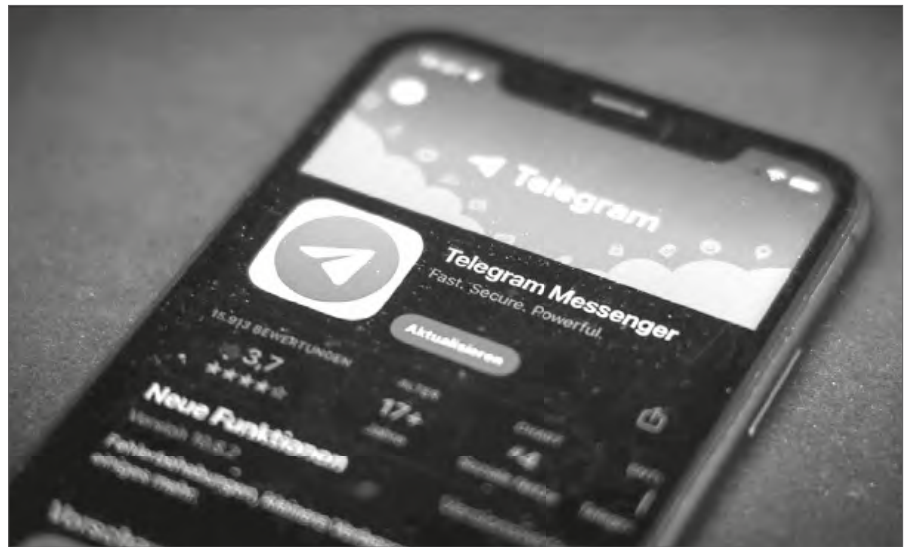
Способи вчинення протиправних діянь мають пропагандистський характер, гібридну агітацію у виді виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії, маніпулятивний спосіб отожднення збройної агресії рф проти України із внутрішнім громадянським конфліктом на українських теренах, глорифікація (власне це славлення, звеличення) російських або проросійських учасників бойових дій проти суверенної Української держави. Поширенням таких матеріалів є поширення звернень, листів, листівок, гасел, комп'ютерних носіїв інформації серед невизначеного кола осіб, дописів в інтернеті тощо. Способом вчинення діянь, передбачених коментованою статтею може бути викривлення фактів процедури передачі Криму на кшталт «дарунку Хрущова Україні». Йдеться про викривлення того, хто саме ініціював процедуру, чий підпис стоїть під «Указом о передаче» от 19.02.1954, які території були втрачені Україною взамін Криму, які проблеми отримала Україна разом з Кримом (засушливий солончаковий степ, відсутність сільського господарства та промисловості на півострові, відсутність достатніх водних ресурсів, багато необжитих земель та відсутність інфраструктури тощо). Інформаційний ха-

рактик правопорушення, що не потребує фізичного протистояння. Вчинення зазначеного діяння можна пов'язати з наявністю психологічної залежності жертви агресії від агресора (стокгольмський синдром), відповідно з якою жертв співчуває загарбникам, своєрідно реагує на психотравматичні події.

Суб'єктивна сторона розкривається у залежності мотивів та способів вчинення: основними мотивами діяння є політичні, ідеологічні та емоційні чинники – прихильність до радянського минулого, відношення до РФ як до братського народу, відторгнення всього українського тощо. Інколи може мати місце комплексна мотивація, зокрема неприязнь до України та її історії, і помста всім і кожному за якісь негаразди у власного життя.

Пом'якшувачими або обтяжувачими обставинами можуть бути щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину, проте нерідко це оцінюється лише формально. Серед обтяжувачих обставин зазвичай фігурує вчинення злочину в умовах воєнного стану, хоча судова практика з цього питання не є однозначною. У поодиноких випадках як обтяжувача обставина згадується стан алкогольного сп'яніння. Вчинення досліджуваного кримінального правопорушення з використанням соціальних мереж (переважно заборонених в Україні), для поширення проросійських наративів шляхом написання постів, коментарів або репостів. Такі дії демонструють низький рівень правосвідомості, громадянської відповідальності та медіаграмотності; вони вчинюються за відсутності критичного осмислення інформації, що вказує на інтелектуальну пасивність і схильність до маніпуляцій.

Серед морально-психологічних рис механізму протиправної поведінки можна відзначити інформаційну ізоляваність, довірливість до чуток, слабе критичне мислення, а також схильність до впливу авторитетних осіб або близького оточення, поверхнєве засвоєння ідеологічних наративів, заперечення державності України, перекладання відповідальності за війну на інші країни. Світоглядні орієнтири суб'єктів зазначених діянь часто відзначають ностальгією за радянським минулим, викривленим сприйняттям сучасної міжнародної ситуації та нерідко запереченням української державності. Поширення дезінформації та пропаганди формує у таких осіб спотворене бачення національної ідентичності, що проявляється у схиль-

ності до підтримки або виправдовування, визнання правомірними, заперечення дій держави-агресора. У більшості випадків ці правопорушення не мають ознак глибокої ідеологічної мотивації, а радше зумовлені обмеженим рівнем критичного мислення, інформаційною ізоляваністю та впливом зовнішніх маніпулятивних факторів.

Суб'єкт діяння загальний. Явище глобалізації не має прямої залежності від рівня освіти, а визначається комплексом соціально-психологічних та ідеологічних факторів, які впливають на особу. Багато українців, особливо представників старших поколінь, у свої свідомості залежать від російських або радянських наративів досить глибоко, що сприймають українську незалежність як аномалію, а російську агресію – як спробу «відновлення справедливості» або «захисту російськомовного населення».

Суб'єктивна сторона розкривається у залежності мотивів та способів вчинення: основними мотивами діяння є політичні, ідеологічні та емоційні чинники – прихильність до радянського минулого, відношення до РФ як до братського народу, відторгнення всього українського тощо. Інколи може мати місце комплексна мотивація, зокрема неприязнь до України та її історії, і помста всім і кожному за якісь негаразди у власного життя.

Пом'якшувачими або обтяжувачими обставинами можуть бути щире каяття та активне сприяння розкриттю злочину, проте нерідко це оцінюється лише формально. Серед обтяжувачих обставин зазвичай фігурує вчинення злочину в умовах воєнного стану, хоча судова практика з цього питання не є однозначною. У поодиноких випадках як обтяжувача обставина згаду-

ється стан алкогольного сп'яніння. Вчинення досліджуваного кримінального правопорушення з використанням соціальних мереж (переважно заборонених в Україні), для поширення проросійських наративів шляхом написання постів, коментарів або репостів. Такі дії демонструють низький рівень правосвідомості, громадянської відповідальності та медіаграмотності; вони вчинюються за відсутності критичного осмислення інформації, що вказує на інтелектуальну пасивність і схильність до маніпуляцій. Серед морально-психологічних рис механізму протиправної поведінки можна відзначити інформаційну ізоляваність, довірливість до чуток, слабе критичне мислення, а також схильність до впливу авторитетних осіб або близького оточення, поверхнєве засвоєння ідеологічних наративів, заперечення державності України, перекладання відповідальності за війну на інші країни. Світоглядні орієнтири суб'єктів зазначених діянь часто відзначають ностальгією за радянським минулим, викривленим сприйняттям сучасної міжнародної ситуації та нерідко запереченням української державності. Поширення дезінформації та пропаганди формує у таких осіб спотворене бачення національної ідентичності, що проявляється у схильності до підтримки або виправдовування, визнання правомірними, заперечення дій держави-агресора. У більшості випадків ці правопорушення не мають ознак глибокої ідеологічної мотивації, а радше зумовлені обмеженим рівнем критичного мислення, інформаційною ізоляваністю та впливом зовнішніх маніпулятивних факторів.

Лесь КУРІННИЙ,
спеціально для ЮВУ

Права на зруйноване нерухоме майно

Набрав чинності Закон України від 8 жовтня 2025 р. № 4625-IX щодо захисту прав на землю власників об'єктів нерухомого майна, зруйнованих внаслідок бойових дій.

Відповідно до нього в Земельному кодексі України (ч. 2 ст. 134) визначено, що не підлягають продажу, передачі в користування на конкурентних засадах (на земельних торгах) земельні ділянки державної чи комунальної власності у разі: продажу, передачі в користування земельних ділянок колишнім власникам знищеного внаслідок обставин, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, нерухомого майна (будівель, споруд), право власності на яке відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав

на нерухоме майно припинено у зв'язку із знищенням майна.

Власна інформація ЮВУ

Фінансовий стрес у листопаді банкам не заважає

Індекс фінансового стресу (ІФС), який розраховує Національний банк України, у листопаді знизився і був найнижчим із початку повномасштабного вторгнення, йдеться у піврічному Звіті про фінансову стабільність, який НБУ опублікував у четвер.

«Банківська система залишається стабільною, ліквідною, жваво нарощує кредитування бізнесу і населення. Річне зростання кредитів бізнесу прискорилося до 35%, банки кредитують бізнеси різних розмірів, форм власності та галузей. Уперше з 2021 року зросло проникнення кредитів бізнесу відносно ВВП», – зазначив центробанк. Регулятор зауважив, що ІФС у II півріччі залишався волатильним (показник нестабільності цін фінансових активів (акцій, валют, криптовалют, товарів) або ринку через одночасне погіршення декількох показників та коливання коштів клієнтів банків, проте банківський субіндекс залишається низьким, а його зростання через погіршення коефіцієнтів ліквідності було нетривалим.

Нацбанк додає, що оцінка рівня ризиків за картою не змінилася: найбільшим (8 з 10) залишається макроекономічний, за яким йде ризик капіталу, кредитний ризик корпорацій, домогосподарств та валютний ризик. Найнижчими є ризик ліквідності та ризик прибутковості. НБУ наголосив, що банки зберігають значний запас ліквідності, а нормативи короткострокової ліквідності LCR надалі більш як утричі перевищують мінімальні значення. Припливи коштів клі-

єнтів до банків уповільнюються, що зумовлює активну конкуренцію між банками та потребує вважати ризиком ліквідності, зауважив Нацбанк. За даними НБУ, частка дефолтів бізнесу за кредитами рекордно низька, що визначає подальше поліпшення оцінок банками якості портфеля та помірні відрахування у резерви. «Належність оцінки банками ризиків роздрібною портфеля надалі оцінюватиметься НБУ, за необхідності можливе застосування додаткових пруденційних інструментів для посилення контролю ризиків», – йдеться у Звіті про фінстабільність.

НБУ, Пресслужба

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**, шеф-редактор газети «Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**, державний радник юстиції 2 класу, заслужений юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**, заступник головного редактора газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**, голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**, академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**, академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**, директорка Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЦУК**, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**, суддя Конституційного Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**, доктор юридичних наук, доктор теології, член-кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**, завідувачка кафедри Інституту права КНУ імені Тараса Шевченка, кандидатка юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний правовий тижневик

Редакція газети – колективний асоційований член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник** - ТОВ «Юрінком Прес»
- ▶ **Головний редактор** Віктор Ковальський
- ▶ **Відповідальний секретар** Олена ДОЦЕНКО (uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу правових новин** Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі** Юрій КОТНЮК Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор** Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка** Дар'я КОСТЮКОВА

Господарський суд м. Києва на підставі ухвали від 02.12.2025**викликає ВАНЧЕНКА Вадима Олександровича, 11.02.1988 року народження,**

який зареєстрований за адресою: 02232, м. Київ, бул. Володимира Висоцького, 6, кв. 126,
як відповідача у справі № 910/1181/25 за позовом Саїтова Муси Абубакаровича
до Ванченка Вадима Олександровича про стягнення 1 784 830,09 грн. у підготовче засідання
на 13.01.26 об 11:30 год., яке відбудеться у приміщенні Господарського суду м. Києва
за адресою: м. Київ, вул. Богдана Хмельницького, 44-Б, зал № 5.

Через втрату посвідчення адвоката України **АЙРАПЕТОВА Мануела Анушавановича**
(свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю від 30.08.2021 № 10198/10,
видане на підставі рішення Ради адвокатів Київської області від 25.08.2021)

ПРОШУ ВВАЖАТИ ЙОГО НЕДІЙСНИМ.**ПЕРЕДПЛАТА: 2025 – 2026 рр.**

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на друге півріччя
2025-го та на 2026 рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти в Україні,
а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання:
«Бюлетень законодавства і юридичної практики України» –
передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**.
Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік.
З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 23.12.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

ВИДАВНИЦТВО «ЮРІНКОМ ПРЕС» ПРОПОНУЄ:

МІЖНАРОДНА КОРУПЦІЯ ДЖО БАЙДЕНА ТА МОЯ БОРОТЬБА ЯК ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ

Віктор Шокін. Міжнародна корупція Джо Байдена та моя боротьба як Генерального прокурора незалежної України.

Київ: Юрінком Прес, 2025. 260 с.

ISBN 978-617-8498-05-4

Це біографічна книга, написана Генеральним прокурором України Віктором Шокіним (2015-2016 рр.) про службовий шлях, складну слідчу роботу, життєві ризики і небезпеки та про пошук справедливості. Значна частина книги присвячена історії міжнародної корупції Віце-президента США Джозефа Байдена в 2014-2016 рр., яку розслідував автор. На його думку, злочини та правопорушення високопосадовця США на території України передусім пов'язані з діяльністю його сина Гантера на посаді Ради директорів української компанії «Бурісма». Автор відкриває завісу над політичною та особистою складовими взаємин українського Президента та його найближчих соратників й віце-президента США періоду 2015-2016 рр.

Книга наповнена державними та офіційними документами, листами посадовців вищого рівня, судовими позовами та рішеннями судів, які доводять позицію автора книги.

Переважна більшість документів публікуються вперше.

ЩОДО МОВИ ПРАВНИЧОЇ

Щодо мови правничої: підручник / *Сергій Головатий, доктор юридичних наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України.* Київ: Наш формат, 2024. 1016 + 32 стр. (вклейка)

ISBN 978-617-8277-77-2

Ця книга – про українську правничу мову, яка зазнала глибокого змосковщення, особливо від кінця 20-х років ХХ ст. за тотальної советизації всіх сфер життя українців. Советизація поняття «право» через нашарування на нього ідеології «червоного», «революційного» та «радянського» спричинила спотворення смислів і знищення сутності ключових понять і явищ у царині права, що їх в українській мові досі позначають за московськими моделями як правова держава, правовий закон, правова норма, правова система, правова наука, правова позиція тощо.

Приймаються замовлення.

nashformat.ua

Тел.: (063) 242-27-04 / (067) 247-57-37 / (099) 710-75-57

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський Мій погляд на право: збірник наукових праць.

Юрінком Прес, 2024. 280 с.

ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невлучимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.

E-mail: info@yurincompress.com

Тел.: +38 (066) 003-21-65

ВИДАВНИЦТВО «ЮРІНКОМ ПРЕС» ПРОПОНУЄ:

ПЕРЕДПЛАТА НА II-ге ПІВРІЧЧЯ 2025 РОКУ

ЮРИДИЧНА УКРАЇНА

Період передплати (II півріччя)	Вартість
1 місяць	221 грн
півріччя	1326 грн

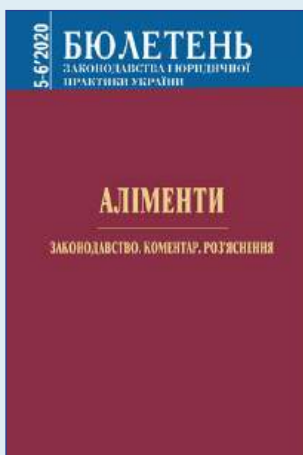
Передплатний індекс 01757
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Період передплати (II півріччя)	Вартість
на 3 місяці	270 грн
на рік	1080 грн

Передплатний індекс 76351
Періодичність виходу — 4 рази на рік

БЮЛЕТЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА І ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ

Період передплати (II півріччя)	Вартість
на 1 місяць	399 грн
на рік	4788 грн

Передплатний індекс 74052
Періодичність виходу — 12 разів на рік

ПЕРЕДПЛАТА

сайт: yurincompress.com
pressa.yurincom.com

Довідка за тел: +38 (66) 003-21-64,
+38 (66) 003-21-65

e-mail: jukr@yurincom.kiev.ua
info@yurincompress.com
pressa@yurincom.kiev.ua

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2025 РІК

Для проведення огляду частини лісу не вимагається ухвали слідчого судді та присутності захисника	2
Оцінюючи допустимість як доказу документа, наданого в копії, суд має враховувати наявність в учасників провадження обґрунтованих сумнівів у його відповідності оригіналу	2
Розірвання обвинуваченим договору із захисником у провадженні, де його участь не є обов'язковою, не є безумовною підставою для залучення судом адвоката за призначенням без клопотання обвинуваченого	3
Не існує норми КПК, яка б указувала на преюдиційне значення судових рішень для доказування фактичних обставин злочину в межах іншого кримінального провадження щодо інших осіб	4
Зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин можливе без дозволу слідчого судді, якщо доступ до них не обмежується чи не потребує подоланням захисту	4
Звернення прокурора з клопотанням про розсекречення ухвал про надання дозволу на проведення НСРД через 2 роки після того, як йому було відмовлено в цьому, не свідчить про вжиття ним усіх необхідних заходів для розсекречення ухвал	5
Місце виявлення трупа завжди вважається місцем події незалежно від того, де настала смерть певної людини, а його огляд не вимагає попереднього дозволу слідчого судді	5
Участь понятих під час відбирання біологічних зразків у особи не є обов'язковою	6
Показання, надані свідком у суді першої інстанції, не можуть вважатися недопустимими доказами лише на тій підставі, що неможливо було забезпечити його явку під час апеляційного провадження	6
Складання протоколу затримання підозрюваного після проведення огляду місця події не є порушенням вимог КПК та не зумовлює недопустимості цієї слідчої дії	7

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Для підтвердження походження деревини запровадять е-кабінет експортера	8
Розширено можливості професійної адаптації для ветеранів і членів їхніх сімей	8
У період дії відстрочки працівників ОПК автоматичне переводитимуть на спецоблік	9
Фінансування малокомплектних шкіл – з урахуванням їхніх типів	9
5 етапів реорганізації комунальних закладів професійної освіти в некомерційні товариства	10
Заяву про компенсацію витрат на автоцивілку учасники бойових дій можуть подавати після її закінчення	10
Нагороджені «Хрестом бойових заслуг» отримуватимуть щомісячну грошову виплату	11
Інформація з обмеженим доступом не вноситься до Реєстру містобудівної документації	11
Нові повноваження Мінветеранів щодо ветеранського підприємництва	11
Про створений об'єкт права інтелектуальної власності військовий може повідомити в е-формі	12
Автоматичне взяття на військовий облік українців за кордоном	12
Повідомлення про ДТП та заяву на страхову виплату можна подати в Дії	13
Попередня оплата заходів з розвитку спеціальних інноваційних технологій може складати до 70% вартості	13
«Оселя»: мобілізовані зможуть придбати житло на умовах доступного кредитування	13
Вимоги до благополуччя тварин узгоджено з актами ЄС	14
Укрпошта видаватиме «Зимову підтримку» до лютого 2026 р.	14
Центрам рекрутингу надано доступ до Реєстру призовників, військовозобов'язаних і резервістів	15
Військово-облікові документи тепер лише в е-форматі	15
2 000 грн на скринінг здоров'я для громадян 40+	15
Безоплатно передаватимуть земельні ділянки власникам зруйнованої агресором нерухомості	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2025 рік

Для проведення огляду частини лісу не вимагається ухвали слідчого судді та присутності захисника

2 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 385/1219/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на недопустимість доказів.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, обвинуваченого засуджено за ч. 4 ст. 246 КК за те, що він без ордеру та лісорубного квитка, за допомогою бензопили здійснив незаконний поруб до ступеня припинення росту 21 дерева породи «Дуб».

У касаційній скарзі захисник зазначав про недопустимість протоколу огляду місця події, який не було узаконено ухвалою слідчого судді. При цьому обвинуваченому не було роз'яснено право на правову допомогу.

Верховний Суд вказав, що у даному кримінальному провадженні було проведено огляд земельної ділянки, а саме частина лісу – 99 квартал, 3 виділ, 7 майстерської ділянки лісництва, тобто огляд проводився у загальнодоступному місці – лісі, а відтак отримання ухвали слідчого судді для його проведення КПК не передбачено.

Відносно твердження захисника про невіршення місцевим судом ряду клопотань про визнання недопустимими доказами протоколу огляду місця події з додатками, речових доказів, висновків експертиз тощо, то вони, на думку Суду, є такими, що не ґрунтуються на положеннях КПК, ч. 1 ст. 89 якого регламентує правило про те, що суд вирішує питання допустимості доказів під час їх оцінки в нарадчій кімнаті під час ухвалення судового рішення, а аргументів, за наявності яких суду необхідно було застосувати положення ч. 2 ст. 89 КПК, стороною захисту наведено не було.

Верховний Суд звернув увагу на те, що необхідно чітко відрізнити положення ч. 1 та 2 ст. 89 КПК, оскільки лише у тому випадку, коли має місце очевидна недопустимість доказу суд під час судового розгляду визнає цей доказ недопустимим та припиняє його досліджувати або виключає його з кола доказів, які будуть досліджуватися в судовому засіданні. Якщо суд не вбачає підстав для визнання доказу очевидно недопустимим, він оцінює такий доказ під час ухвалення кінцевого судового рішення в нарадчій кімнаті.

Щодо порушення права обвинуваченого на захист, то як убачається з протоколу огляду місця події, особам було роз'яснено їхні права. Свідки у суді підтвердили, що слідчий зачитував права та обов'язки на початку та вкінці слідчої дії, а обвинувачений був поряд та жодних зауважень від нього не надходило.

Крім того, ст. 237 КПК не містить обов'язку слідчого, прокурора чи іншої службової особи для забезпечення присутності під час проведення огляду захисника чи адвоката. Натомість закон передбачає лише те, що «слідчий, прокурор не має права заборонити учасникам огляду користуватися правовою допомогою адвоката або представника. Слідчий, прокурор

зобов'язаний допустити такого адвоката або представника до огляду/обшуку на будь-якому етапі його проведення».

Хоча законодавець створює умови для участі осіб, чії права та законні інтереси можуть бути обмежені або порушені, а також захисника чи адвоката під час проведення огляду/обшуку, він не передбачає, що така участь є суворо обов'язковою з огляду на специфіку цієї слідчої дії.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/129961907

Оцінюючи допустимість як доказу документа, наданого в копії, суд має враховувати наявність в учасників провадження обґрунтованих сумнівів у його відповідності оригіналу

4 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 753/4989/23 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, яка не погоджувалася з виправданням особи за ч. 4 ст. 358 КК України.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, обвинуваченого засуджено за ч. 3 ст. 197-1 КК України, визнано невинуватим і виправдано в пред'явленому обвинуваченні за ч. 4 ст. 358 КК України на підставі п. 3 ч. 1 ст. 373 КПК України за недоведенням в його діянні складу цього кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор зазначала, що суди безпідставно визнали недопустимим доказом довідку, використання якої як завідомо підробленого документа було інкриміновано обвинуваченому, пославшись на відсутність оригіналу цього документа. Наголошувала, що прокурор здійснив усі можливі заходи для отримання цього оригіналу. Сторона обвинувачення здобула цей доказ безпосередньо з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, до якого відповідний документ було завантажено нотаріусом під час реєстрації права власності обвинуваченого на будинок.

Верховний Суд вказав, що на обґрунтування цього рішення суд першої інстанції зазначив, що надана стороною обвинувачення довідка голови правління обслуговуючого кооперативу, видана обвинуваченому, яку, згідно з обвинуваченням, він використав як завідомо підроблений документ з метою реєстрації права власності, є недопустимим доказом, а інші докази є неналежними.

Підставою для визнання судом указанного документу недопустимим доказом стало те, що його надано у вигляді копії, яка не завірена належним чином, водночас сторона обвинувачення не підтвердила існування оригіналу цього документа і не надала його для ознайомлення стороні захисту, що суперечить приписам ч. 7 ст. 99 КПК України.

Як неодноразово наголошував Верховний Суд у своїх рішеннях, не будь-яке порушення вимог кримінального процесуаль-

ного закону, допущене органом досудового розслідування під час збирання доказів у кримінальному провадженні, автоматично тягне за собою визнання цих доказів недопустимими.

За наявності процесуальних порушень порядку отримання доказів визнавати їх недопустимими треба лише тоді, коли вони: прямо та істотно порушують права і свободи людини та/або надають підстави для сумнівів у достовірності отриманих фактичних даних, які неможливо було усунути в ході судового розгляду.

Частиною 5 ст. 99 КПК України передбачено, що для підтвердження змісту документа можуть бути визнані допустимими й інші відомості, якщо: 1) оригінал документа втрачений або знищений, крім випадків, якщо він втрачений або знищений з вини потерпілого або сторони, яка його надає; 2) оригінал документа не може бути отриманий за допомогою доступних правових процедур; 3) оригінал документа знаходиться у володінні однієї зі сторін кримінального провадження, а вона не надає його на запит іншої сторони.

Згідно з висновком Касаційного кримінального суду Верховного Суду в постанові від 29 липня 2024 р. у справі № 466/5810/20 під час вирішення питання допустимості як доказу певного документа, який надано суду в копії, урахуванню підлягають не лише формальні аспекти щодо виготовлення та/або належного завірення такої копії, але й наявність чи відсутність у учасників провадження обґрунтованих сумнівів у відповідності даних, які містяться в копії документу, його оригіналу.

У цій справі апеляційний суд зобов'язаний був ретельно проаналізувати аспекти, пов'язані з оцінкою можливості надання прокурором суду оригіналу відповідного документа в межах передбачених законом процедур. Однак апеляційний суд обмежився лише дублюванням оспорюваного прокурором висновку місцевого суду, зазначеного у вироку, про відсутність оригіналу документу.

З урахуванням того, що в цьому кримінальному провадженні прокурор просив повторно дослідити обставини, встановлені місцевим судом, з метою забезпечення реалізації стороною обвинувачення права на апеляційне оскарження судового рішення та принципу змагальності сторін згідно з ч. 6 ст. 22 КПК України, апеляційний суд повинен був створити необхідні для цього умови, зокрема, шляхом повторного дослідження обставин, які оскаржуються особою, та надання оцінки дослідженим доказам.

Забезпечення таких умов передбачено безпосередньо ч. 3 ст. 404 КПК України.

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду в частині виправдання обвинуваченого за ч. 4 ст. 358 КК України скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130063213*

**Розірвання обвинуваченим договору
із захисником у провадженні, де його участь
не є обов'язковою, не є безумовною підставою
для залучення судом адвоката за призначенням
без клопотання обвинуваченого**

11 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 607/5887/23 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на порушення права на захист.

Вироком міськрайонного суду, залишеним без задоволення апеляційним судом, фігуранта визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що обвинувачений розірвав зі своїм захисником договір про надання правової допомоги й не мав змоги залучити нового захисника, оскільки переніс ішемічний інсульт, що призвело до госпіталізації. Натомість суд апеляційної інстанції, будучи обізнаним про відсутність захисника, не вжив заходів для належного забезпечення обвинуваченому права на захист, зокрема шляхом відкладення судового розгляду для надання часу на залучення захисника або залучити захисника за рахунок держави, враховуючи нездатність обвинуваченого зробити це самостійно.

Верховний Суд вказав, що у випадках, передбачених КПК та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, підозрюваному, обвинуваченому правова допомога надається безоплатно за рахунок держави (ч. 3 ст. 20 КПК).

Відповідно до ч. 2 ст. 48 КПК захисник залучається суддею чи судом для здійснення захисту за призначенням у випадках та в порядку, визначених ст. 49 та 53 КПК.

Так, у ст. 49 КПК передбачені підстави для залучення захисника судом для здійснення захисту за призначенням. Відповідно до ч. 1 цієї статті суддя чи суд зобов'язані забезпечити участь захисника у кримінальному провадженні у випадках, якщо: 1) відповідно до вимог ст. 52 цього Кодексу участь захисника є обов'язковою, а підозрюваний, обвинувачений не залучив захисника; 2) підозрюваний, обвинувачений заявив клопотання про залучення захисника, але за відсутністю коштів чи з інших об'єктивних причин не може його залучити самостійно; 3) слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника, а підозрюваний, обвинувачений не залучив його. Також захисник може бути залучений судом в інших випадках, передбачених законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги.

З матеріалів кримінального провадження видно, що обвинувачений надіслав заяву, у якій повідомив, що розірвано договір з адвокатом, і в касаційному розгляді сторона захисту не заперечує про повідомлення в такий спосіб суду про вказану обставину.

Клопотань про призначення іншого захисника обвинувачений не подавав. Також з матеріалів справи вбачається, що обвинувачений не повідомляв апеляційний суд про бажання укласти угоду із іншим захисником або про факт укладення такої угоди чи необхідність відкладення судового розгляду для забезпечення можливості укласти угоду про надання послуг із іншим захисником.

У кримінальному провадженні, де участь захисника не є обов'язковою, повідомлення від обвинуваченого про розірвання договору про надання правової допомоги, укладеного між обвинуваченим та захисником, не є безумовною підставою для постановлення рішення про доручення відповідному органу (установі), уповноваженому законом на надання безоплатної правової допомоги, призначити адвоката для здійснення захисту за призначенням за відсутності клопотання обвинуваченого.

Таким чином, у суду апеляційної інстанції не було обґрунтованих процесуальних підстав до залучення для обвинуваченого захисника з надання безоплатної правової допомоги, а отже відповідні доводи касаційної скарги захисника не засновані на законі.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130231743*

Не існує норми КПК, яка б указувала на преюдиційне значення судових рішень для доказування фактичних обставин злочину в межах іншого кримінального провадження щодо інших осіб

11 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 601/1913/18 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який стверджував про неправильну кваліфікацію дій підзахисного.

Міськрайонний суд вироком, залишеним без змін апеляційним судом, засудив пособника злочину за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав про неправильну кваліфікацію дій обвинуваченого за ознакою пособництва вчиненню злочину іншою особою, яка не є учасником цього провадження, адже встановлення вини підзахисного у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК, є похідним від установлення вини виконавця у вчиненні цього кримінального правопорушення, судового провадження щодо якого зупинено і вирок щодо якого не набрав законної сили.

Установлення ж вини останнього без його участі в кримінальному провадженні щодо пособника з огляду на практику Європейського суду з прав людини належить уважати порушенням принципу презумпції невинуватості. Суд апеляційної інстанції без реального виділення матеріалів справи щодо іншої особи в окреме провадження продовжив розгляд справи лише стосовно пособника і тим самим змусив останнього організувати захист не лише себе, а й виконавця злочину.

Верховний Суд нагадав, що за правовою позицією Верховного Суду, висловленою в постанові від 06 травня 2025 р. у справі № 991/1324/20, окремий розгляд обвинувачення, що стосується вчинення злочину у співучасті, за відсутності деякого зі стверджуваних співучасників не становить порушення права на справедливий судовий розгляд. Європейський суд з прав людини, зокрема, не вбачає порушення цього права в самому факті здійснення окремих проваджень щодо стверджуваних співучасників злочину, навіть якщо такі провадження здійснюються одним суддею або складом суду (рішення від 06 березня 2025 р. у справі «Герше проти Словенії» (Gorse v. Slovenia)).

У кримінальному провадженні обсяг установлених судом обставин, які неможливо було відділити від ролі співучасника в подіях, не виходив за межі задач, пов'язаних із визначенням винуватості засудженого. Крім того, суд апеляційної інстанції, згадуючи про роль співучасника в контексті обвинувачення пособника, називає його особою, «матеріали щодо якої виділено в окреме провадження», а сама ухвала не створює уявлення про визнання винуватості цієї особи.

Суд неодноразово висловлював правову позицію стосовно того, що обставини, встановлені в оскаржених рішеннях, не є преюдиційними для суду, який буде розглядати обвинувачення проти іншої особи і який має самостійно оцінити надані сторонами докази та зробити висновок щодо доведеності обставин, важливих для вирішення справи.

Зокрема, Верховний Суд у постанові від 05 серпня 2020 р. у справі № 700/361/17 зазначив, що в кримінальному процесуальному праві преюдиції як загальні положення (правила, факти), на підставі яких суд, що здійснює оцінку доказів, вправі вважати встановленими обставини, які мають значення для вирішення кримінальної справи, як такі, що не потребують повторного чи додаткового дослідження, оскільки факт розцінюється суддею

як безспірний (установлений компетентним органом і такий, що спрощує оцінку даних), є допустимими для застосування виключно у випадках, прямо передбачених КПК.

Водночас КПК не містить норми, яка б указувала на преюдиційне значення судових рішень для доказування фактичних обставин кримінального правопорушення в межах іншого кримінального провадження щодо інших осіб.

Отже, Суд виключив з обвинувачення, визнаного судом доведеним, кваліфікуючу ознаку «вимагання неправомірної вигоди», пом'якшив засудженому основне покарання.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130271025

Зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин можливе без дозволу слідчого судді, якщо доступ до них не обмежується чи не потребує подоланням захисту

11 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 601/1913/18 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на безпідставність визнання доказів допустимими.

Міськрайонний суд вироком, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, засудив особу за ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 368 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років із позбавленням права обіймати будь-які посади в правоохоронних органах або органах державної влади на строк 3 роки та з конфіскацією всього майна, яке є його власністю, за пособництво в одержанні службовою особою, яка займає відповідальне становище, неправомірної вигоди для себе за вчинення і невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто надає неправомірну вигоду, та в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади, поєднаному з вимаганням неправомірної вигоди.

У касаційній скарзі захисник зазначав про недопустимість як доказу даних протоколу огляду мобільного телефона, вилученого в засудженого в ході огляду місця події.

Верховний Суд зауважив, що апеляційний суд слушно визнав необґрунтованими зазначені доводи сторони захисту, вказавши, що зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин можливе без дозволу слідчого судді, якщо доступ до них не обмежується їх власником, володільцем або утримувачем, або не пов'язаний із подоланням системи логічного захисту.

У цьому провадженні інформацію, яка містилася в мобільному телефоні засудженого, досліджено шляхом вмикання телефону та огляду текстових повідомлень у ньому, доступ до яких не був пов'язаний із наданням володільцем відповідного серверу (оператором мобільного зв'язку) доступу до електронних інформаційних систем. Орган досудового розслідування провів огляд предмета – телефона та оформив його відповідним протоколом, який складено з дотриманням вимог кримінального процесуального закону.

Водночас Верховний Суд виключив з обвинувачення, визнаного судом доведеним, кваліфікуючу ознаку «вимагання неправомірної вигоди», пом'якшив засудженому основне покарання.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130271025

**Звернення прокурора з клопотанням
про розсекречення ухвал про надання дозволу
на проведення НСРД через 2 роки після того,
як йому було відмовлено в цьому, не свідчить
про вжиття ним усіх необхідних заходів
для розсекречення ухвал**

16 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 524/3696/20 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який посилався на недопустимість результатів НСРД.

Вироком районного суду обвинуваченого засуджено за ч. 2 ст. 369-2 КК за те, що він отримав від заступника директора ТОВ неправомірну вигоду за обіцянку вплинути на працівників патрульної поліції, аби ті забезпечили безперешкодний проїзд містом транспорту підприємства без дозвільних документів. Апеляційний суд змінив мотивувальну частину зазначеного вироку.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що результати НСРД є недопустимими доказами, оскільки ухвали суду, на підставі яких ці дії були проведені, не було відкрито стороні захисту. Прокурором не вживались належні заходи для розсекречення ухвал апеляційного суду, які стали підставою для проведення НСРД, що призвело до неможливості їх дослідити у зв'язку зі знищенням.

Верховний Суд вказав, що відповідно до ч. 1 та п. 1 ч. 2 ст. 87 КПК докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, є недопустимими, і суд зобов'язаний визнати істотним порушенням прав людини і основоположних свобод здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов. Відповідно до ч. 2 ст. 92 КПК обов'язок доказування допустимості доказів покладається на сторону, що їх подає.

Ухвали слідчого судді, які надають дозвіл на проведення відповідних НСРД, хоча і не є самі по собі доказами, що стосуються предмету доказування у значенні ст. 91 КПК, однак є документами, які мають довести, що НСРД проводилися на підставі відповідних дозволів. Ці документи повинні досліджуватися під час розгляду справи у суді першої інстанції з метою оцінки допустимості доказів, отриманих в результаті НСРД. Якщо сторона обвинувачення не вжила необхідних та своєчасних заходів, що спрямовані на розсекречення процесуальних документів, які стали процесуальною підставою для проведення НСРД і яких немає в її розпорядженні, то в такому випадку має місце порушення норм ст. 290 КПК України (постанова від 16 жовтня 2019 р. у справі № 640/6847/15-к).

Як встановлено судами попередніх інстанцій, прокурор звернувся до відповідного апеляційного суду з клопотанням про розсекречення ухвал про надання дозволу на проведення НСРД у 2020 р., однак отримав відмову через недоліки в оформленні клопотання.

Попри клопотання сторони захисту про відкриття цих ухвал, наступного разу прокурор звернувся з відповідним клопотанням до апеляційного суду лише в 2022 р. після того, як ці ухвали були знищені 24 лютого 2022 р. у зв'язку з введенням воєнного стану на території України.

Суд не погодився з висновком судів попередніх інстанцій, що така поведінка сторони обвинувачення свідчить про вжиття стороною обвинувачення всіх необхідних та своєчасних заходів, спрямованих на розсекречення ухвал. Тому Суд дійшов висновку, що сторона обвинувачення не виконала свій обов'язок довести допустимість НСРД.

Оскільки суди попередніх інстанцій визнали результати НСРД допустимими доказами і ґрунтували на них свої висновки, Суд визнав це істотним порушенням кримінального процесуального закону, ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Хоча результати НСРД були не єдиним доказом у справі, тим не менше суди обґрунтовували ними свої висновки про важливі обставини справи або про достовірність інших доказів, а за таких обставин решта доказів вимагає нової оцінки.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130456918*

**Місце виявлення трупа завжди вважається
місцем події незалежно від того, де настала
смерть певної людини, а його огляд не вимагає
попереднього дозволу слідчого судді**

17 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьою судовою палатою Касаційного кримінального суду у справі № 753/15048/22 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на недопустимість доказів.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, обвинуваченого визнано винуватим у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що дані протоколів огляду є недопустимими доказами, оскільки такі слідчі дії проводились до відповідного рішення слідчого судді.

Верховний Суд вказав, що огляд місця події є однією з перших та невідкладних слідчих дій, а також джерелом отримання доказів. За змістом ст. 214, 223, 237 КПК огляд є слідчою дією, спрямованою на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні, яка проводиться в межах досудового розслідування кримінального провадження. У невідкладних випадках огляд місця події може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюється негайно після огляду (ч. 3 ст. 214 КПК). Підставою для проведення огляду місця події слугує інформація про вчинення кримінального правопорушення, зафіксована у певній процесуальній формі.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами цього Кодексу, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України).

За положеннями ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення.

Водночас місце виявлення трупа завжди вважається місцем події незалежно від того, де настала смерть певної людини, а перевірка відповідної інформації може зумовлювати невідкладність такого огляду місця події без попереднього дозволу слідчого судді.

Як убачається з матеріалів кримінального провадження, а саме протоколів огляду, вказані слідчі дії було проведено з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення, відповідно до положень ч. 1 ст. 237 КПК України, за результатами яких було виявлено труп.

Дослідивши вказані доводи захисника, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку, що слідчі дії проведено з до-

триманням установленної процесуальної процедури, передбаченої ст. 223, 233 КПК України, скарг та зауважень до працівників поліції не було, як зі сторони учасників так і від понятих, а тому відсутні підстави вважати протоколи огляду місця події недопустимими доказами.

До того ж слідчим суддею районного суду, при вирішенні клопотання слідчого про надання дозволу на проведення обшуку, було в повній мірі перевірено наявність підстав для проведення оглядів без ухвали слідчого судді, та встановлено, що огляд було проведено у невідкладному випадку, пов'язаному з відшукуванням та вилученням речових доказів, які самостійно, або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для встановлення об'єктивної істини та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, та за результатом розгляду цього клопотання надано дозвіл на проведення всіх зазначених слідчих дій.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130456843*

Участь понятих під час відбирання біологічних зразків у особи не є обов'язковою

17 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 727/7144/22 задовольнив частково касаційну скаргу засудженого, який стверджував про обов'язкову участь понятих при отриманні зразків для проведення експертизи.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, обвинуваченого засуджено за ч. 3 ст. 186 КК України. У касаційній скарзі засуджений зазначав, що ухвала слідчого судді про відбирання букального епітелію у матеріалах справи відсутня, технічні засоби під час проведення слідчої дії не застосовувалися, його підпису в протоколі про отримання зразків немає, поняті не були запрошені слідчим для підтвердження/спростування факту надання зразків чи про відмову у підписі в протоколі.

Верховний Суд вказав, що згідно з положеннями ч. 3 ст. 245 КПК України відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК, відповідно до якої закріплені положення, за якими визначаються спеціальні порядок та умови проведення освидування особи. Проте положення самої ст. 241 КПК України не містять вимоги щодо обов'язкової участі понятих при проведенні освидування особи.

Водночас у ч. 7 ст. 223 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (поятих) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з експертизою, слідчого експерименту, освидування особи. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Отже, з одного боку – порядок проведення такої слідчої (розшукової) дії, як освидування особи, регламентовано не лише однією ст. 241 КПК України, але й нормами ст. 223 КПК, якими визначено загальні умови та правила проведення слідчих (розшукових) дій, ст. 103-107 КПК, які присвячені порядку фіксування процесуальних дій під час кримінального провадження, тощо. Однак, з іншого боку у ч. 3 ст. 245 КПК України міститься відсилка лише на правила ст. 241 КПК, а не на порядок проведення освидування особи в цілому.

Тобто у цьому випадку згадане положення ч. 3 ст. 245 КПК України за способом викладення є відсылною нормою і містить відсилку (посилання) виключно на правила ст. 241 КПК, без прив'язки до інших норм, якими регламентовано порядок проведення освидування особи, у тому числі й приписів ч. 7 ст. 223 КПК України.

Кримінальний процесуальний закон передбачає участь понятих або застосування безперервного відеозапису у якості спеціальних процесуальних гарантій забезпечення прав і свобод людини під час освидування особи. Натомість, у ч. 3 ст. 245 КПК України містяться відповідні гарантії, встановлені законодавцем саме для відбирання біологічних зразків у особи, – у разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому ст. 160-166 КПК, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово.

А тому відбирання біологічних зразків у особи без участі понятих не свідчить про порушення як вимог ч. 3 ст. 245 та ст. 241 КПК України у їх взаємозв'язку, так і приписів ч. 7 ст. 223 КПК, що вказує на необґрунтованість доводів касаційної скарги з наведених підстав та узгоджується з позицією Верховного Суду, викладеною у постановах від 14 липня 2020 р. (справа № 318/1411/18), 08 грудня 2022 р. (справа № 182/324/17), 24 квітня 2019 р. (справа № 385/404/16-к).

До того ж із матеріалів кримінального провадження убачається, що отримання біологічних зразків у засудженого було здійснено слідчим у приміщенні Чернівецького РУП за участю спеціаліста-криміналіста та захисника, протокол слідчої дії підписано спеціалістом, захисником та слідчим, заяви і зауваження не надходили.

Таким чином, колегія суддів погодилася і з висновком апеляційного суду, що відсутність підпису засудженого у протоколі, не свідчить про те, що вказана процесуальна дія не була проведена, або проведена з істотним порушенням вимог КПК України.

При цьому Верховний Суд визнав слушними інші доводи касаційної скарги, ухвалу апеляційного суду скасував і признав новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130378229*

Показання, надані свідком у суді першої інстанції, не можуть вважатися недопустимими доказами лише на тій підставі, що неможливо було забезпечити його явку під час апеляційного провадження

23 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 759/22355/21 задовольнив частково касаційну скаргу захисника, який стверджував про порушення принципу безпосередності.

Вироком районного суду особу визнано невинуватою та виправдано. Апеляційний суд вирок районного суду скасував і постановив свій вирок, яким визнав фігуранта винним у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК України.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що всупереч приписам ч. 3 ст. 404, ст. 23 КПК України апеляційний суд допустив вибірковість у дослідженні доказів та порушив принцип безо-

середності, оскільки безпосередньо в суді апеляційної інстанції не допитав свідка. При цьому взагалі не врахував його показань, наданих суду першої інстанції, натомість свої висновки про винуватість засудженого обґрунтував показаннями цього свідка отриманими слідчим суддею в порядку, передбаченому ст. 225 КПК України.

Верховний Суд вказав, що відповідно до п. 16 ст. 7 КПК України безпосередність дослідження показань є загальною засадою кримінального судочинства, а ст. 23 цього Кодексу визначає, що показання учасників кримінального провадження суд отримує усно, а відомості, що містяться в показаннях, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані доказами, крім випадків, передбачених цим Кодексом. При цьому суд може прийняти як доказ показання осіб, які не дають їх безпосередньо в судовому засіданні, лише у випадках, передбачених КПК України.

Частиною 4 ст. 95 КПК України передбачено, що суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України.

Згідно з усталеною практикою Верховного Суду безпосередності, як і будь-якій іншій загальній засаді, притаманна певна гнучкість під час застосування в конкретних обставинах. В залежності від обставин ця засада реалізується в різних формах, оскільки суд має узгоджувати її з іншими засадами кримінального процесу та/або легітимними інтересами суспільства чи окремих осіб.

Наприклад, принцип безпосередності зазнає певних легітимних обмежень у випадку допиту особи, до якої застосовані заходи безпеки або яка відсутня безпосередньо в залі судового засідання (ст. 232 КПК України), і такі легітимні обмеження не можна вважати порушенням принципу безпосередності. Також суди апеляційної інстанції здебільшого ґрунтують свої висновки на показаннях, які було надано в суді першої інстанції, оскільки багаторазовий допит особи в судах різних інстанцій без вагомих причин не тільки був би обтяжливим для такої особи, учасників і суспільства, але й суперечив би самому змісту інстанційності.

У матеріалах кримінального провадження міститься заява вказаного вище свідка про те, що у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України вона перебуває за межами м. Києва та планує виїхати за межі території України.

Відповідно до ч. 11 ст. 615 КПК України, яка регулює особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Отже, за обставин цієї справи, колегія суддів вважає, що положення «суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання» (ч. 4 ст. 95 КПК України) не може тлумачитися як безумовна заборона використання показань, які особа давала у суді першої інстанції.

Крім того, показання, які особа надавала під час кримінального провадження в суді першої інстанції, не можуть вважатися недопустимими доказами лише на тій підставі, що неможливо було забезпечити явку такої особи під час апеляційної процедури.

Отже, апеляційний суд мав ужити всіх необхідних заходів для забезпечення участі зазначеного вище свідка під час апе-

ляційної процедури з метою її допиту, у тому числі в режимі відеоконференцв'язку.

Якщо ж попри всі необхідні заходи забезпечити участь такої особи виявилось неможливим, сторона на доведення своєї позиції може надати суду показання особи, які та давала під час її допиту в суді першої інстанції, і сам факт відсутності такої особи під час апеляційної процедури не дає права суду використовувати позасудові свідчення такої особи.

Тому Верховний Суд вирішив, що рішення апеляційного суду постановлено з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, вирок апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130494824*

Складання протоколу затримання підозрюваного після проведення огляду місця події не є порушенням вимог КПК та не зумовлює недопустимості цієї слідчої дії

23 вересня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 639/668/24 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, яка стверджувала про недопустимість огляду місця події.

Вироком районного суду фігуранта було визнано винуватим та призначено покарання за ч. 2 ст. 307 КК у виді позбавлення волі на строк 7 років з конфіскацією майна за те, що він незаконно придбав та зберігав особливо небезпечну психотропну речовину – PVP, яку розфасував у 2 зіп-пакети, перевіз до м. Харкова та цього ж дня збув іншій особі за 3000 грн. Пізніше він вчинив аналогічні дії та збув особливо небезпечну психотропну речовину – PVP за 2000 грн. Також в ході огляду місця події в об'єктованого було виявлено 1 зіп-пакет з вказаною речовиною.

Ухвалою апеляційного суду вирок суду першої інстанції змінено та застосовано на користь держави спеціальну конфіскацію належного йому мобільного телефону засудженого.

У касаційній скарзі захисник зазначала, що огляд місця події є недопустимою слідчою дією, оскільки засуджений на момент його проведення був підозрюваним, однак протокол його затримання складено не було.

Верховний Суд констатував наявність у матеріалах кримінального провадження протоколу затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, яке відбулося після другого епізоду збуту особливо небезпечної психотропної речовини.

За його змістом засудженому було повідомлено підстави затримання, роз'яснено його права та проінформовано, що про затримання буде повідомлено регіональний центр правової допомоги. Факт складання самого протоколу затримання у службовому кабінеті слідчого у відділі поліції не є порушенням КПК та не спростовує викладених у протоколі обставин, до якого у засудженого скарг та зауважень не було.

Також протокол без зауважень було підписано захисником, а його копія була вручена засудженому, про що свідчить підпис останнього. Складання протоколу затримання підозрюваної особи після проведення огляду місця події не є порушенням вимог КПК та не зумовлює недопустимості цієї слідчої дії.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/130598080*

Найважливіші нормативно–правові акти за два тижні

Для підтвердження походження деревини запровадять е-кабінет експортера

09.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2025 р. № 1552, якою визначено механізм реалізації експериментального проекту щодо впровадження права Європейського Союзу (acquis ЄС) з питань запобігання знелісенню та деградації лісів стосовно інформації про товари, що виготовлені із деревини та реалізуються в митному режимі експорту, в частині отримання користувачами інформації для перевірки відповідності та належної обачності щодо запобігання знелісенню та деградації лісів (за умови, що заготівля деревини не призвела до знелісення та деградації лісів після 31 грудня 2020 р.).

Зазначені товари реалізуються до держав – членів Європейського союзу (за потреби до інших держав) в митному режимі експорту з використанням програмних засобів електронного кабінету експортера.

Метою реалізації експериментального проекту є забезпечення збору і перевірки інформації про товари, що експортуються та виготовлені із деревини, щодо запобігання знелісенню та деградації лісів відповідно до вимог Регламенту (ЄС) 2023/1115 Європейського Парламенту та Ради від 31 травня 2023 р. щодо забезпечення наявності на ринку Європейського Союзу та експорту з Європейського Союзу певних товарів та продукції, пов'язаних із знелісенням та деградацією лісів, а також про скасування Регламенту (ЄС) № 995/2010.

Дія затвердженого Порядку поширюється на товари згідно з кодами УКТЗЕД, зазначеними у додатку.

Розширено можливості професійної адаптації для ветеранів і членів їхніх сімей

09.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1595, якою внесено зміни до деяких постанов щодо забезпечення професійної адаптації ветеранів війни та членів їх сімей.

Зокрема на період воєнного стану та протягом 12 місяців після його припинення або скасування дію Порядку та умов, затверджених постановою від 21 червня 2017 р. № 432, поширено на ветеранів війни з числа військовослужбовців (резервістів, військовозобов'язаних, добровольців Сил територіальної оборони) Збройних Сил, Національної гвардії, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, СБУ, розвідувальних органів, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби, військовослужбовців військових прокуратур, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту, Державної кримінально-виконавчої служби, військовослужбовців Управління державної охорони, Держспецв'язку, співробітників Служби судової охорони та членів їх сімей (дружина/чоловік, батьки).

При цьому Мінветеранів визначає максимально можливу кількість отримувачів послуги з професійної адаптації відповідно до річного та помісячного розпису бюджету. У разі досягнення максимально можливої кількості отримувачів послуги з професійної адаптації Мінветеранів зупиняє розгляд отриманої від місцевих органів потреби у професійній адаптації для здійснення відшкодування вартості послуги професійної адаптації.

Ці та інші зміни внесені до:

– Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України, затверджених постановою від 21 червня 2017 р. № 432;

– пп. 5 п. 5 Положення про Єдиний державний реєстр ветеранів війни, затвердженого постановою від 14 серпня 2019 р. № 700;

– Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з підтримки та допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та членам родин загиблих, затвердженого постановою від 21 січня 2025 р. № 62.

Крім того, виключено п. 2 постанови «Деякі питання забезпечення професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України» від 7 лютого 2025 р. № 126.

Ветеранський простір має бути уведено в експлуатацію до травня 2026 р. для отримання субвенції

10.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку та умов надання у 2025 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію публічного інвестиційного проекту із розвитку ветеранських просторів» від 8 грудня 2025 р. № 1607.

Змінами до абз. 4 п. 7 Порядку та умов, затверджених постановою від 18 червня 2025 р. № 709, уточнено умовами надання субвенції: введення побудованого ветеранського простору в експлуатацію не пізніше 30 квітня 2026 р. (раніше – 1 грудня 2025 р.).

Крім того, згідно з новими абзацами п. 12 цих Порядку та умов у разі потреби розмір попередньої оплати товарів, робіт і послуг за рахунок субвенції, визначений постановами Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1764 «Про затвердження Порядку державного фінансування капітального будівництва» і від 4 грудня 2019 р. № 1070 «Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів по-

передньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти», може бути збільшено за погодженням з Мінветеранів.

З метою отримання зазначеного погодження на збільшення розміру попередньої оплати товарів, робіт і послуг за рахунок субвенції розпорядник субвенції за місцевим бюджетом звертається до 15 грудня 2025 р. до Мінветеранів з клопотанням, в якому зазначаються:

- пропозиція щодо розміру та строку здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг;
- обґрунтування потреби у збільшенні розміру попередньої оплати товарів, робіт і послуг, зокрема реальний стан поставки товару, виконання та сезонність робіт, вплив безпекової ситуації;
- звітність про обсяги виконаних робіт за рахунок субвенції.

Загальний погоджений з Мінветеранів обсяг попередньої оплати товарів, робіт і послуг за рахунок субвенції для всіх розпорядників коштів субвенції за місцевими бюджетами не може перевищувати 200000 тис. гривень.

Попередня оплата товарів, робіт і послуг за рахунок субвенції може здійснюватися на строк до 31 березня 2026 р.

У період дії відстрочки працівників ОПК автоматичне переводитимуть на спецоблік

10.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час» від 8 грудня 2025 р. № 1608.

Змінами до Порядку бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час, затвердженого постановою від 27 січня 2023 р. № 76, зокрема визначено механізм бронювання під час воєнного стану засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг військовозобов'язаних, які пропонуються до бронювання на період мобілізації та на воєнний час, які працюють або проходять службу у Товаристві Червоного Хреста України, інших українських неурядових організаціях, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів.

Строк дії відстрочки не може перевищувати 12 місяців – для зазначених вище військовозобов'язаних, а для військовозобов'язаних, зазначених в абзаці другому п. 4 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» – 45 календарних днів з дня укладення трудового договору.

Керівників критично важливих підприємств, критично важливих установ зобов'язано вживати заходів до недопущення перевищення встановлених п. 8 і 9 цього Порядку обмежень щодо кількості військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню.

Мінрозвитку вноситиме до Єдиного переліку інформацію про Товариство Червоного Хреста України, інші українські неурядові організації, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів та включені до переліку, затвердженого Мінрозвитку згідно з абзацом п'ятим п. 9 цього Порядку.

Крім того, для військовозобов'язаних, які працюють на критично важливих підприємствах, в критично важливих установах, яким підтверджено такий статус до завершення строку дії рішення відповідного державного органу про визначення їх критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливими для забезпечення потреб Збройних Сил, інших військових формувань в особливий період, та у яких не

завершився строк дії бронювання, бронювання здійснюється без урахування строку, визначеного в абзаці першому п. 29 цього Порядку.

Протягом 24 годин з моменту формування списку засобами Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів переведення військовозобов'язаного, зазначеного в абзаці другому п. 4 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», на спеціальний військовий облік на строк дії відстрочки здійснюється автоматично.

Також доповнено підстави анулювання наданої відстрочки:

– обґрунтованого подання керівника органу державної влади, іншого державного органу, органу місцевого самоврядування, критично важливого підприємства, критично важливої установи у разі перевищення встановлених п. 8 і 9 цього Порядку обмежень щодо кількості військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню;

– припинення укладеного договору (контракту), закінчення строку призначення або звільнення з посади, та/або закінчення строку реалізації гуманітарних проектів за кошти міжнародних партнерів, виключення з переліку, зазначеного в абзаці п'ятому п. 9 цього Порядку, – для військовозобов'язаних працівників Товариства Червоного Хреста України, інших українських неурядових організацій, які реалізують гуманітарні проекти за кошти міжнародних партнерів.

Фінансування малокомплектних шкіл – з урахуванням їхніх типів

10.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 10 Порядку та умов надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 3 грудня 2025 р. № 1587.

Абзац восьмий п. 10 Порядку та умов, затверджених постановою від 14 січня 2015 р. № 6, замінено новими абзацами, згідно з якими за рахунок субвенції не здійснюється фінансування закладів загальної середньої освіти (крім закладів початкової школи, спеціальних шкіл та навчально-реабілітаційних центрів), кількість учнів у яких становить з 1 вересня 2026 р. менше:

– 60 осіб – для закладів загальної середньої освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти в 1 – 12 класах;

– 55 осіб – для закладів загальної середньої освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти в 1 – 11 класах;

– 45 осіб – для закладів загальної середньої освіти, які забезпечують здобуття початкової та базової середньої або базової та профільної середньої освіти.

Вимоги ПДР щодо маси та навантаження не поширюються на транспорт для ліквідації надзвичайних ситуацій

10.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до пункту 22.5 Правил дорожнього руху» від 5 грудня 2025 р. № 1605.

Новим абзацом п. 22.5 Правил, затверджених постановою від 10 жовтня 2001 р. № 1306, визначено, що у період воєнного стану в Україні та протягом трьох місяців з дня його припинення чи скасування вимоги абзаців першого та другого цього

пункту не поширюються на транспортні засоби, які здійснюють перевезення вантажів з метою їх використання для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури, а також на транспортні засоби спеціалізованого та/або спеціального призначення, залучені до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на об'єктах критичної інфраструктури, які здійснюють рух у межах території області, в якій розташовано такі об'єкти, за рішенням начальника відповідної обласної військової адміністрації.

Рух таких транспортних засобів штучними спорудами з перевищенням допустимої фактичної маси або таких, габаритна висота яких (з вантажем чи без нього) перевищує параметри, визначені дорожнім знаком 3.18, без відповідного дозволу забороняється.

5 етапів реорганізації комунальних закладів професійної освіти в некомерційні товариства

10.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2025 р. № 1590, якою визначено механізм реалізації експериментального проекту із реорганізації комунальних закладів професійної освіти в комунальні некомерційні товариства та закупівлі освітніх послуг у сфері професійної освіти за кошти місцевого бюджету.

Відповідно до затвердженого Порядку метою реалізації експериментального проекту є:

- 1) оптимізація фінансування освітніх послуг у сфері професійної освіти за кошти місцевого бюджету в комунальних закладах професійної освіти;
- 2) запровадження прозорого механізму розподілу бюджетних коштів між комунальними закладами професійної освіти;
- 3) здійснення замовлення та закупівля освітніх послуг у сфері професійної освіти за кошти місцевого бюджету комунальними закладами професійної освіти відповідно до Методики розрахунку вартості освітніх послуг у сфері професійної освіти, затвердженої Кабінетом Міністрів України;
- 4) розширення автономії комунальних закладів професійної освіти;
- 5) удосконалення механізму формування закупівлі освітніх послуг за кошти місцевого бюджету на основі аналізу даних ринку праці.

Перелік учасників експериментального проекту затверджується наказом МОН.

До переліку учасників експериментального проекту включаються комунальні заклади професійної освіти, обласні та міські ради (міст, що є адміністративними центрами областей), обласні держадміністрації (військові адміністрації), які зобов'язуються діяти відповідно до цього Порядку та подали координатору експериментального проекту згоду на участь у ньому.

На працівників, які займають посади педагогічних працівників у комунальних некомерційних товариствах, утворених у результаті реорганізації комунального закладу професійної освіти, поширюються всі права, обов'язки та гарантії, передбачені законодавством для педагогічних працівників.

На учасників експериментального проекту не поширюються методичні рекомендації щодо формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів, схвалені розпорядженням від 14 грудня 2016 р. № 994.

Реалізація експериментального проекту передбачає такі етапи:

- 1) реорганізація комунальних закладів професійної освіти в комунальні некомерційні товариства;
- 2) формування замовлення та закупівля освітніх послуг за кошти місцевого бюджету відповідно до потреб регіонального ринку праці;
- 3) закупівля освітніх послуг за кошти місцевого бюджету через укладання договору про надання освітніх послуг між учасниками експериментального проекту відповідно до Методики розрахунку вартості освітніх послуг;
- 4) опрацювання координатором експериментального проекту результатів експериментального проекту і підготовка пропозицій щодо внесення до законодавчих актів змін за результатами його реалізації;
- 5) надання координатором експериментального проекту інформаційної підтримки та консультування учасників експериментального проекту під час його реалізації.

Експериментальний проект реалізовуватиметься протягом двох років з дня набрання чинності цією постановою.

Внесено й зміни до постанови від 14 січня 2015 р. № 6 «Деякі питання надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» і розпорядження від 14 грудня 2016 р. № 994 «Про схвалення методичних рекомендацій щодо формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів».

Заяву про компенсацію витрат на автоцивілку учасники бойових дій можуть подавати після її закінчення

11.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання компенсації витрат учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни із сплати страхової премії за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 26 листопада 2025 р. № 1611.

Новим абзацом п. 6 Порядку компенсації витрат учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни із сплати страхової премії за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, затвердженого постановою від 22 серпня 2025 р. № 1091, встановлено, що призначення і виплата страховальнику компенсації здійснюється Мінветеранів незалежно від року, в якому страховальником сплачена страхова премія, за умови дотримання вимог, встановлених п. 4 і 5 цього Порядку.

При цьому визначено, що страховальники з числа учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни можуть подати до Міністерства у справах ветеранів заяву про компенсацію витрат із сплати страхової премії за договором страхування, укладеним у 2025 р. відповідно до ст. 13 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», після закінчення строку його дії, але не пізніше трьох місяців з дня оприлюднення на офіційному веб-сайті Міністерства у справах ветеранів інформації про початок прийняття заяв про таку компенсацію з використанням програмних засобів Єдиного державного веб-порталу електронних послуг, у тому числі окремого розділу «Ветеран Pro» мобільного додатка Порталу Дія (Дія).

Нагороджені «Хрестом бойових заслуг» отримуватимуть щомісячну грошову виплату

11.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання призначення і виплати щомісячної грошової виплати громадянам з числа осіб, яких нагороджено відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг» від 3 грудня 2025 р. № 1568.

Новим абзацом пп. 1 п. 2 Порядку, затвердженого постановою від 20 січня 2023 р. № 79, до осіб, які мають право на щомісячну грошову виплату, віднесено: громадян з числа осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною і брали безпосередню участь у захисті суверенітету і територіальної цілісності України (далі – особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною) та яких нагороджено відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг».

Внесено й зміни у пп. 1 п. 6, додаток до цього Порядку.

При цьому встановлено, що призначення і виплата щомісячної грошової виплати громадянам з числа осіб, нагороджених відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг», які мають право на її виплату відповідно до Закону України «Про щомісячну грошову виплату деяким категоріям громадян», здійснюються з дня набрання чинності Законом України від 3 вересня 2025 р. № 4595-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визнання осіб, яких нагороджено відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг», особами, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною», а іншим особам, нагородженим відзнакою Президента України «Хрест бойових заслуг» після набрання чинності зазначеним Законом, – з дати нагородження такою відзнакою.

Інформація з обмеженим доступом не вноситься до Реєстру містобудівної документації

11.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 1 вересня 2021 р. № 926 і від 9 серпня 2024 р. № 909» від 3 грудня 2025 р. № 1574.

Зокрема новою редакцією п. 44 Порядку ведення Містобудівного кадастру на державному рівні під час реалізації експериментального проекту щодо запровадження Містобудівного кадастру на державному рівні, затвердженого постановою від 9 серпня 2024 р. № 909, передбачено, що у разі коли містобудівна документація містить інформацію, яка відповідно до закону належить до інформації з обмеженим доступом, зазначені матеріали створюються у формі окремого електронного документа та не вносяться (не завантажуються) до Реєстру містобудівної документації.

4 форми документів про визнання отримання вищої освіти на тимчасово окупованій території

11.12.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України від 23 жовтня 2025 р. № 1390, яким затверджено:

1) форму освітньої декларації про визнання результатів навчання, здобутих на тимчасово окупованій території України, на першому (бакалаврському)/другому (магістерському) рівні вищої освіти;

2) форму протоколу проведення установчої співбесіди про визнання результатів навчання, здобутих на тимчасово окупованій території України, на першому (бакалаврському)/другому (магістерському) рівні вищої освіти;

ваній території України, на першому (бакалаврському)/другому (магістерському) рівні вищої освіти;

3) форму протоколу оцінювання результатів навчання на першому (бакалаврському)/другому (магістерському) рівні вищої освіти;

4) форму протоколу результатів оцінювання навчання на першому (бакалаврському)/другому (магістерському) рівні вищої освіти.

Нові повноваження Мінветеранів щодо ветеранського підприємництва

12.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2025 р. № 1581 (з винятками), якою до основних завдань Міністерства у справах ветеранів України віднесено формування і реалізацію державної політики у сфері розвитку та функціонування ветеранського підприємництва.

Мінветеранів відповідно до покладених на нього завдань:

1) сприяє:

– формуванню культури суспільної поваги та позитивного сприйняття ветеранів, а також поширенню інформації про їх внесок у захист України як активних громадян і лідерів суспільства;

– психологічній та соціальній адаптації ветеранів та членів їх сімей шляхом залучення до фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності з використанням діючої мережі закладів фізичної культури і спорту;

– забезпеченню доступності послуг у сфері фізичної культури і спорту щодо занять фізичною культурою і спортом ветеранами та членами їх сімей;

– підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації фахівців у сфері фізичної культури і спорту за напрямом спорту ветеранів війни;

2) забезпечує розвиток спорту ветеранів війни, зокрема шляхом використання діючої мережі закладів фізичної культури і спорту та залучення місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, у тому числі національних спортивних федерацій та фізкультурно-спортивних товариств;

3) організовує та проводить на території України всеукраїнські та міжнародні спортивні заходи та спортивні змагання із спорту ветеранів війни відповідно до вимог закону, забезпечує участь офіційних збірних команд із числа ветеранів у міжнародних змаганнях із спорту ветеранів війни;

4) координує з питань, віднесених до його компетенції, здійснення органами виконавчої влади та у випадках, передбачених законом, органами місцевого самоврядування заходів з питань:

– формування культури суспільної поваги та позитивного сприйняття ветеранів, а також поширення інформації про їх внесок у захист України як активних громадян і лідерів суспільства;

– висвітлення інформації, що стосується державної політики у сфері соціального захисту ветеранів, їх сімей та вшанування пам'яті загиблих захисників і захисниць України;

5) подає Мінмолодьспорту пропозиції до Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих, спортивних заходів та спортивних змагань України;

6) організовує та координує роботу з питань надання, позбавлення, припинення та поновлення статусу суб'єкта ветеранського підприємства;

7) забезпечує реалізацію державної підтримки суб'єктів ветеранського підприємництва;

8) надає через бюджетну установу «Український ветеранський фонд» фінансову державну підтримку суб'єктам ветеранського підприємництва в межах завдань, покладених на Мінвєтеранів;

9) взаємодіє з громадськими об'єднаннями фізкультурно-спортивної спрямованості та громадськими об'єднаннями ветеранів, залучає їх до реалізації державних програм і здійснення заходів з розвитку спорту ветеранів війни, до проведення спортивних заходів та спортивних змагань серед ветеранів та членів їх сімей;

10) координує здійснення на Національному військовому меморіальному кладовищі поховання та перепоховання загиблих (померлих) осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, забезпечували виконання службових обов'язків та присяги на вірність Українському народу, збереження та обслуговування військових поховань, увічнення пам'яті таких осіб;

11) забезпечує взаємодію органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань ведення на Національному військовому меморіальному кладовищі обліку, упорядження і збереження військових поховань та встановлення імен невідомих воїнів, які загинули під час участі в бойових діях на території України та інших держав;

12) взаємодіє з центральними органами виконавчої влади, іншими органами державної влади та органами місцевого самоврядування щодо розвитку спорту ветеранів війни, проведення спортивних заходів та спортивних змагань серед ветеранів та членів їх сімей;

13) організовує здійснення заходів, спрямованих на формування суспільної поваги, позитивного сприйняття ветеранів, а також поширення інформації про їх внесок у захист України, популяризацію військової історії, налагодження комунікації між ветеранами різних поколінь, координує діяльність органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з відповідних питань;

14) бере участь у:

– реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту щодо розвитку спорту ветеранів війни у межах повноважень, визначених законом;

– забезпеченні розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції у сфері розвитку та функціонування ветеранського підприємництва;

15) проводить інформаційно-просвітницькі заходи щодо популяризації спорту ветеранів війни;

16) вивчає міжнародну практику з питань відновлення здоров'я ветеранів та членів їх сімей шляхом залучення їх до занять фізичною культурою і спортом, розробляє пропозиції щодо вдосконалення розвитку спорту ветеранів війни.

Про створений об'єкт права інтелектуальної власності військовий може повідомити в е-формі

12.12.2025 р. набрав чинності Закон України від 21 серпня 2025 р. № 4585-IX – див. Авторська винагорода для військових – винахідників.

До того ж новою ст. 16-1 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України визначено, що відповідно до посадових інструкцій (функціональних обов'язків) та/або наказу, розпорядження командира (начальника) на військовослужбовця

можуть бути покладені службові обов'язки щодо здійснення інтелектуальної, творчої, зокрема наукової, науково-технічної, інноваційної, винахідницької або раціоналізаторської, діяльності, результатом здійснення якої можуть бути об'єкти авторського і суміжних прав, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, компонування напівпровідникових виробів, інші об'єкти права інтелектуальної власності.

Військовослужбовець, який у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби створив об'єкт права інтелектуальної власності, подає письмове повідомлення командирі військової частини (начальнику установи, організації) про такий об'єкт права інтелектуальної власності з наданням опису створеного об'єкта, що розкриває суть створеного об'єкта достатньо ясно і повно, зазначає всіх винахідників (авторів), які спільно створили такий об'єкт, та завдання, у межах якого створено об'єкт.

Подання військовослужбовцем повідомлення про об'єкт права інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби, може також здійснюватися на веб-платформі або через електронну комунікаційну чи інформаційно-комунікаційну систему Міністерства оборони України.

Датою отримання Міністерством оборони України повідомлення про створений об'єкт права інтелектуальної власності вважається дата подання військовослужбовцем відповідного письмового повідомлення командирі військової частини (начальнику установи, організації) з дотриманням вимог, передбачених цією статтею, або дата подання військовослужбовцем повідомлення безпосередньо на веб-платформі або через електронну комунікаційну чи інформаційно-комунікаційну систему Міністерства оборони України.

Порядок подання та розгляду повідомлень про об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час проходження військової служби, визначається Міністерством оборони України.

Командира бригади зобов'язано організувати здійснення інноваційної, винахідницької або раціоналізаторської діяльності, що має на меті підвищення бойової та мобілізаційної готовності, забезпечення успішного виконання бригадою (полком, кораблем 1 і 2 рангу, окремим батальйоном) бойових завдань.

Визначено й особливості правового режиму військового майна в частині майнових прав інтелектуальної власності.

Автоматичне взяття на військовий облік українців за кордоном

15.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2025 р. № 1632, якою визначено механізм взяття на військовий облік без проходження медичного огляду громадян України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які не перебувають та не перебували на військовому обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (крім випадків, коли такі громадяни не беруться на такий облік відповідно до законодавства) згідно з даними Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, у тому числі тих, які перебувають за межами України.

Затвердженням Порядком, зокрема передбачено, що громадяни України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, які не перебувають на військовому обліку призовників,

військовозобов'язаних та резервістів (крім випадків, коли такі громадяни не підлягають взяттю на такий облік відповідно до ст. 14 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»), беруться на такий облік на підставі відомостей, отриманих Міністерством оборони шляхом електронної інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром призвників, військовозобов'язаних та резервістів та Єдиним державним демографічним реєстром, відомчою інформаційною системою ДМС, іншими інформаційно-комунікаційними системами, реєстрами та базами (банками) даних відповідно до ст. 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призвників, військовозобов'язаних та резервістів».

Взяття на військовий облік зазначених осіб проводиться без направлення на військово-лікарську комісію для проходження медичного огляду із зазначенням таких підстав відповідно до ч. 1 ст. 37 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»:

— які відповідно до ст. 14 зазначеного Закону взяті на військовий облік, — для осіб до 25 років;

— які старше 25 років і раніше не перебували на військовому обліку, — для осіб старше 25 років.

Експериментальний проект реалізовуватиметься протягом двох років з дня набрання чинності цією постановою.

Повідомлення про ДТП та заяву на страхову виплату можна подати в Дії

15.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2025 р. № 1617, якою визначено процедуру формування та подання повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду водіями, які є власниками та/або належними користувачами забезпечених транспортних засобів, що причетні до такої пригоди, без залучення відповідних підрозділів Національної поліції, передбаченого ч. 2 ст. 31 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», та заяви про отримання страхової виплати засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг, зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія).

Повідомлення та заяву про отримання страхової виплати в електронній формі засобами мобільного додатка Порталу Дія (Дія) формують та подають учасники дорожньо-транспортної пригоди, які досягли 16-річного віку, мають в установленому законодавством порядку присвоєний реєстраційний номер облікової картки платника податків, паспорт громадянина України або паспорт громадянина України для виїзду за кордон, посвідку на постійне проживання або посвідку на тимчасове проживання, оформлені засобами Єдиного державного демографічного реєстру, електронне посвідчення водія, електронне свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, причетного до дорожньо-транспортної пригоди, та поліс обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів.

Міністерству цифрової трансформації доручено забезпечити реалізацію технічної можливості формування та подання повідомлення про дорожньо-транспортну пригоду та заяви про отримання страхової виплати засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг.

Попередня оплата заходів з розвитку спеціальних інноваційних технологій може складати до 70% вартості

15.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 22 жовтня 2025 р. № 1354» від 10 грудня 2025 р. № 1614.

Новою редакцією п. 6 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання заходів з розвитку спеціальних інноваційних технологій, затвердженого постановою від 22 жовтня 2025 р. № 1354, визначено, що закупівля товарів, робіт і послуг за рахунок бюджетних коштів здійснюється відповідно до законодавства.

Розрахунки за товари, роботи і послуги здійснюються згідно з умовами договору.

У договорах на закупівлю товарів, робіт і послуг за капітальними видатками може передбачатися попередня оплата в розмірі, що не перевищує 70 відсотків вартості товарів/робіт/послуг, постачання/виконання/надання яких передбачається протягом поточного чи наступного бюджетного періоду, на строк не більше 12 місяців.

Розмір та строк попередньої оплати визначається Фондом з урахуванням необхідності, що обґрунтовується, зокрема, реальним станом поставки товару, виконання робіт, надання послуг, помісячним розподілом бюджетних асигнувань, сезонністю робіт, циклом (станом) виробництва.

Попередня оплата товарів, робіт і послуг за капітальними видатками здійснюється шляхом спрямування бюджетних коштів на небюджетні рахунки, відкриті на ім'я постачальників товарів, виконавців робіт чи надавачів послуг в органах Казначейства у встановленому законодавством порядку, з подальшим використанням зазначених коштів виключно на цілі, визначені договором.

При цьому встановлено, що під час закупівлі товарів, робіт і послуг за рахунок коштів, передбачених Міністерству цифрової трансформації у державному бюджеті за бюджетною програмою «Забезпечення виконання заходів з розвитку спеціальних інноваційних технологій», постанова від 4 грудня 2019 р. № 1070 «Деякі питання здійснення розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти» застосовується з урахуванням положень Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для забезпечення виконання заходів з розвитку спеціальних інноваційних технологій, затвердженого цією постановою.

«ЄСеля: мобілізовані зможуть придбати житло на умовах доступного кредитування

16.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Умов забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія» доступного іпотечного кредитування громадян України» від 10 грудня 2025 р. № 1637 (з винятками).

Зокрема змінами до абз. 1 пп. 1, пп. 6-1, пп. 7 п. 3 Умов, затверджених постановою від 2 серпня 2022 р. № 856, уточнено, що відповідно до цих Умов на забезпечення доступним іпотечним кредитуванням можуть претендувати громадяни України, які належать до однієї з таких категорій:

1) військовослужбовці Збройних Сил за контрактом, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Головного управління розвідки Міноборони, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Управління державної охорони, Держспецзв'язку, Держспецтрансслужби, прокурори спеціалізованих прокуратур у сфері оборони, Осередку Генерального прокурора, особи рядового і начальницького складу ДСНС, співробітники Служби судової охорони, детективи, старші детективи та особи начальницького складу Національного антикорупційного бюро, особи рядового і начальницького складу Державного бюро розслідувань, детективи та особи начальницького складу Бюро економічної безпеки, поліцейські, військовослужбовці, які призвані на військову службу за призовом під час мобілізації відповідно до Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», а також члени сімей зазначених осіб;

2) член сім'ї внутрішньо переміщеної особи першого ступеня споріднення (у значенні, наведеному в Податковому кодексі України, крім чоловіка/дружини) за умови, що кредит надається такому члену сім'ї для придбання житла або майнових прав на житло на користь внутрішньо переміщеної особи, яка передає таке житло або майнові права на житло в іпотеку кредиторю, в порядку, визначеному законодавством;

3) інші громадяни України, які не мають у власності житлової нерухомості або у власності яких є менше ніж 52,5 кв. метра – для сім'ї з однієї особи (одинокі особи) або для сім'ї з двох осіб та додатково 21 кв. метр на кожного наступного члена сім'ї (не враховуються об'єкти житлової нерухомості, що розташовані на територіях активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, або тимчасово окупованих російською федерацією територіях України, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого Мінрозвитку, для яких не визначена дата завершення бойових дій або тимчасової окупації, та знищені об'єкти нерухомого майна, власником (співвласником) яких є позичальник та/або члени його сім'ї).

Вимоги до благополуччя тварин узгоджено з актами ЄС

17.12.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон щодо виведення регулювання у сфері ветеринарної медицини та у сфері благополуччя тварин у відповідність до актів права Європейського Союзу (законопроект № 12285-д).

Серед іншого, назву Закону України «Про ветеринарну медицину» змінено на «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» та визначається, що благополуччя тварин – фізичний і ментальний стан тварин, пов'язаний з умовами їхнього життя і смерті, що передбачають відсутність у тварин:

- голоду, спраги і недоїдання;
- страху і страждань;
- фізичного і температурного дискомфорту;
- болю, травм і хвороб;
- умов життя, що унеможливають прояв тваринами їхньої типової поведінки.

Основними напрямками державної політики у сфері благополуччя тварин є забезпечення:

- розроблення, затвердження і впровадження вимог до благополуччя тварин;
- функціонування системи навчання персоналу і перевірки знань та навичок щодо дотримання законодавства про благополуччя тварин;

– гуманного ставлення до тварин протягом усього їхнього життя та під час умертвіння, зокрема шляхом здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про благополуччя тварин;

– вжиття заходів для усунення виявлених порушень законодавства про благополуччя тварин;

– здійснення на регулярній основі аналізу стану дотримання законодавства про благополуччя тварин;

– складання і виконання планів дій щодо запобігання виникненню порушень законодавства про благополуччя тварин у майбутньому.

Закон набирає чинності з 2 березня 2026 р. (з винятками). Водночас, визнається такою, що втратила чинність, Постанова Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про ветеринарну медицину».

Укрупшта видаватиме «Зимову підтримку» до лютого 2026 р.

17.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку реалізації експериментального проекту щодо надання одноразової державної грошової допомоги «Зимова підтримка 2025» від 10 грудня 2025 р. № 1639.

Новим абзацом п. 10 Порядку реалізації експериментального проекту, затвердженого постановою від 13 листопада 2025 р. № 1443, визначено, що формування та подання Мінсоцполітики переліків отримувачів грошової допомоги проводиться тільки у 2025 р. на підставі заяв.

Крім того, змінами до абз. 24, абз. 25 п. 13 цього Порядку уточнено, що допомога отримувачам надається АТ «Укрупшта» згідно з переліками, отриманими від Пенсійного фонду України та технічного адміністратора Порталу Дія, у сумі 1000 гривень для кожного отримувача, зазначеного у таких переліках, виходячи із загальної суми допомоги, перерахованої Мінсоцполітики на рахунок із спеціальним режимом використання, відкритий АТ «Укрупшта»:

– протягом листопада 2025 р. – лютого 2026 р. – за переліком, отриманим від Пенсійного фонду України до 14 листопада 2025 р.;

– протягом грудня 2025 р. – лютого 2026 р. – за переліками, отриманими від технічного адміністратора Порталу Дія.

Залишки зруйнованих будівель прибиратимуть після невідкладних робіт з ліквідації наслідків ударів агресора

17.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку управління відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків» від 10 грудня 2025 р. № 1622.

Новим п. 1-1 Порядку, затвердженого постановою від 27 вересня 2022 р. № 1073, визначено, що цей Порядок застосовується:

1) на території України, крім територій можливих бойових дій, територій активних бойових дій, територій активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, або тимчасово окупованих російською федера-

цією територій України, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого Мінрозвитку, для яких не визначена дата завершення бойових дій або тимчасової окупації;

2) на територіях можливих бойових дій, територіях активних бойових дій, на територіях активних бойових дій, на яких функціонують державні електронні інформаційні ресурси, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого Мінрозвитку, для яких не визначена дата завершення бойових дій, – за рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради (військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) – у разі її утворення відповідно до законодавства).

Крім того, абз. 1 п. 5 цього Порядку викладено в такій редакції – «Організація здійснення операцій з управління відходами від руйнувань може забезпечуватися після здійснення комплексу заходів, визначених п. 5 і 8 Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, затвердженого постановою від 19 квітня 2022 р. № 473».

Центрам рекрутингу надано доступ до Реєстру призовників, військовозобов'язаних і резервістів

17.12.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон щодо уточнення повноважень центрів рекрутингу (законопроект № 14238).

Зміною до ч. 8 ст. 5 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів» центри рекрутингу Збройних Сил України віднесено до органів ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

До того ж новою редакцією ч. 8 ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» визначено, що центр рекрутингу Збройних Сил України є окремим підрозділом, який утворюється у видах, окремих родах військ (сил) Збройних Сил України та здійснює ведення військового обліку.

Центри рекрутингу Збройних Сил України призначені для реалізації завдань із розвитку спроможностей щодо рекрутингу громадян України для проходження військової служби за контрактом на посадах осіб рядового, сержантського і старшинського, офіцерського складу, вступу до вищих військових навчальних закладів та закладів вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки, а також закладів фахової передвищої військової освіти, супроводження призову громадян України на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Центри рекрутингу, утворені як форми взаємодії Міністерства оборони України та місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування на основі укладених меморандумів про взаємодію та співробітництво з метою залучення громадян до Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави, мають інформаційно-консультаційний характер і не здійснюють військовий облік.

Положення про центри рекрутингу, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки затверджуються Кабінетом Міністрів України. Діяльність територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, центрів рекрутингу координується та спрямовується Міністерством оборони України.

Військово-облікові документи тепер лише в е-форматі

18.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2025 р. № 1644, якою внесено зміни до деяких постанов щодо удосконалення процедур оформлення військово-облікових документів.

«Уряд оновив порядок оформлення військово-облікових документів – тепер вони створюються виключно в електронному форматі. Таким чином, Резерв ID стає основною формою військово-облікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів. Отримати його можна безпосередньо у застосунку Резерв+», – пояснили у Міністерстві оборони України.

При цьому для громадян, які не мають можливості завжди користуватись електронним документом, доступна паперова версія. Її можна:

– роздрукувати самостійно, завантаживши PDF у Резерв+ або на порталі Дія;

– отримати у ТЦК та СП, де документ сформуєть в електронному вигляді та нададуть роздруковку.

Відповідні зміни внесено до постанов «Про затвердження Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів» від 30 грудня 2022 р. № 1487, «Про затвердження Порядку оформлення (створення) та видачі військово-облікового документа для призовників, військовозобов'язаних та резервістів і форми такого документа» від 16 травня 2024 р. № 559 і «Питання проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період» від 16 травня 2024 р. № 560.

2 000 грн на скринінг здоров'я для громадян 40+

18.12.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2025 р. № 1652 (з винятком), якою визначено механізм реалізації проекту щодо проведення скринінгів здоров'я для осіб віком від 40 років, умови їх проведення.

Відповідно до затвердженого Порядку метою реалізації проекту щодо проведення скринінгів здоров'я для осіб віком від 40 років є здійснення моніторингу їх стану здоров'я, раннє виявлення ризиків серцево-судинних захворювань і цукрового діабету, проблем психічного здоров'я та лікування таких захворювань, що в подальшому приведе до зменшення смертності в Україні, який можна було б запобігти.

Скринінги здоров'я проводяться для осіб віком від 40 років, які є громадянами України.

Загальна вартість медичної послуги з проведення скринінгу здоров'я становить 2000 гривень.

Скринінг здоров'я включає:

– анкетування учасника скринінгів здоров'я та стандартизовану оцінку ризиків (зокрема серцево-судинний ризик, ризик цукрового діабету 2 типу, вживання тютюну та алкоголю, рівень тривоги і депресії);

– фізикальне обстеження, що охоплює вимірювання артеріального тиску (зокрема за потреби домашній або добовий моніторинг артеріального тиску), частоти серцевих скорочень із оцінкою ритму пульсу, антропометрію (маса тіла, зріст, індекс маси тіла, окружність талії), збір скарг і клінічних симптомів;

– лабораторні дослідження, зокрема ліпідограму, глікований гемоглобін (HbA1c), та за показаннями вимірювання показників функції нирок (креатинін із розрахунком швидкості клубочкової фільтрації, альбумін/креатинін сечі) та електролітів (натрій, калій);

– інструментальні обстеження за показаннями, зокрема електрокардіографію та добовий/домашній моніторинг артеріального тиску;

– індивідуальне профілактичне консультування з наданням рекомендацій щодо змін способу життя (харчування, фізична активність, контроль маси тіла, відмова від тютюну та зменшення вживання алкоголю);

– оформлення в разі потреби електронних направлень до лікарів-спеціалістів для подальшої діагностики та лікування за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення;

– супровід після проведення скринінгу здоров'я учасника скринінгів здоров'я, включно з дистанційним зв'язком, використанням засобів та методів телемедицини для уточнення плану дій у груп високого ризику, контролем виконання направлень та внесенням усіх результатів до електронної системи охорони здоров'я.

Скринінг здоров'я надається в обсязі, визначеному вище, та не меншому, ніж у вимогах, розміщених в оголошенні на офіційному веб-сайті НСЗУ.

Дані про результати скринінгу здоров'я обов'язково вносяться до електронної системи охорони здоров'я.

Учасники скринінгів здоров'я отримують державну грошову допомогу в розмірі 2000 гривень один раз протягом календарного року виключно для придбання у безготівковій формі послуг з проведення скринінгів здоров'я в закладах охорони здоров'я будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або фізичних осіб – підприємців, які одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та яким еквайринговою установою встановлено код категорії продавця (Merchant Category Code) згідно з додатком 1 з урахуванням обмежень виду економічної діяльності.

Затверджено й Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті на реалізацію проекту щодо проведення скринінгів здоров'я для осіб віком від 40 років.

При цьому встановлено, що надання послуг із проведення банківських операцій через систему електронних платежів Національного банку в рамках реалізації проекту здійснюється акціонерним товариством «Державний ощадний банк України» та банками, з якими Міністерством цифрової трансформації та технічним адміністратором Єдиного державного вебпорталу електронних послуг укладено договір про інформаційну взаємодію, безоплатно.

Датою початку реалізації проекту є 1 січня 2026 р.

Безоплатно передаватимуть земельні ділянки власникам зруйнованої агресором нерухомості

19.12.2025 р. набрав чинності Закон України від 8 жовтня 2025 р. № 4625-ІХ щодо захисту прав на землю власників об'єктів нерухомого майна, зруйнованих внаслідок бойових дій.

Новим абзацом ч. 2 ст. 134 Земельного кодексу України визначено, що не підлягають продажу, передачі в користування на

конкурентних засадах (на земельних торгах) земельні ділянки державної чи комунальної власності у разі:

- продажу, передачі в користування земельних ділянок колишнім власникам знищеного внаслідок обставин, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, нерухомого майна (будівель, споруд), право власності на яке відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно припинено у зв'язку із знищенням майна.

При цьому змінами до пп. 5, новим пп. 11-1 п. 27 розд. Х «Перехідні положення» цього Кодексу уточнено особливості, з урахуванням яких регулюються земельні відносини під час дії воєнного стану, а саме передбачено, що:

- безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється. Положення цього підпункту не поширюються на безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність власникам розташованих на таких земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність колишнім власникам знищеного внаслідок обставин, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, нерухомого майна (будівель, споруд), право власності на яке відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно припинено у зв'язку із знищенням майна, а також на безоплатну передачу у приватну власність громадянам України земельних ділянок, переданих у користування до набрання чинності цим Кодексом;

- встановлення цільового призначення земельної ділянки, яка передається у власність, користування колишнім власникам знищеного внаслідок обставин, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, нерухомого майна (будівель, споруд), право власності на яке відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно припинено у зв'язку із знищенням майна, може здійснюватися без дотримання правил співвідношення між видом цільового призначення земельної ділянки та видом функціонального призначення території, визначеним відповідною містобудівною документацією, та без додержання вимог ч. 3 ст. 24 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», за умови що цільове призначення земельної ділянки буде визначено відповідно до призначення об'єкта нерухомого майна до його знищення.

Положення, передбачені пп. 11-1 п. 27 цього розділу, діють протягом п'яти років з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

До того ж згідно з новим п. 9-14 розд. V «Прикінцеві положення» Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» на період дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях та протягом п'яти років після його припинення чи скасування встановлення цільового призначення земельної ділянки, яка передається у власність, користування колишнім власникам знищеного внаслідок обставин, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, нерухомого майна (будівель, споруд), право власності на яке відповідно до відомостей Державного реєстру речових прав на нерухоме майно припинено у зв'язку із знищенням майна, може здійснюватися без дотримання правил співвідношення між видом цільового призначення земельної ділянки та видом функціонального призначення території, визначеним відповідною містобудівною документацією, та без додержання вимог ч. 3 ст. 24 цього Закону, за умови що цільове призначення земельної ділянки буде визначено відповідно до призначення об'єкта нерухомого майна до його знищення.

